HIND 40 senti.

Sõjaasjanduse ajakiri

X aastakäik

SÕDUR

Poola erinumber

Nr. 17/18/19. Neljapäeval, 3. mail 1928.

Marssal J. Pilsudski.

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

Arisaka (Jaapani) süsteemilise vintpüssi kirjeldus 25
Betoonasjandus sõjaväes 2.50
Distsiplin 75
Doktriinid, printsiibid, metoodid . . 25
Diagramm: Eestlaste ajalugu ühes seletustabelitega 1.95
Eeskiri ratsahobuste ratsastamiseks 65
Gaasisõda meie oludes 40
Hobune, tema hindamine 30
Jalaväe määrustik, I osa . . . . 1.—
Jalaväe eeskiri, II osa . . . . . 1.—
Jalaväe relvade materjaalosa K. K. Madsen 60
Jalaväe relvade materjaalosa 9 mm püstol „Browning“ 40
Jalaväe jagu 30
Jalaväe taktikaliste õppuste metoodika 1.65
Inglise 18-n. kiirlaskja suurtüki materjaalosa 70
Käsigranaadid 60
Kaitseväe distsiplinaar karistuste seadlus 35
Koostöö lennuki ja jalaväe vahel . 35
Kultuur selgitustöö metoodika käsiraamat 50
Kõnd 20
Kehaline kasvatus — võimlemismängud, II vihk, liidu jalgpall . . 35
Korv- ja võrkpalli määrustik . . . 35
Kergejõustik 35
3. jalaväe rügemendiga Vabadussõjas 55
Kahurväe tegevus lahingus . . . 60
Kahur ja tõkkesõidu õpetus . . . 30
Laske-eeskiri jalaväe relvadele I vihk. Muudatused, mis seotud õppelaskmise süsteemi muutmisega 50
Laske-eeskiri jalaväe relvadele, II vihk 50
Laske-eeskiri I osa . . . . . .
Lahing tankide toetusel 1.50
Lennuasjandus 1.50
Lewis'i (K. K.) lasketakistused . . 10
Lisa sõaministri käsukirja nr. 85 juure 10
Maskeerimine 80
Moraal ja sõda 40
Märklaudade paberid, suured pruunid . . . . . , 25
Märklaudade paberid, väiksed kollased 25
Märklaudade paberid, väiksed valged . . . . . , 20
Määrused spordivõistlusteks kaitseväes 45
Merevägi Vabadussõjas 1.20
Määrused sõjamängude korraldamiseks 45
Madseni tabelid nr. 1 15
Madseni tabelid nr. 2 25
Normaalõppemärklauad 20
Nurgamõõtja bussoli ja stereotoru tarvitamine 65
N. Reek: Juhi otsus ja selle kujunemine 60
Postkaardid „Paala lahing“ . . . 3
Postkaarid „Võitjate tagasitulek“ . 3
Propaganda 60
Positsioonid, välikindlustustööd . . 60
Parandused ja täiendused k. k. „Lewis'i“ juure 1
R. K. K. A. Jalaväe lahingteenistus 1.20
Raamatute nimestik sõdurite raamatukogudele 1.15
Ratsasõidu õpetus 50
Raske kahurväe rivi määrustik . . 40
Sõjaväe tervishoid 1.65
Sõda ja õigus, sõda ning seadus . . 50
Sportala registreerimise kaardid . 2
Suusatamine 50
Silmamõõduline plaanistamine . . 35
Suurtükivägi 25
Soomusrongide diviis Vabadussõjas 2.—
Soomusautod ja nende kasutamine lahingus 1.20
Soome kaitseküsimus 1.20
Saksa väliskindlustuse eeskiri I ja II vihk 1.60
Sildade ehitus: Kiirsillad 50
Soome laskurliit. Põhikiri ja laskemäärused 55
Topograafia kursus 3.50
Voinski ustav o nakasanijah . . . 6.—
Ühendatud väeliikide juhtimine ja lahing 75
Üldine õppekava noorte 5-kuuliseks ettevalmistamiseks . . . . . 1.—

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 17/18/19. Neljapäeval, 3. mail 1928. X aastakäik.

Täna Poolas.

Poola rahvuspüha, 3. mai, puhul.

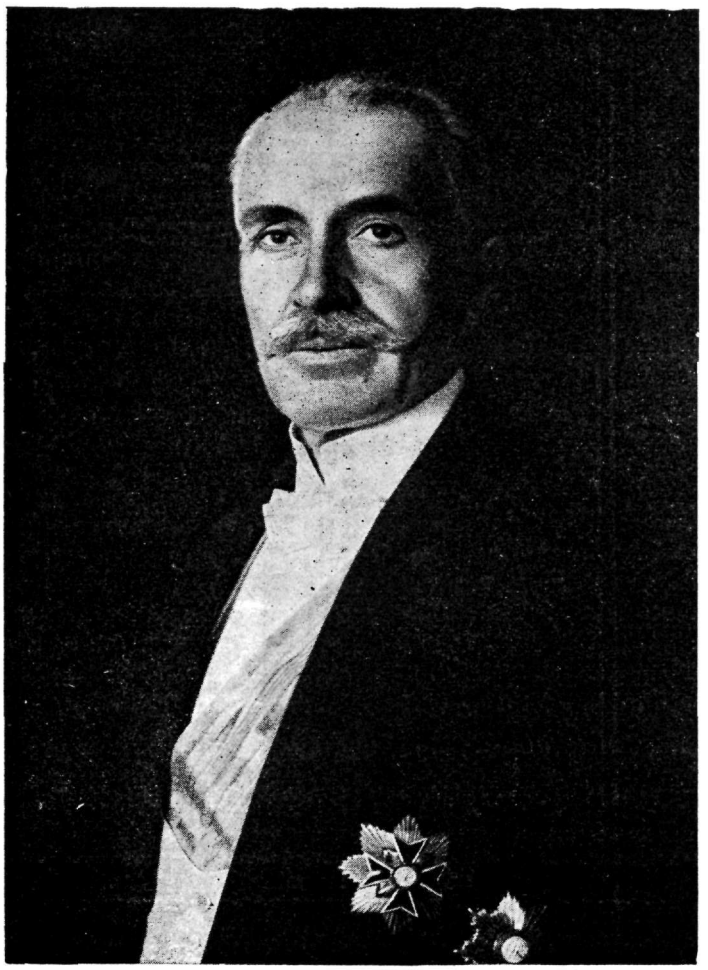

Prof. Ignacy Moscicki.
Poola Vabariigi president.

Täna on Poola lipuehtes. Täna Poola rahvas ja ta juhid lasevad vaimusilma eest mööduda oma maa ja rahva kuulsus- ja kannatusrikkal minevikul. Täna leitakse veel mõnigi õpis minevikust.

Tänase päeva pühitsedes ammutatakse jõudu tööks, kasvab tahe ja suureneb usk tuleviku ideaalide saavutamisse.

Tänast päeva pühitseb Poola rahvuspühana 3. mai 1791. aasta mälestuseks, millal Seim

vastu võttis uue põhiseaduse. See uus põhiseadus on loodud Poola suurematelt patriootidelt ja sisaldab palju tärkava demokratismi põhimõtteid.

Uus põhiseadus pidi päästma tolleaegse Poola ta raskest sise- ja välispolitilisest olukorrast.

Kuningas vandus 3. mail 1791. a. põhiseadusele truudust, kutsudes seega välja üle maa suurimaid rõõmupidustusi. Kuigi see uus põhiseadus ei päästnud Poola ilusat keha — vaenlased kiskusid ta tükkideks, kui ta, olles Euroopas esimene rahvaesindajatelt vastu võetud ja kirja pandud põhiseadus, sai suurimaiks Poola rahva vaimusünnituseks. Ta muutus jõuallikaks, mis kandis Poolat üle sajandi kestvusel, ta ajaloo kurvematel aastatel.

Mis ühendab meid Poolaga tänasel pidupäeval?

See on Poola minevik, olevik ja tulevik.

Minevikust, kuivõrt meid ajalugu minevikus on sidunud Poolaga, oleme tallele pannud oma südamete sügavusse soojemaid tundeid.

...Ka 3. mai 1791. a. põhiseadus on lähedal meie südamele.

Kui see suur ja oma ajale heledaid õigluse allikaid oleks jäänud võimsalt loitma, ta oleks mõjutanud Ida-Euroopa politilist õhkkonda. ..

Ilmasõja päevil tärkab uuesti Poola rahvuslik liikumine; tekivad organisats., mis töötavad tükkideks kistud Poola uuesti koondamiseks.

1917. a. suvel ja sügisel leiame Vene sõjaväes teiste rahvuslikkude sõjaväeliste organisatsioonide seas ka Eesti ja Poola sõjaväelaste organisatsioone. Eesti ja Poola sõjaväelased töötasid kõige lähemas kontaktis rahvuslikkude väeosade loomisel.

Poola sõjameeste julged loosungid nende maa ja rahva oleviku ja tuleviku kohta võitsid meie ja teiste rahvaste sõjaväelaste suurema poolehoiu.

Sündmused arenesid kiiresti. Saabus võidurikas 1919. aasta. Iseseisvate Eesti ja Poola sõduritena võitluses ühise vaenlase vastu, sirutasime üksteisele sõbraliku käe Düüna kallastel. Hilisemail rahuaastail on Eesti ja Poola rahvaste ning sõjavägede sõpruse tunded leidnud ilusamaid ja sügavamaid väljendusi. Meelestagem vaid meie Vabariigi 10. aasta juubelipidustuste vastukaja Poola sõjaajakirjanduses.

Ja Poola tulevik?

Meie näeme, et Poolat juhivad ta paremad pojad õnnerikkasse tulevikku. Meie näeme, kuis tulevikus Suur ja Vaba Poola on valvel inimsoo ilusamate ideaalide eest, nagu ta seda on olnud oma ajaloo kestel ja oli ka siis, kui lõi 3. mai 1791. a. põhiseaduse. Sellepärast seob meie mõtteid Poola minevik, olevik ja tulevik. Sellepärast saadame tänasel pidupäeval soojemaid tervitusi Poola rahvale ja ta võimsale sõjaväele.

Dr. Franciszek Charvat.
Poola Vabariigi saadik Eestis.

AR EESTI RAHVUS-RAAMATUKOGU

Koalitsioonilise tegevuse edust.

„Sõdurile“ kirjutanud Brig.-kindral Tadeusz Kudrzeba, Poola kindralstaabi ülema abi.

Riikliku eluavalduse halvamise tagajärjed kõikidel aladel, mida Ilmasõda sünnitas ja mis mõõtmatud oma ulatuses, sundisid inimmõistust teotsema sõja ärahoidmise probleemiga tulevikus. Kerkisid esile liidud, mis püüdsid luua sarnast mõjuvat ja kaaluvat jõudu, mis kõikide poolt oleks pidanud tunnustamist leidma. Tagajärg — vähemalt senini ei ole kuigi suur, — on olemas vaid sõdade ärahoidmise jõu vormiline väljendus, aga mitte reaaljõud. Sõjad ei ole kadunud, olgugi et nad on kokku surutud legaalsesse raami, nad on mõistetavad hädatarvilise kaitse otstarbeks.

Neil asjaoludel põhjenevad loomulikud faktid, mille hulgas kaks omavad erilise sõjaväelise tähtsuse. Kindlustus, kas ja mil momendil see koostatud jõupingutus end avaldab ning kindlusetus, kas koostöö saab rahuldavalt koordineeritud. Katsed neutraliseerida neid liidetud jõu negatiivseid külgi ei anna alati täielikke tagajärgi.

Peaaegu kõigil liitudel on teatud tingiv iseloom selles mõttes, et „casus belli“ kindlaksmääramine sünnib peaaegu viimasel silmapilgul vaenlase suurtükitule avades.

Maksab meelde tuletada, et Austria-Ungari,

Diviisikindral Tadeusz Piskor.

Poola kindralstaabi ülem.

Brigaadikindral Tadeusz Kutrzeba.

Poola kindralstaabi ülema abi.

Uurides asjaolusid jõuame järeldusele, et rahuarmastajaid riike, mille põhimõtteks on relvastatud jõudude mittekasutamine muil juhustel kui ainult kaitseks, on olukord asetanud seisukorda, mida sõjaväelisest vaatepunktist võib nimetada negatiivseks. Niisugune olukord annab politilise initsiatiivi agressiivselt teotsejale, mille tagajärjel ta omandab suurema energia, pinge ja tõstab oma sõjaliste jõudude väärtust. See on sõda mittesoovijate riikide nõrgaks küljeks, võrreldes riikidega, kes valmistuvad sõjaks.

Vastutegevus agressaatidele võib sündida ainult ühiselt sel lihtsal põhjusel, et kui politiliselt kaitse põhimõttel asuv riik kaotas aja, mis tarvilik kaitserelvade kättehaaramiseks, siis selle aja kaotuse peab ta tasakaalustama tugeva kaitsejõu loomisega. Ekslik on oletada, et osadest koosneva jõu intensiivsus võrdub ühe samasuuruse jõuterviku töö ja pinge võimele.

kuulutades sõda Serbiale, ei olnud kindel, kas Saksamaa on tema poolt; Venemaa valmistudes sõjaks Austria vastu, kaldus mõttele mitte koondada jõude Preisi piirile, ekslikult oletades, et osalise mobilisatsiooniga võiks ehk ära hoida sakslaste vahelesegamist.

Austria-Itaalia liit ei kujune teoks, vaid veel rohkem, itaallased astuvad sõjajalale oma liitlase vastu,, samuti ei toonud sõbralikule tegevusele Austria-Rumeenia kokkulepped.

Kui kaaluda neid nähtusi, võib tulla järeldusele, et liitlaste loodetavad tegevused ei väljenda oma tõsist väärtust kirjutatud dokumentides ja diplomaatilistes aktides, vaid ühistes huvides.. Sest seal, kus ühine huvi nõuab ühist tegevust, riigid liituvad, vaatamata, et nad vormaalselt ei olnud lepingus. Neil põhjustel sõdis Inglismaa Prantsusmaa poolt, Itaalia ja Rumeenia — oma liitlaste vastu.

Tuleb silmas pidada, et veel suurema ras-

kuse liidu-sõja pidamises sünnitab üldise juhtimise puudus. Kõikide riikide põhiseadused määravad omal viisil riigipea võimu sõjaväe juhtimises ja sõjapidamises. See asjaolu võib teinekord tekitada jõu tihenduse asemel jõu hajumist.

Petlik oleks oletada, et möödunud sõja kogemustel liitunud riigid tõesti püsivad liidus igas olukorras. Petlik oleks samuti arvata, et kaitsesõja esimesest päevast liitlased koonduks ühise juhatuse alla. Pigemini võib oletada, et igasuguste liidutegevuste algus sõjaväelisest vaatepunktist ei ole küllalt korralik.

Selle tõeolu teadmine sunnib neid, kes organiseerivad riikide kaitset, lahendama kõiki tingimusi, mis suudaksid ära kaotada eelmainitud puudusi. Tundmaõppimine lähemaid ja kaugemaid naabreid, kellega oleme seotud ühiste huvidega, eriti kõige kaaluvamas küsimuses, milliseks osutub iseseisvuse säilitamine, tutvunemine antud riigi tingimustega ja omadustega kõige tihedama kontakti kaudu, viib meid eesmärgile. Kõige paremini valmistame aga end ette, kui tõstame selle rahva kaitsejõu, keda ähvardab kallaletung, kõige kõrgemale järjele. Nõuame, et sarnane rahvas ei omandaks mitte ainult mõõga ja kilbi oma olemasolu kaitseks, vaid et ta ühtlasi annaks tõenduse kõigi tegudega oma elu jõulikkusest ja kaitse tahtest. Sest ainult viimase nimel luuakse ja realiseeritakse kõiksugused liidutegevused.

...Enesekaitse radadel sammub Eesti õiget teed.

Sõjavägi Poolamaa uuestiloomisel.

Ed. Laaman.

Kümne aasta eest, 5. aprillil 1918.. saadeti Saksa okupatsioonivõimude poolt laiali Eesti esimesed rahvuslised väeosad.

Eesti poolt võeti seda käsku kui sõjakuulutust, mis järgnes esialgse „diplomaatiliste suhete katkestamisele". Kohe selle järel alustasid sakslased „landesversammlungitel" oma hertsogiriigi tegemist.

Eesti Ajutine Valitsus oli igateviisi katsunud Eesti sõjaväge hoida. „Nii kaua, kui on Eesti sõjavägi, *on ka Eesti riik*". Seda mõtet avaldas K. Päts valitsuse koosolekutel. Kui sõjavägi laiali saadetud, oli viimane rahulootus kadunud. Ajutine Valitsus kadus põranda alla, kust ei tulnud enne kui — Saksa sõjavägi otsas oli.

Tolle suure aja sündmused paistavad meile juba ikka enam fantastilistena. Palju sellest paistis meile juba siis arusaamatuna, eriti kus meil laiem ülevaade puudus ümbrusest. Meie tundsime siis rohkem instinktiga sõjaväe tähtsust oma riigi rajamisel. Nüüd tagant järele ajaloo materjale tolleaegse Poola sündmuste kohta tundma õppides, võime palju täpsemalt öelda, mis meil meie sõjaväe laialisaatmisega kaduma läks ja kui palju tema olemasolul meie pärastises ajaloos oleks võinud teisiti minna, eriti Saksa okupatsiooni lõpul.

*

Nagu Poolamaa tükeldatud oli Vene, Austria ja Saksamaa vahel, nii olid ka Ilmasõja aegu poolakad oma orientatsioonides jagunenud mõlema sõdiva poole vahele.

Ainult Austria poolakad, kes Galitsiale teatava autonoomia saavutanud, jäid pea tervikuna oma valitsusele lojaalseks, vaadates oma Galitsia kui places'id arme peale, millest kogu ajaloolise Poolamaa vabastamine pidi välja minema, nagu omal ajal Itaalia vabastamine Piemontist.

Preisi ja Venemaa poolakad ei vihanud kedagi rohkem kui oma enda rõhujaid. Sellepärast läksid nende sümpaatiad otse risti üksteise vastu: Venemaa poolakate enamus lõi keskriikide poole, kuna jälle Preisi omad — Vene võidu peale lootsid.

Kuna Poolamaa ida väerinna tähtsama sõjatallermaa moodustas, tõttasid nii Vene kui ka Saksa ja Austria väejuhatused kohe sõja algul üleskutsetes poolakate sümpaatiaid oma poole võitma. Neis üleskutsetes kõneles huvitaval kombel ainult Saksamaa selgemates sõnades tulevase Poolamaa iseseisvusest. Austria piirdus üldsõnadega, kartes viimaseid sildasid Venega lõhkuda ja Vene üleskutse tõotas ainult autonoomiat, kuna ta salaläbirääkimistes liitlastelt tagatisi nõutas, et Poola küsimus Vene siseasjaks jäetakse.

Juba mõni aasta enne Ilmasõda, kui välissuhted teravaks läksid, olid Pilsudski ja Haller Galitsias ja Venemaal „skoutide" ja „sokolite" nime all sõjalist korraldust hakkanud looma. Sõja puhkemisel said sellest „Poola leegionid", kes Pilsudski juhatusel Austria väkke kuuludes Vene vastu tegevusse astusid.

Juba 1915. sügiseks vallutasid keskriigid kogu Poolamaa. Oma lubadustest tegid nad aga sama vähe juttu, nagu Venemaagi. Salajastes rahu sondeerimistes oli Poolamaa seks vastutasuks, millega keskriigid Venet eraldi rahule püüdsid meelitada.

Neid viivitusi ja salaläbirääkimisi nä-

hes, kaotas Pilsudski oma endise lootuse Poola leegionide peale ja alustas nende kõrval „Poola sõjalise salaorganisatsiooni“ („P. O. W.“) korraldamist, kes Poolamaa Venele tagasiandmise puhul pidi mässu tõstma.

Kui rahusobitused ka 1916. sügisel tagajärgi ei annud ja Pilsudski juba demissiooniga ähvardas, astusid keskriigid viimaks otsustava sammu: 5. novembri 1916. manifestiga kuulutasid Saksa ja Austria keisrid, et nad vallutatud Poolamaast iseseisva kuningriigi tahtvat teha. Keskriikide pealootuseks oli sealjuures, et Poolast uusi vägesid saada eelseisvateks lõpuvõitluseks. Seks lubati Poola leegionidel 1. detsembril 1916. pidulikult Varssavisse marssida, et neist kaadrit saada uuele Poola väele. Poola politikategelased ei rutanud aga sugugi sõjavägede moodustamisega keskriikidele appi tõttamiseks, küll aga käisid peale, et Poolamaa oma iseseisva valitsuse saaks.

Nii olid keskriigid juba 6. detsembril 1916. sunnitud Poola ajutist riiginõukogu asutama. Selle esimeheks valiti V. Niemojovski, Poola viimase — 1831. aasta presidendi pojapoeg. Moodustati kabinett, kus sõjaministriks sai Pilsudski.

Uue pöörde tõi asjade käiku Vene revolutsioon. Juba 8. jaanuaril 1917. oli Ameerika president Wilson oma kuulsates 14 punktis Poola iseseisvuse vajadust tunnustanud. 29. märtsi 1917. a. proklamatsioonis tunnustas sedasama ka Vene Ajutine valitsus. Kõige kardetavam vaenlane oli Poola iseseisvusel seega ära langenud.

Vene väes loeti sel ajal 600.000 poolakat, kellest 20.000 ohvitseri, nendest 119 kindralit. Neilegi avanes nüüd võimalus oma enda rahvuslistesse väeosadesse koonduda, milleks 8.—21. juunil 1917. Peterburis Poola sõjaväelaste kongress kokku astus, — ainult mõni päev varem kui Eesti sõjaväelaste kongress Tallinnas.

Et ühtlust teisel pool väerinda asuvate poolakatega allakriipsutada, valiti kongressi auesimeheks Pilsudski.

Selle kongressi sooviavaldusi võttis aga Vene sõjaminister Kerenski sama vähe kuulda, kui Eesti sõjameeste omi, seletades, et rahvusline ümberkorraldus Vene väe ära lõhuks. Ometi mõjus juuni-pealetungi kokkulangemine niivõrt, et 26. juulil kindral Dowbor-Musnitski Poola rahvusliste väeosade juhatajaks määrati.

Samal ajal asutasid liitlaste sõbralised poolakad, eesotsas R. Dmovski ja Paderevskiga Pariisis Poola rahvuslise komitee, keda liitlased Poola ametlikuks esituseks tunnustasid ja kes ka omalt poolt lääne väerinnal Poola ravuslisi väeosasid hakkas moodustama.

Vene revolutsioon kaotas ühel hoobil nii poolakate erihuvi keskriikide vastu — need polnud ju nüüd enam ainukesed Poola iseseisvust tunnustamas, kui ka keskriikide huvi Poolamaa vastu, kuna uued eraldi rahu võimalused Venega jälle üles kerkisid. Kui kõik lubadused lõpmatult edasivenima hakkasid ja Poola leegione ikkagi veel Saksa kindralkuberneri alt Poola riiginõukogu käsutusse üle ei antud, lahkus Pilsudski 2. juulil 1917. demonstratiivselt riiginõukogust ja suurem osa Poola leegionääridest loobus sakslaste poolt nõutud uue vandetõotuse andmisest.

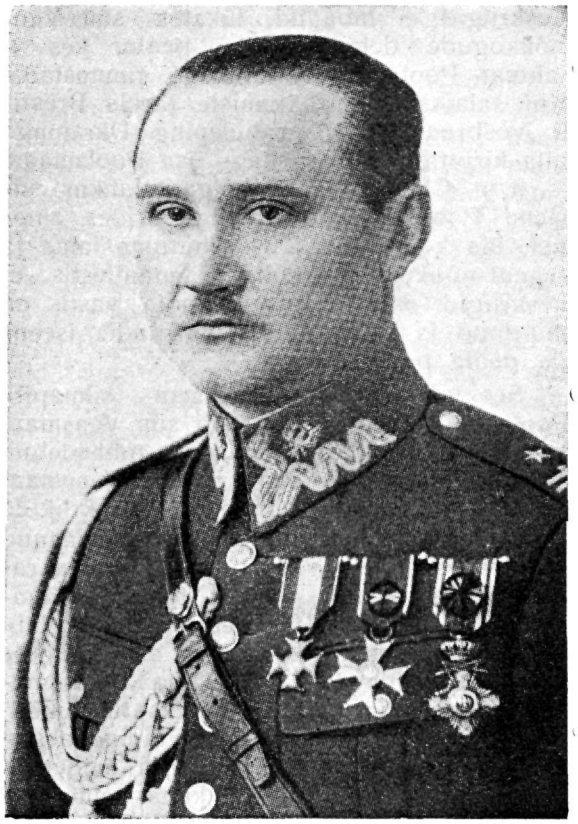

Kindralstaabi kol.-leitn. Stanislaus Kara.
Poola sõjaväe esindaja Eestis ja Lätis.

Järgnes kokkulangemine. Saksa võimude poolt vangistati leegionäärid ja ööl 21. vastu 22. juulit ka Pilsudski, kes Saksamaale vangi viidi. Protestiks selle peale lahkus Poola riiginõukogu ametist.

Et aga liitlaste poolt Pariisis Poola rahvusline komitee oli moodustatud, pidid ka keskriigid midagi vastukaaluks tegema. Nad nimetasid 12. septembril Poo-

la kuningriigi regent-nõukogu kolmest isikust, keda ajutine riiginõukogu veel enne oma tagasiastumist seks oli ette pannud. See uus asutus jäigi kõrgemaks võimuks maal, Poola sündmusrikkamal aastal — Bresti rahuläbirääkimiste algatamisest kuni Saksa okupatsiooni kokkulangemiseni.

Ta lõi kabineti, kus aga keskriigid välis- ja sõjaministeeriume ei lubanud asutada. Ta nõudis mitmekordselt osavõtmist Bresti rahuläbirääkimistest, mida keskriigid ei lubanud, lükates süü Vene nõukogude delegatsiooni peale, kes ei tahtvat Poola regent-nõukogu tunnustada. Kui salajaste läbirääkimiste järele Brestis 9. veebruaril 1918. rahuleping Ukrainaga alla kirjutati, millega kagu osa Poolamaast — n. n. Chelmimaa ära lõigati, lahkus esimene Poola kabinett protesteerides ametist, üle kogu maa käis rahutuste laine ja regent-nõukogu konstateeris manifestis, et keskriigid oma tõotused Poola vastu on murdnud ja et Poolamaa siitsaadik iseenda peale peab lootma.

See oli üks dramaatilisem silmapilk Poola sõjavägedes. Neist oli siis Venemaal kaks korpust — paarikümne tuhandeline Dovbor-Musnitski korpus Valge-Venemaal ja teine vähem — Ukrainas. Keskriikide pool oli Poola leegionidest veel üle jäänud 6000 meest Austria väerinnal. Ukraina rahulepingust kuulda saades tahtsid viimased ööl 15. vastu 16. veebruari 1918. läbi väerinna minna, et Ukrainas asuva Poola korpusega ühineda ja Poolamaa puutumatust sõjariistus kaitsta. Ettevaatusabinõudest hoolimata said Austria võimud asjast haisu ninasse, piirasid leegionid ümber ja sundsid osa alla andma, kuna teine osa umbes 3000 meest kindral Halleriga ikkagi Ukrainasse läbi murdis.

Poola leegionid kuulutati nüüd lõpulikult laialisaadetuks ja nende järeljäänud juhid viidi Austria sõjakohtu ette, kus keiser Karl viimaks, kui Austria asjad juba halvaks läksid, protsessi seisma pani.

Ukrainas tuli lüüa Poola korpusel sinna sisse tungivate Saksa vägedega korralik lahing Kaniovi juures, Dnjepri kaldal, mis kestis 10.—15. maini. Oma laskemoona ära kulutades andis korpus alla tingimisel, et teda Poolamaale, Poola sõjaväe aluskaadriks saadetakse. Kindral Haller aga umbes tuhande mehega läks üle Dnjepri ja tehes terve Odyssee läbi kogu nõukogude Venemaa, sõitis viimaks Murmanski kaudu lääne väerinnale, sealse Poola väe juure, kellega ühes alles aasta hiljem läbi Saksamaa kodu tagasi pööras.

Mõni päev pärast Kaniovi lahingut pidi ka Dovbor-Musnitski esimene Poola korpus Venemaal oma olemise lõpetama. Rahvuslise väeosana oli ta Vene enamliste võimudega sõjaseisukorda sattunud. Vastupanuks oli Dovbor-Musnitski siis Bobruiskis suured sõjamoona laod vallutanud, kui ta Beresinal Ukrainasse tungivate Saksa vägedega kokku puutus.

Siin järgnevad paar sündmust, mis huvitaval kombel Eesti sündmusi meele tuletavad. Saksa väejuhatus paneb Dovbor-Musnitskile ette nendega ühes enamlaste vastu minna. Poola kindral loobub, kuid on sunnitud 25. veebruaril alla kirjutama erapooletuse lepingu Saksa staabi esindaja major von Wulffeniga. Vast mõni päev varem, 21. veebruaril, oli Haapsalus peaaegu samasugune erapooletuse leping alla kirjutatud 1. Eesti polgu juhataja kindral E. Põdderi ja Saksa väe esindaja major Steffensi poolt, kes ka esiteks eestlasi oli ühes kutsunud enamlaste vastu minema.

Edasi käis Dovbor-Musnitski käsi ka väga sarnaselt Eesti väe omale. Ta alistus Poola regent-nõukogule, kuid et Saksa võimud regent-nõukogul sõjaväe moodustamise õigust ei tunnustanud, oli Dovbor-Musnitski viimaks 21. mail Minskis Saksa ultimatumiga sunnitud sõjariistade mahapanemise lepingule alla kirjutama, — täielik paralleel Eesti sõjaväe desarmeerimisele 4. aprillil.

Eesti sõjaväe laialisaatmise käsku põhjendas meil Saksa väejuhatus Bresti lepinguga, kus varem Vene väkke kuulunud väeüksuste alalhoidmine olevat ära keelatud. Juba siis juhiti eestlaste poolt tähelepanu, et Bresti lepingu tekstid sarnast punkti ei sisalda ja et Ukraina rahvusliste väeosade allesjätmine otse sarnase punkti olematust tõendab. Et siin lihtsalt Saksa väljamõeldusega tegemist oli, seda võib ka Poola vägi tõendada. Dovbor-Musnitski korpus oli oma demobiliseerimise osalt läbi viinud, kui Saksa väejuhatus talle ette pani demobiliseerimist seisma panna tingimisel, kui Poola väeülemus nõus on Saksa ülemjuhatuse all sõdima. Dovbor-Musnitski loobus sellest ja nii jäi 1918. a. juuni algul Poola, nagu okupeeritud Eestigi, hoopis ilma oma koduse sõjaväeta. Tal jäi ainult Poola väeosa Prantsusmaal, — niisama tuhanded verstad kodunt, nagu tol samal ajal Eesti leegion Arhangelskis.

1918 kesksuvest pööras sõjaõnn lõpulikult keskriikidest ära. Sakslased hakkasid jälle regent-nõukoguga kõnelema, kes riigi valitsemise aparaati võis korraldada.

Niipea kui Saksa valitsus Wilsonilt rahu palus, kuulutas Poola regent-nõukogu 7. oktoobril kõik Poolamaa osad ühiseks iseseisvaks riigiks ja mõni päev hiljem teatasid Viini parlamendi Poola rahvasaadikud Austria keisrile, et Austria asjad neile enam korda ei lähe.

Moodustati uus Poola kabinett kõigist erakondadest, kus sõjaministriks valiti veel Saksa vangis olev Pilsudski. Sakslastelt nõuti tema vabastamist. Kantsler prints Max lubas seda ainult tingimusel, kui Pilsudski saksavastasest politikast loobuks.

Väga tähtis oli, et seks ajaks teise Poola korpuse kaadritest jälle väike Poola sõjavägi sai koonduda: üks jalaväe brigaad, üks ratsarügement, üks suurtüki patarei ja üks sapööride kompanii, kelle juure liitusid veel 400 Dovbor-Musnitski ohvitseri. 25. oktoobril loobus viimaks Saksa kindral-kuberner von Beseler Poola väe ülemjuhatusest ja regent-nõukogu hakkas seda sunnimobilisatsiooniga täiendama.

Nõnda — oma valitsuse aparaadiga ja oma pisukese armeega astus Poolamaa novembris revolutsiooni põrutustele vastu. Esimese hooga ähvardus ta Austria ja Saksa revolutsiooni pööristes tükeldatud saada. Austria okupatsiooni piirkonnas Lublinis kuulutas sotsialistide juht Daszinski ööl 7. vastu 8. novembrit Poola rahva-vabariigi välja ja kutsus üles Varssavis regent-nõukogu kukutama. 10. novembril hakkas Varssavis Saksa okupatsiooni vägi mässama ja moodustas soldatite nõukogud.

Samal päeval jõudis aga Varssavisse Pilsudski, kellele Saksa revolutsioon oli vangla väravad avanud. Üldises segaduses ja möllus andis regent-nõukogu temale kõik tegeliku võimu üle. Isegi Saksa kindral-kuberner von Beseler, revolutsioonist surmani ärakohkunud, põgenes tema juure Belvederi lossi pelgu ja sai Poola ohvitseride poolt salaja Wislat mööda üle Saksa raja toimetatud.

Vaherahu päeval, 11. novembril, pani Pilsudski Varssavis täieliku riigipöörde toime. Nüüd tuli Poola pisukesegi sõjaväe tähtsus nähtavale. Toetatud vabatahtlikudest, ja eriti P. O. V. salaorganisatsiooni liigetest, vallutasid Poola väeosad hommikul tähtsamad punktid pealinnas ja võtsid mässavatel Saksa vägedel sõjariistad käest. Samal ajal teostati sama operatsioon ka provintsis. Et väliste Saksa vägede sissetungimist ära hoida, okupeeriti samal ajal piirijaamad ja desarmeeriti seal kõik Saksa sõjaeshelonid. Saksa staabiülem Varssavis oberst Nethe katsus vastupanu korraldada, kuid asjata: hoobid olid liig äkilised ja üheaegsed ning Saksa väed liig demoraliseeritud. Paari päevaga pidid kõik sakslased alla andma ja ühe nädala jooksul saadeti Poola vahi all 30.000 sakslast üle piiri.

See oligi see suur hoop, mis Saksa ülemkomando Riias nii hirmule ajas, et sealse staabi esindaja Willy Becker ülepeakaela Tallinnasse lendas ja siinses Saksa soldatite nõukogus otsuse läbi viis — Varssavi sündmuste ärahoidmiseks — umbes 30.000 endisel Vene sõjaväe püssil lukud merde loopida.

Nagu selgub, oli Saksa revolutsiooni plahvatus Saksa okupatsiooni vägesid Varssavis, Riias ja Tallinnas kohe haaranud, kuid mitte Ober-Ost ülemkomando keskkohas Kaunases. Sealne staap hoidis ohjad veel kaua tugevasti pihus ja suutis veel omalt poolt seisukorda Liivimaalgi mõjutada, millega seletatav Saksa okupatsiooni kauem püsimine Lõuna-Eestis.

Tänu pisukesele rahvuslisele sõjaväeie ja teda toetava sõjalise salaorganisatsioonile oli mitte ainult võõras okupatsioon Poolas ühe ainsa hoobiga likvideeritud, vaid ka kogu sakslaste sõjamoon Poola kätte üle võetud. Veel rohkemgi: Saksa väed said vastu oma enda tahtmist oludest sunnitud Poolamaad Vene punaväe pealetungimise eest kaitsma.

Ukrainasse ja Valgevenemaale jäi veel kuni veerandmiljoniline Saksa vägi, kes loodusjõuliselt üle Poolamaa koju voolates oleks võinud uuele riigile mõndagi peavalu teha. Niisama osavalt nagu Pilsudski läbirääkimiste teel ühe ainsa nädalaga oli Daszinski Lublini vabariigi likvideerinud, niisama saavutab ta nüüd sakslastega kokkuleppe, mille järele Saksa väed Ukrainast lahkusid Valgevenemaa ja Leedu kaudu, Poolamaast põhjapoolt ümber voolates ja seega Poola ja Nõukogude Vene vahel tükk aega oma sõjaeshelonide tõkke moodustades, mis enamlasi paar kuud kinni pidas, kuni Poolas oli oma sõjavägi juba korraldatud. Sellest tuligi, et punavägi oma kõige tugevama õhtu-naabri vastu sõjakäiku kõige hiljem võis alata ja see sõjakäik juba 1919. a. varakevadel muutus taganemiseks, millele siis 1919. a. maikuul enamlaste üldine taganemine järgnes ka Läti ja Eesti väerindadel.

Nii osutus Poolamaa 1917.—1919. aastatel üheks piirirahvaste vastupanu keskkohaks nii õhtu kui ida poole, mis oma mõju mõneski suhtes avaldas kuni Soome lahe lõuna kaldani.

Jooni Poola sõjaväe ajaloost.

„Sõdurile“ kirjutanud Poola Sõjaväe leitnant **H. Kintopf.**

Poola riigi tekkimisaega on raske kindlaks teha. Legendaarselt on Poola esimeseks asutajaks vürst Lech, kes Slaavia suguharu Polani üle valitses, millest ka Poola nimetus pärit. Riigi esimeseks pealinnaks oli Gniezdo (Bydgoszczi ja Poznani vahel).

Wlodzimierz Konieczny. *Leegionäär.*

963. a. Saksa markkrahv Gero, võites Slaavia suguharusid Elbal ja Oderil, läheb edasi idapoole ja võidab Polani vürsti Mieszka, sundides teda alluma Saksa tseesarile ja sunnitasu maksma. See sündmus viib Poolat ajaloo väljale.

Mieszka I abiellub 966. a. Dombruvkaga, Tshehhi vürsti tütrega ning astub ristiusku.

Mieszka poeg Boleslav Suur (992—1025) asetab Poola riigi juba suurriikide hulka ja teda kroonitakse 1001. a. Poola kuningaks. Boleslav Julge (Suure) ajal suurenes Poola riik Pomorze (Pommerelli), Preisi (nüüdse Ida Preisimaa) võrra, Lõunas — Krakovimaa, Sileesia, Moravia ja Karpaatide taga asuva slovakkide maa võrra, kagupool Karpaatide aluse osa (nüüdse Ida-Galiitsia), Volõni ja Podoli võrra.

I. Meeskonnad (druzyny). Boleslav Suurel oli tolleaegsete oludega võrreldes suur sõjavägi, mis koosnes hästi väljaõpetatud, distsiplineeritud ning varustatud meeskondadest. Peale selle kutsus tema sõjakorral kokku „üldmaaväe”, kuhu ilmuma pidid küla ning kindlustatud linnade poolt valitud kodanikud.

Järgmised Poola kuningad juhtisid oma peatähelepanu arvurikaste ja hästi varustatud meeskondadele, kui alalisele sõjaväele.

II. Üldmaavägi. Peale Boleslav III. surma (1102—1138 a.) jagatakse Poolat tema mitme poja vahel, seega kaotab Poola oma võimu. Killustatud riik ei võinud enam sarnast suurt sõjaväge pidada.

Riigi sõjajõud toetub nüüd ilma erandita üldmaaväele, mis senini peamiselt rikastest talupoegadest koosnes. Samal ajal, XII. sajangul, tekkis rüütelkond tähtsa valitseva kihina. Kuninga meeskonna sõjamehed saavad oma teenistuse ning aukraadi kohaselt maad, ja, mahajättes sõjaväe ridu, asuvad nad oma isikliku majapidamise juhtimisele. Nad panid seega aluse Poola aadlile. Üldmaaväes oli rüütelkond üheks tähtsamaks ja väärtuslikumaks osaks. Ta ei saanud ei tasu ega varustust kuninga käest. Iga rüütel peab oma relvastatud meeskonnaga välja astuma.

Kasiimir Suur (1333—1370 a.) suurendab üldmaaväe organisatsiooni. Sõjakorral vormeerib rüütelkond oma sugukonna lipuväge, talupojad ning kodanikud külaväge. Iga linnavanem on sunnitud väljale kaasa tooma kolm kergesti varustatud sulast, iga külavanem kaks. Sugukonna lipu- ning külaväed ühinevad suurematesse üksustesse ja alluvad kastelanidele (kindlustatud linnade vanematele) kes omakord vojevodadele,

viimased aga alluvad kuningale ehk tema poolt määratud juhile. XV. sajandi jooksul võidab organisatsioonis territoriaalne põhimõte sugukonna põhimõtte.

Üldmaaväe peamiseks väeliigiks (relvliigiks) oli raske ratsavägi. Kergel ratsaväel ja jalaväel on kõrvaline tähtsus. Kahurvägi figureerib juba Kasiimir Suure ajal, kuid temal on ennem moraalne kui praktiline tähtsus võitluses. Tolleaegne taktika seisis raske ratsaväe pealetungimises, mis oma raske varustuse tõttu aeglaselt liikus ja alles ligida maa peal galoppi üle läks, et hoogu võtta

mane etaap. Järgnevaid sõdu peab juba distsiplineerimata, politikast juhitud maaväe kogu, mis tihtipeale enne lahingut kuningale tingimusi esitas aadlile uute eesõiguste andmiseks. XV. sajandi keskel algab ka Poolas vabaltpalgatud sõjaväe ajajärk. Vabapalgalised koosnesid inimestest, kellede kutse on sõda, tihti hulga võõramaalastest, kes roodu moodustavad, rotmistri juhatusel, ning kuninga poolt tasu saavad. Roodude arv kõigub mõnekümne kuni mõnesaja inimese vahel. Need on üksikud kogud, ainult sõjaajal ühendatud polkudesse. Oli samuti

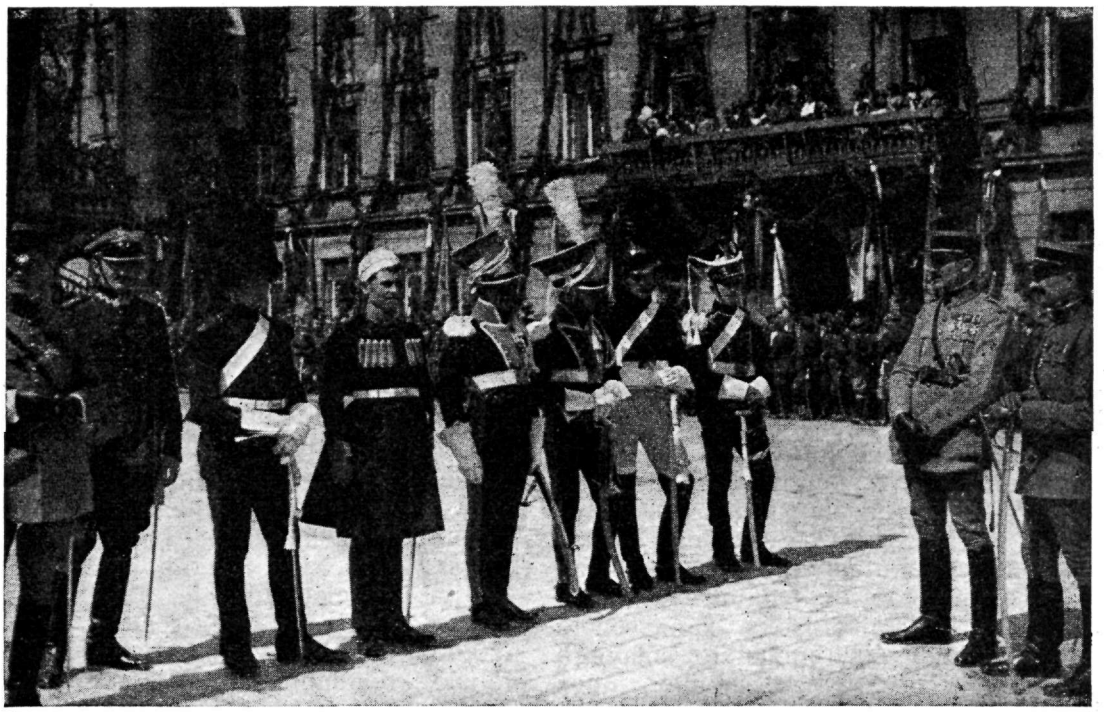

Poola ratsaväe rügementide esindajad vürst Poniatovski mälestussamba avamisel Varssavis, 3. mail 1923. a. vürst Poniatovski aegses vormis.

odaheitmiseks. Read olid harvendatud.

Võitlus kandis rüütlitevahelise kahevõitluse ilmet. Mingisugustest tähtsamatest manöövritest, piiramistest, tiivalt pealetungimistest ei võinud juttu olla.

Nii Poola kui ka Leedu üldmaaväe väljapaistvam tegu oli lahing Grünvaldi (Tannebergi) all 1410. a. kus mõõtsid oma jõudu kaks võimu: ristikandjate ordu ning Poola-Leedu uue riigi oma. Peale ristikandjate lüüasaamist lõppes nende valitsus Poola ning Leedu maade osade üle ja kõigutas täiesti Ordu võimu.

III. V a b a p a l g a l i s e d. Grünvaldi lahing oli nagu üldmaaväe osavuse viitäpne jaotus jalaväe ning ratsaväe vahel, viimane jagunes odaratsaväeks (raske) ning kütiratsaväeks (kerge). Peale selle olid kahurväe, shantsknehtide, voorimeeste ja käsitööliste roodud.

Iga sõjaväkke astuv sõdur oli sunnitud ilmuma rootu täielikus varustuses omal kulul.

Ratsaväe roodudes teenivad aadlisoost vabatahtlikud, need on n. n. „kaaslased", nende teenijaskond peab n. n. „kaasvõitleja" teenistust, kes lahinguvalmis oma kaaslaste taga seisab.

Jalaväe roodud koosnevad enamasti võõramaalastest. Nad kujutavad enesest

lahingkorras nelinurka. Esimesed relvastatud read on varustatud pika odaga või sõjakirvega, järgmised read — vibuga, arkibuusiga või tulirelvaga.

Suurtükiväg, mis samuti võõramaalastest koosneb, on oma eriala tõttu kõrges hinnas ning saab head tasu. Suurtükid tollkorral olid kaliibrilt mitmesugused; alates väikestest kahuritest kuni rasketeni haubitsateni. XV. sajandil tarvitati kivikuule, sõjavarustuse asemel võeti kaasa müürseppasid ühes laskemoona valmistamise riistadega.

XVI. sajand Poolas erineb teistest sajanditest aadlisoole suurte õiguste ning eesõiguste andmise poolest. Kuninga ning tema ministrite võim väheneb. Aadlisugu, mis sõjakorral isiklikult sõjaväljale peab minema, hoiab igasugusest sõjalisest väljaastumisest eemale. Vabaltpalgatud sõjaväe ülalpidamine aga on kulukas ja keegi ei mõtelnud rahuajal rahakogumise peale sõjaotstarbeks. Sellepärast ei olnud Poola ilmaski valmis vaenlaste tagasilöömiseks pealetungimiste kordadel.

Sigismund I. (1548—1572 a.) ajal, Seijm 1562-3 a., arvesse võttes tatarlaste sagedaid pealetungimisi Poolasse, sõda Moskvaga ja Valahhiaga (nüüdse *Rumeeniaga*) kiitis heaks n. n. „vara võõrandamise" ehk kuninglikkude maade äravõtmise mitte õigustatud maaomanikkude käest. Nendest varadest saadavatest sissetulekutest määrab kuningas ¼ alalise sõjaväe ülalpidamiseks kagupoolsete piiride kaitsmiseks. Tänu sellele on Poolal kuni 6000-meheline sõjaväg, peamiselt ratsaväg, missugune, olles alalises võitluses Tatari ja Valahhi ordudega harjus ära raskustega, oli kogemusrikas ning distsiplineeritud, seega moodustades kvalifitseeritud sõjalise jõu.

Parimaks ja kui mitte esimeseks Poola alalise sõjaväe organiseerijaks oli kuningas Stefan Batori (1576—1586 a.). Alustades 1577. a. viieaastast sõda Moskvaga nüüdse Latgallia vallutamise eesmärgiga, ei kutsu tema üldmaaväge kokku, vaid saab Seijmilt võrdlemisi suuri rahasummasid vabapalgalise sõjaväe organiseerimiseks ning kaasatõmbamiseks. Et vabatahtlikkude kaasatõmbamine Poolas nii lühikese aja jooksul tarvilikku arvu anda ei võinud, siis kutsub kuningas suure osa võõramaalstest koosneva sõjaväge kaasa, nii näit., Saksa jalaväe, Ungari husaare ja tatarlaste ratsaväe. Peale selle organiseeris kuningas n. n. „lanova" jalaväe (lan on maa-ala mõõt). Iga 20 „lan'i" pealt vabastati üks talupoeg orjusest, selle eest pidi temal aga olema ettekirjutatud varustus — mõõk, muskett, kirves või labidas. Üleskutse korral ilmub tema „lani" rotmistri käsutusse ehk sõtta. Seesama kuningas tõmbas Dniepri kasakatest koosneva n.n. „Dniepritaguse sõjaväe" (zaporozcy) kaasa. See sõjaväg etendas pea saja aasta jooksul suurt osa Poola sõjakäikudes.

Tehniliseks juhtimiseks, peamiselt vabaltpalgatud sõjaväes, kutsutakse ellu hetmani amet. Hetmani juures asub staap, milline koosneb kirjutajast, kortermeistrist, intendandist, sanitarist, õpetajast, ühtlasi rotmistrite hulgast valitud „leitnantidest", kes lahinguajal suuremaid osakondi juhivad. On kaks suurhetmani ametit Poola ning Leedu jaoks, ühtlasi kaks väljahetmani (kahurväe juhte). Esimeseks eluaegseks Suurhetmaniks osutub suur politik ja strateeg Jan Zamoyski. Ta määrab sõjavälja ja siseteenistuse kodukorra ja distsipliini reeglid. Tal on piiramatu võim kuni surmamõistmiseni. Ta peab ise kohut ehk määrab omalt poolt kohtunikke. Ta vastutab sõjaväe moraali ja lahingvõime eest.

Tolleaegne sõjaväeline doktriin oli targalt järelkaalutud ja sõjaväg võidurikas. See on hetman Tarnovski ja Zamoyski teene. Ta toetub ettevaatlikkusele ja järelekaalumisele. Tähtis on teadete kogumine vaenlase üle, tegevuse maa-ala uurimine, oma jõudude lahinguväljale koondamine ja sarnase tegevuse takistamine vastase juures. Püütakse eemalhoida võitlusest vaenlase kindlustatud linna all. Rännakutel ja peatustel on hästi organiseeritud valveteenistus. Ööbimise ajal piiratakse laager raskete koormatega, mis üksteise külge kettidega kinnitatud. Sarnasel „t a b o r i k s" nimetatud nelinurgal on kaks väravat, keskel plats juhi telgiga.

Lahingus toetub hetmani sõjakunst igasuguste relvade ratsionaalsele koostööle. Lahingu kujunemise algpõhimõtteks on liikuvus ja sõjavälja muutmine soovi järele, tiibadelt ja seljatagant pealetungimine.

Sarnase kaitsepealetungimise sõjakunsti tüübiliseks näiteks on Obertyni lahing (1531. a.), milles hetman Tarnovski oma 6000-pealise sõjaväega täie-

likult lööb Valahhia valitseja Petrula 20.000-pealist sõjaväge.

Hetman Tarnovski veendudes selles, et tema lahtisel väljal valahhe lüüa ei suuda, tegi tugeva nelinurga koormatest, kaevas väljastpoolt kaitsekraave, asetades kaitseriistad nelinurga nurkadesse. Kui peale mõnepäevase laagri atakeerimist valahhid terve oma jõu laagri peale juhtisid, viis tema ühest väravast pool omast ratsaväest välja, et siin võitlusse kutsuda valahhide sõjaväe suurema osa. Soodust silmapilku tabades juhib tema teise värava kaudu küljede peale oma ratsaväe järeljäänud osa. Jalaväg ning kahurväg aga annab laagrist tuld vaenlasele. Sarnane manööver sunnib valahhid jooksu, kaotades 7000 langenutena, 1000 vangina ja kõik kaitseriistad. Stefan Batori aeg on alalise sõjaväe õitse ning võimu aeg. 1579. a. võidab Batori Poolotski vürsti, ajab moskvalased Kura- ja Liivimaalt välja. Järgmisel aastal vallutab ta Wielishi, Wielikie Luki, kus itaallased-insenerid kindluse Neveli ehitavad ja Poola ratsaväg liigub Wjeliki Novgorodi poole. 1581. a. piiratakse Pihkva, osa ratsaväest tungib Smolenskini jõudvate moskvalaste kallale. Tähendatud ratsaväg, peale rea edukate võitluste jõuab kuni Rzewani ja ähvardab Moskvat. Kuigi Pihkva ei saanud võetud, kirjutab tsaar Ivan 15. jaanuaril 1582. a. alla rahule, loobudes praegusest Lõuna-Eesti ning Läti territooriumist.

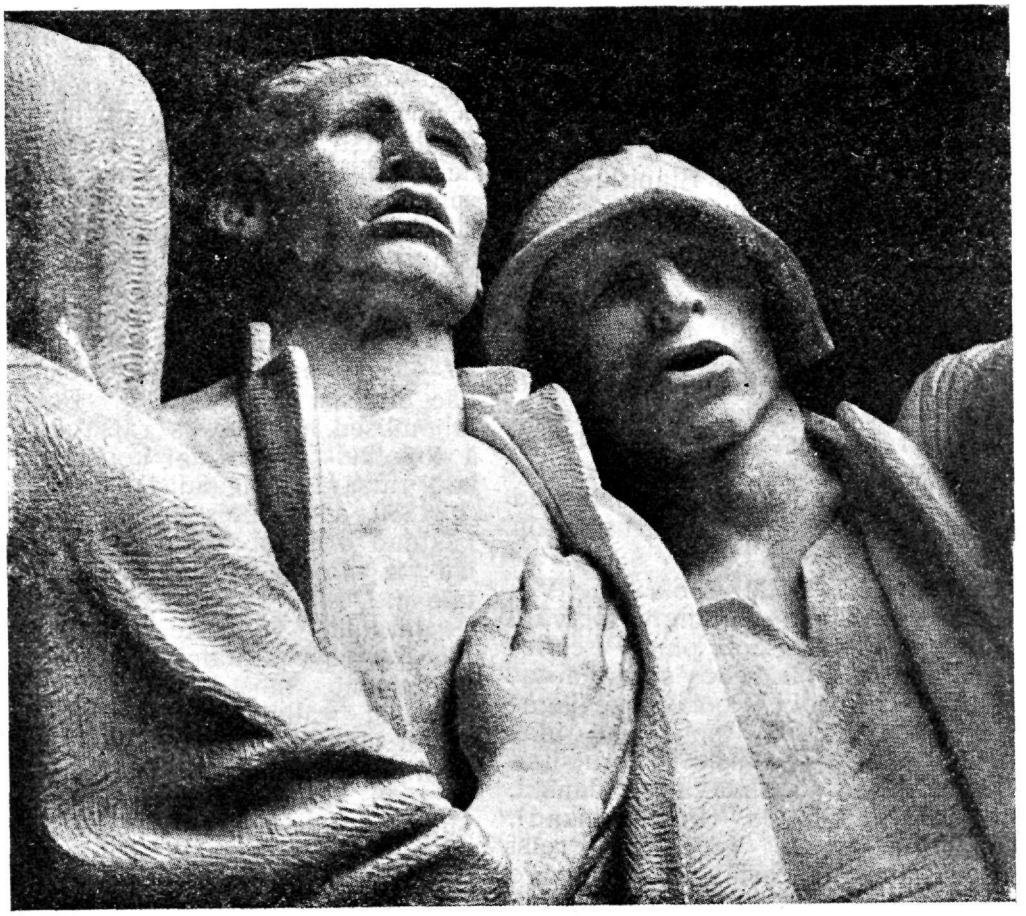

Eugenio Baroni. *Mälestussammas jalaväele.*
Välja pandud rahvusvahelisel kunsti näitusel Veneetsias 1926. a.

Järgmise kahe sajandi jooksul on Poolal terve rida suuri lahinguid ja sõdasid. Sõda rootslastega (1601—1611 a.), hetman Chodkieviczi hiilgav võit Karl IX. üle Kircholmi all (1605. a.), kus tema 2400-pealise ratsa- ja 1000-pealise jalaväega võidurikkalt lööb 11.000-pealist jala- ja 3000-pealist ratsaväge.

1609.—1618. a. peetakse Moskvaga sõda. 1610. a. vallutab hetman Zolkievs-

ki Moskva. Peeti sõda türklastega kasakatega Chmielnickiga eesotsas, aastad läbi kestvaid sõdu rootslastega.

Aadlisoo kergemeelsus, tema poolt seaduste mitte täitmine, pahad kombed eriti Saksi kuninga August II ja III ajal, omavoli, igasugustest maksu maksmistest äraütlemine ja ühtlasi Vene (Peeter Suure, Katariina II) ning Preisi (Friedrich Suure) võimu kasv mõjutavad Poola esimest jagamist Vene, Preisi ning Austria vahel 1772. a. Sel ajal eraldus Poolast järeljäänud osa Inflandist (Latgallia), Valge Venest kuni Düüna, Drutsh ja Dniepri jõgedeni; Preisi vallutas Varmja ja Kuningliku Preisimaa, Austria — Ida ja osa Lääne Galiitsiat.

1788. a. kutsub kunigas Stanislav Poniatovski kokku n. n. Suursejmi, mis kiidab heaks alalise sõjaväe suurendamise 100.000-ni.

Organisatsiooni järele jagunes sõjavägi 6 jalaväe diviisi, 10 ratsaväe brigaadi à 12 eskadroni, n. n. eelväe 10-sse polku à 10 eskadroni, pärast tekivad veel 2 tatarlaste ja kasakate polku. Kahepataljonilisi ratsaväe rügemente oli 25. Eriti arenenud on kahurvägi, samuti inseneriväed. Väljaõppe viisid ja põhikirjad lähenevad *Lääne omadele*, varustus on kõige uuem.

1792. a. puhkes sõda Poola ning Vene vahel, kus Vene pealetungiv sõjavägi kolmekordselt ületas Poola oma. Iseenesest mõista pidi Poola selles sõjas kaotama. Peale selle tuleb Poola teine jagamine. Vene vallutab Poola alad Idapool Dünaburgi — Pinski — Zbrutshini joont. Preislased vallutavad Gdanski, Toruni ja Suur-Poola (Poznanimaad), Kujavô ja Mazowsze. Vene ning Preisi valitsused sunnivad Poolat oma sõjaväge vähendama kuni 15.000 meheni. Mõni kuu peale selle on Kosciuszko mäss, kes liigub Krakovist mõnetuhandelise sõjaväega ja lööb 1794. a. Raclavi all kindraleid Tormasovi ja Denisovi. Ta vallutab Varssavi ning tungib edasi ida poole. Kobryni all on temal kokkupõrge Suvorovi armeega. Läänest tungivad Preisi kuninga väed sisse, piirates Varssavi. Kosciuszko, olles igalt poolt piiratud, annab 10. oktoobril 1794. a. lahingu Vene kindral Fersenile, kaotab lahingu ning langeb haavatult vangi. Mäss surutakse maha, järgneb Poola viimane jagamine 1794. a.

1797. a. asutab kindral Henryk Dombrovski Napoleoni sõjaväe juures polgule vastavad organisatsiooniga 2 leegioni ja 1 ratsaväe polgu. Vähehaaval suurenevad leegionid ikka enam, kuid alaliste lahingute ning polkude üksikult laialisaatmiste tõttu (üht leegioni saadeti San Domingo saarele) jäävad D. leegioonist 1806. a. ainult rusud järele.

Peale Jena lahingut otsustas Napoleon vormeerida Poola sõjaväe. Poola territooriumil tekib 3 diviisi à 4 kahepataljonilist polku, 2 ratsaväe polku ja kahurväe kompaniid, kokku 30.000 meest. Peale selle puht rahvusliku väe teenis palju poolakaid Napoleoni osades. Ehk koosnes tema peamiselt varemalt Prantsusmaa sõjaväes teeninud ohvitseridest, ta oli hästi väljaõpetatud, seega kujutades head sõjalist jõudu. Kõik see mängis suurt osa Napoleoni sõjakäikudes Vene ja Austria vastu. Peale Napoleoni lüüasaamist ja Poola vallutamist venelaste poolt, nimetab Aleksander I kindral Dombrovski Poola sõjaväe organisaatoriks. Kuni 1830. a. oli Poola sõjavägi 30.—35.000-meheline. Ta koosnes 2 jalaväe diviisist à 3 brigaadi. Polgud 2-pataljonilised. Oli kaks ratsaväe divisjoni à 4 polku. Kahurvägi koosnes 2 jalaväe ja 1 ratsaväe brigaadist.

1830. a. *puhkes mäss. Peale* aasta kestnud võitlusi võidetakse vastuhakkajad ja Poola sõjavägi likvideeritakse täiesti.

Järgneb võõraste valitsejate aeg. Algab maa venestamine ja kõige selle allasurumine, mis kannab Poola vaimu. Rahvast vallutab ükskõiksus, ainuüksi Poola emigratsioon sepitseb uusi partisaanidele toetavaid mässukavasid.

1848. a. tekib mäss Poznanimaal. Suur arv poolakaid kindralite Bem ja Wysockiga eesotsas sõdivad 1848. a. Ungari vabaduse eest. Krimmi sõja ajal, 1855. a. tekib Türgimaal Poola leegion.

1863. a. tekib Kuningriigis suur mäss, mida venelastel alles pale 1½ aasta võitlust korda läheb laha suruda. Sest ajast peale kuni Maailma sõjani ei kuuldu ühtki pauku Poola sõduri püssist.

Poola sõjaväe kujunemine 1914.—1918. a.

1908. a. asutab Josef Pilsudski Väike-Poola territooriumil (Austria all) sõjaväe organisatsiooni „S t r z e l e c'i" nime all, milles just enne sõda on mõnituhat hästi väljaõpetatud kütti, peaasjalikult intelligentsist, õpilastest ja töölisnoorsoost.

Austria-Vene sõja väljakuulutamise päeval 6. VIII. 1914. a. astub Pilsudski üle piiri 5 pataljonist koosneva 3000 mehe eesotsas ning vallutab Kielcy.

1915. a. suurenevad leegionid kuni 3 brigaadini, 6 jala-, 2 ratsa- ja 1 kahurväe polguni. 1915. a. lõpul sõdivad leegionid tervikuna Volõnimaal. Sõjaväljal alaliselt olev arv kõigub 15.—20.000 mehe vahel. Sõjakus ja auahnus asetavad leegioni Austria sõjaväe etteotsa ning tihti ületavad nad vastupanu poolest Preisi polke. Eriti suurt osa mängisid leegionid 1916. a. juuli kuul Brusilovi suure pealetungimise ajal Lucko - Kovelile. Kolm päeva hoidsid nad sõjavälja tähtsamal punktil (Sarny-Koveli raudteeliinil) pealetungiva Vene jala- ning ratsaväe tagasi, nii et Saksa-Austria väed sel ajal Stochody liinil end kõvendada suutsid. Isegi Saksa Kindralstaap iseloomustab leegione kui eeskujulikke, sõjakuse, vastupanu ja distsipliini poolest.

Samuti organiseeriti 1916. a. Vene territooriumil Poola leegioni, mis Poola küttide brigaadiks, hiljem diviisiks ümbervormeeriti. Peale nimetatute sõdis poolakatest koosnev n. n. „Bajonnlaste polk" (nimetatud Bajonne'i linna järel) Prantsusmaal sakslaste vastu.

1916. a. lõpul tõmmatakse Pilsudski leegione Poolamaale. Saksa ning Austria 15. novembril kuulutavad välja Poola riigi iseseisvuse. Leegionid peavad uuesti vormeeritava 100.000-pealise Poola sõjaväe osaks saama, mis Vene vastu sõdima hakkab. Pilsudski nõuab iseseisvuse kindlustust ja Maavalitsemise ülesandmist moodustatud Poola valitsusele. Okupatsioonriigid pole sellega nõus. Pilsudski juhib edasi temale truuks jäänud leegione.

1917. a. keskel peavad leegionid vande andma oma liitlastele, Saksale ja Austriale. Nad ütlevad sellest lahti. Nad saadetakse laiali. Josef Pilsudski ühes tema staabi ülema Sosnovskiga paigutatakse Magdeburgi kindlusse. End. Vene kodakondsusse kuuluvaid leegionääre saadetakse kontsentratsioonlaagritesse, kuna Austria kodanikkudest vormeeritakse Abikorpus kindral Josef Halleriga eesotsas. Et osa sõdureid ja ohvitsere nõutava vande andis, asutati nendest n. n. Poola kaitsevõim (Polnische Wehrmacht), mida vabatahtlikkudega täiendati. 1918. a. lõpul seisab Poola Kaitsevägi 4 jala-, 1 ratsa- ning 1 suurtükkiväe hästi väljaõpetatud ja varustatud polgust koos.

Peale enamlaste revolutsiooni Venes tekib: Minskis, Bobruiskis I Poola korpus Dovbora-Musnicki, Ukrainas II korpus kindral Michaelisi juhatusel, ühtlasi pannakse III korpuse aluseid Odessas. Peale selle tekkivad Poola diviisid Murmanis ja Siberis.

Peale Brest-Litovski rahu allakirjutamise algab Poola Abikorpus mässu ning läheb üle sõjavälja, et Poola korpustega Ukrainas liituda. 1918. a. mai kuul on Poola ühendatud korpustel suur lahing Saksa vägedega Kanevi all. Osa langeb vangi, järeljäänud osa lööb ennast Lõunas läbi, kust ta Prantsusmaale läheb ja kindral Halleri Poola sõjaväe osaga ühineb.

I korpus Bobruiskis, peale rahu allakirjutamise sakslastega, saadetakse mai kuul 1918. a. laiali.

1918. a. lõpp toob revolutsiooni nii Austrias kui ka Saksamaal ja seesamaga ka Poola rippumatuse.

10. novembril 1918. a. tuleb Josef Pilsudski Magdeburgi vangimajast Varssavi ja Poola Regent-Nõukogu (sakslaste poolt sisseseatud valitsus) annab temale võimu üle. Sakslased jätavad Poola maha.

Sel ajal koosneb Poola sõjajõud: 4 jala- ning 1 kaitsevõimu (Wehrmacht) ratsaväest, Pilsudski ja Dovbora-Musnicki leeginonistide organiseerimata massdest, osalt sõjalist, osalt era iseloomu kandvast Poola Sõjaväe organisatsioonist (sakslaste ajal — konspiratsiooniline organisatsioon) ja mõnedest Poola polkudest Austria sõjaväest. Kahe nädala jooksul tekkis umbes 30 polku vabatahtlikke. Oma iseseisvuse alul peab Poola kõvat võitlust ukrainlastega Lvovi ja Ida Väike-Poola pärast. Tulevad lahingud sakslastega Poznanimaal, tshehhidega Sileesias, enamlastega Idas. Peale selle peavad politilised parteid natsionalistidest kuni kommunistideni võitlust võimu pärast. Ainult Pilsudski raudne tahe äratas rahvast loovale tööle sõjaväe organiseerimise ja riigi administratsiooni alal. 1919. a. mööduneb võidurikaste lahingute tähe all enamlastega, Poola piirid laienevad isegi Beresina-Dniepri taha 1920. a. kavatseb Pilsudski luua iseseisvat Ukrainat ühendatud föderatsiooni alusel Poolaga. Ta vormeerib suurt sõjaväge ja maikuul 1920. a., peale enamlaste XII ja XIV armee löömist, vallutab ta Kiievi. Enamlased vastavad kontr-pealetungidega Lõuna ja Põhja rindel ning tõrjuvad poolakaid kuni Varssavini tagasi Augusti algul 1920. a. paistab juba nagu oleks Poola langemine möödapääsemata.

Sel ajal kus Poola väed taganesid Beresina—Niemna—Bugi joonelt, kutsub Pilsudski kogu rahva üles võitlusse. Kiirelt vormeeritakse vabatahtlikkudest sõjavägi. Sama kiirelt kutsutakse sõjaväljalt parimad diviisid ära seks, et neid täiendada ja löökrühma moodustada. Samal ajal, kus Poola enamline valitsus Marchlevski ja Dzierzynskiga eesotsas ühes Trotskiga ootavad Radzyminis (15 m idapool Varssavit) Varssavi langemist, läheb Pilsudski 16. augustil valitud 4 jalaväe diviisi eesotsas Ivangorodi all üle Vieprzi jõe ja enamlaste väeosi kohtamata liigub ta kiirrännakul põhjapoole, vallutades viie päeva jooksul Sedlitsi, Belski, Bialostoki, Osovieci, Grajevo, moodustades seega esimese tõkkeliini, millel hävinevad sissetunginud Vene enamlaste väed.

18. augustil saavad Poola sõjaväe muud osad käsu peale tungida. Varssavi armee läheb Varssavi—Vyszkovi — Ostrovi — Lomza liini kaudu. 4. armee läheb paralleelselt Varssavi armeele Minski—Mazoviecki sihis, läheb üle Bugi Broki all Mazoviecki poole. V armee lööb IV enamlaste armeed ja Modlina — Przansysz — Mlavalt tulevat III Gaja ratsaväe korpust.

Ülaltähendatud operatsiooni järelduseks oli see, et nädala jooksul (kuni 23. augustini) Vene 20 jalaväe diviisi ja Gaja ratsaväe korpus, kokku 160.188 meest, löödi täielikult. Osa IV armeest ja Gaja korpus oli sunnitud üle Ida-Preisi piiri minema. Suurtükiväg, voorid, sõjamoon jäi tervelt poolakate kätte.

Enamlaste diviisidest pääses ainult 21. diviis võrdlemisi väikeste kaotustega. Nii lõppes kuulus Punase Armee sõjakäik Läände.

22. septembril samal aastal Pilsudski, peale oma armee reorganiseerimise ja seljataguse korraldamise, algab uut pealetungi. Vallutab Grodno ja terve sõjaliini, millel praegused Poola riigipiirid. 20. oktobril kirjutati alla Poola vaherahule ja 18. aprillil 1921. a. rahulepingule.

Praegu koosneb Poola sõjavägi 30 jalaväe diviisist ehk 84 polgust, 40 ratsa-, 30 kerge-suurtükiväe-, ning ühest raskesuurtükiväe polgust, lennupolgust jne.

Sõjaväe väljaõpetamine sünnib Prantsuse eeskujul.

Poolas ehitatakse kiires korras oma sõjavarustusvabrikuid, relvade, varustuse lennukite, autode ja muu valmistamiseks.

Pilsudski, kes praegu sõjaministriks, tõstab Poola sõjaväe väärtuse kõrgele, sisendades ühtlasi sõjaväelaste südamesse palavat armastust oma Isamaa vastu ning kohuse ja truuduse tunnet Isamaa kaitsetööl.

Tallinn, 29. aprillil 1928.

Poola sõjaväe keskraamatukogu bibliograafia osakond.

„Sõdurile" kirjutanud Sõjav. Keskraamatukogu hoidja kolonel dr. Lodynski.

Sissejuhatus.

Uuema aja sõjaväe raamatukogudel on sõjaväelaste suhtes täita suured ja rasked ülesanded. Tihtipeale ollakse politilstel, kultuurilistel ja majanduslistel põhjustel sunnitud sõjaväe üksusi paigutama ka kultuuriit mahajäänud asulaisse. Samuti sünnib ohvitseride korpuses alaliselt muudatusi, ümberpaigutusi. Sarnastes ümberpaigutustes edasipüüdja sõjaväelane satub olukorda, kus puudub raamat, puuduvad meelelahutuse vahendid. Üheks tähtsamaks sõjaväe raamatukogude ülesandeks on alaline hoolekanne kaugetes maanurkades asuvate garnisonide eest, kus sõjaväelasele ajakohased raamatukogud puuduvad.

Bibliograafia osakonna organisatsioon, ülesanded ja personal.

Tugenedes nendele põhimõtetele ongi Sõjaväe Keskraamatukogu juures organiseeritud juba 1920. a. lõpul bibliograafia büroo, milline hiljem iseseisvaks bibliograafia osakonnaks reorganiseeriti ja mille otsekohesteks ülesanneteks kirjastamine, bibliograafia ja bibliograafiline informatsioon. Selles osakonnas töötab praegu 2 ülikooli haridusega ametnikku, peale selle kantselei personal. Teatud töödeks võib osakond ka teisi Sõjaväe Keskraamatukogu jõude tarbekorral ärakasutada.

Organisatsioonilt moodustab bibliograafia osakond iseseisva osakonna ja allub vahenditult Sõjaväe Keskraamatukogu Juhatusele.

Bibliograafia osakonna kirjastuslik tegevus.

Bibliograafia osakonnal on sel alal kahesuguseid töid: monograafiate avaldamine trükis ja perioodilised väljaanded.

Monograafiad.

Bibliograafia osakonna osalisel kaasabil ja tema juhatusel on ilmunud:

1) „Polska Bibliografja Wojskova" (Poola Sõjav. Bibliograafia) I ja II lisa (Warssavis 1921—1923), milles äratoodud nimetused kõikide Poola sõjaväe üle ilmuvate raamatute ja artiklite kohta XV sajandist kuni 1920. aastani.

2) Jaanuari 1861. a. mässu kohta ilmunud ajakirjad, teosed, bibliogr. (Warssavis 1924).

3) Poola Sõjaväe Peakorteri Ülema raamatukogu (Warssavis 1925), mis käsitab Poola kindralstaabi raamatukogu organisatsiooni, tema arenemist ja saatust, peale kindralstaabi likvideerimist venelaste poolt 1831. a.

Periodiliste väljaannete hulka kuuluvad: „Bibliograafia kom. Teataja". Kuukiri ilmub 1921. a. saadik. Ta toob ära ülevaate:

a) Kogu Poola sõjaväe poolakeelse literatuuri kohta.

b) Kogu Poolas saadud välismaade sõjakirjanduse kohta.

c) Kokkuvõtteid Poola sõjaväe kuukirjadest.

d) Väljavõtteid välismaade sõjakirjandusest jne.

Peale selle sõjaväe „Bibliograafia teadete" kroonika osas leidub:

a) Ülevaade keskraamatukogu tegevusest

b) Tähelepanekuid ja kokkuvõtteid provintsi sõjaväe raamatukogu tegevusest.

c) Tähelepanekuid välisriikide sõjaväe raamatukogude tegevusest jne.

„Bibligraafia Kommunikaat" ilmub kolmes osas:

a) Kui eriline lisa sõjanduse kuukirja „Bellonale".

b) Ühel küljel trükitud teoste nimestiku näol, mis kasutamist leiab kõikides raamatukogudes, üksikute osade väljalõike teel.

c) Kui raamatukaupluse uute teoste kataloog sõjaväelaste keskraamatukaupluse tarvis.

Teiseks perioodiliseks väljaandeks on „Sõjaväe bibliograafia teated", mis iga veerandaasta järele ilmuvad iseseisva lisana sõjanduse kuukirjale „Przeglad Wojskowy". Annab sõjandust käsitavate teoste kokkuvõtteid, arvustuse allikaid.

Mis puutub informatsiooni väljaandmisse, siis sünnib see kas kohapeal suusõnaliselt, kirjalikult või telefoni teel. Üksikutele teemidele antavad allihate kokkuvõtted käsitavad kas üldist bibliograafilist kokkuvõtet teatud alal ilmunud kirjanduse kohta, ehk jälle ainult seda kirjandust, mis Poola keskraamatukogus olemas.

Poola rahvuskangelane kindral Tadeusz-Andrzéj Bonawentura Kosciuszko.

1791. a. 3. mai on päev, mis lähedalt seotud ka Poola suure isamaalase kindral Taudeusz-Andrzéj Bonawentura Kosciuszko nimega. Toome allpool lühikese ülevaate selle kuulsa vabadusvõitleja elust ja tegevusest.

Kosciuszko nimi ja kuju seisab tähtsaimate seas ajalooliste isikute pikas reas. Kõigepealt on ta oma rahvale — poolakatele — tähtis ja kallis. Kosciuszko nime nimetab Poola rahvas aukartusega ja mälestab sügava lugupidamisega. Teda hüüavad poolakad „suureks isaks", „rahva ülemaks" jne. Ja seda täie õigusega. Kosciuszko haud Krakovi toomkirikus on üheks Poola rahva pühaduspaigaks. Tema nime kannab kõrge mäeküngas Krakovi juures, ja ka Austraalia kõrgem mägi Ausraalia Alpides on maadeteaduses Kosciuszko nime saanud. Lugupidamine temast juba ta eluajal polnud mitte üksnes kodumaal, kus teda otse jumaldati, vaid ka võõrsil suur.

Taudeusz-Andrzéj Bonawentura Kosciuszko sündis 13. veebruaril 1746. aastal. Ta põlvenes kehvapoolsest aadli perekonnast. Oma hariduse sai ta Varssavi kadettide koolis, — tolleaegse Poola parimas õppeasutuses, — kus erines kaasõppureist oma võimistega ja haruldaselt heade vaimuannetega. 1768. aastal tapeti ta isa, julm mõisnik, oma talupoegade poolt. See sundis Kosciuszkot sügavasti mõtlema Poola talupoegade raske seisukorra üle, millele tema kaasaegsed vähe tähelepanu pöörasid. 1769. aastal saadeti ta riigi kulul välismaile. Kuni 1774. a. viibis Saksamaal, Itaalias ja Prantsusmaal, kus inseneriasjandust õppis. Sel ajal kujunes ka lõ-

pulikult tema ilmavaade. Südametunnistuse vabadus, seisuste üheõiguslus ja riigi demokraatlik korraldus — need olid ideaalid, mis Kosciuszko enesega välismailt kaasa tõi. Kuid ettenähes oma ideaalide mitteteostamist kodumaal, lahkus ta peagi Poolast ja reisis esiteks Prantsusmaale ja hiljem P.-Ameerikasse, kus võttis osa vabatahtlikuna Ameerika Vabadussõjast. Ta tõusis Georg Washingtoni lähemaks abiliseks ja nimetati selle adjutandiks. Teenete eest Ameerika Vabadussõjas annetati Kosciuszkole Cincinnati ordu aumärk ja Ameerika kodaniku õigused, ning ülendati brigaadikindraliks.

Kosciuszko.

Poola sisepolitiline seisukord XVIII sajandi lõpul oli keeruline ja raske, sest kaugelt suurem osa riigi elanikke, talupojad, olid pärispõlves, kuna võimupidaval mõisnikuseisusel vabadust nii palju oli, et see riigi otse hukatuse teele viis, nii, näiteks, üksainus mõisnik võis oma keeluga (veto) rahvaesinduse — seimi — otsused tühistada. Kui siis isamaaline vool asjaolule vähegi parandust püüdes 1791. a. riigile uue põhiseaduse valmistas*), kutsus vastane erakond pöörases omavõimuhimus võõra riigi appi, ja 100-tuhande meheline Vene sõjavägi ujutas Poola üle, kuna ühtlasi teiselt poolt Preisi kuningriik — tookord Poola liitlane — ka saagijaole tõttas.

Et poolakad sarnase ülivõimu vastu oma vabadust kaitsma asusid, seda pealegi mõni aeg teha suutsid, näitab selgesti, et neis ikkagi veel küllaldaselt isamaa-armastust, ausust, agarust ja tublidust leidus. Asjaolu kujutav on ka see nähtus, et isamaalise voolu koondajaks ja juhiks keegi senini võimulolnud riigi- ega sõjamees ei suutnud hakata (kuningast Stanislaus-Augustist kõnelemata, kes erakondade käes vaid mängukanniks oli), vaid seks ilmus siiani laiemalt tundmatu mees. See oli liberaalsete patriootide partei liige Tadeusz Kosciuszko.

Uuendusliikumisel asus Kosciuszko suure energiaga tegelaseks, ning kui Poola vabaduse ja iseseisvuse kaitsmiseks venelastega sõda tekkis, võeti ta vastu Poola sõjaväkke kindral-majori aukraadis. Dubenko lahingus 1792. a. õnnestus tal Vene väge lüüa, kuid äraandmise ja sõjajõu ülevõimu tõttu oli ta siiski sunnitud taanduma.

Poola sõjaväe võidukast tegevusest hoolimata alandas valitsus end aralt Vene nõuete alla ja saatis sõjaväe laialt. Suures meelepahas lahkus Kosciuszko koos paljude teiste vabadusvõitlejatega isamaalt, jäi ometi selle lähedusse — Saksimaale (Leipzigi) — asjaolude edaspidist arenemist ootama. Samal aastal (1792) annetas talle Prantsuse seadusandlik kogu prantsuse aukodaniku nimetuse.

Asjaolude edaspidine arenemine kutsus aga õige pea Kosciuszko jälle kodumaale uuele tegevusele, — kõige kuulsamale, ühtlasi ka õnnetumale. Väga sügav kurbloolsus peitub selles, et olukorrad teisti kujunesid, et Kosciuszko nimi otse kõige kurvema sündmusega Poola ajaloos lähedalt seotud on: Poola kuningriigi lõpuga ning ta jagamisega naaberriikide vahel — „Poola elava keha tükkideks kiskumisega".

Kui Poola teistkordse jagamise järele viha- ja valuhoog üle maa käis, selle tagajärjeks aga üldine rahvasõda orjastajate vastu lõkkele lõi, hüüti igalpool Kosciuszko järele. See tuli ja nimetati üldise meeleolu toetusel 1794. a. märtsis kogu Poola diktaatoriks ja sõjaväe ülemjuhatajaks. Mõlemates ametites näitas ta ennenägematut tööjõudu ja energiat, tublidust ja osavust.

Kui Venemaa nõudis Poola sõjaväe vähendamist 15.000 meheni, võttis Kosciuszko vastuhakkamise juhtimise oma

*) Vt. „Sõdur" nr. 16 — 1925. a., lhk. 370—373.

peale. 24. märtsil 1794. aastal andis ta Krakovis pühaliku tõotuse — kuni oma elu otsani kaitsta isamaad, — ja avaldas manifesti, milles esmakordselt kutsus kogu Poola rahvast — sljahta, kodanikud ja talupojad — vastuhakkamisega ühinema. Ruttu kokkukutsutud sõjaväele jagas ta relvade puudusel 5000 vikatit kätte ja nende samadega läks tal alul korda hästirelvastatud Vene sõjaväge võita. Sellest vabadusvõitlusest võtsid osa talupoegade hulgad, Varssavi ja Vilno linnade käsitöölised, kes endi ridadest hulk kangelasi andsid.

Esimene lahing Raclavice all lõppes poolakatele võidukalt: 6-tuh. Vene sõjavägi löödi 4-tuh. Poola sõjaväe poolt taanduma. See lahing andis palju julgust ja südidust kangelastele. Selle järele vabastas Kosciuszko Varssavi, sealt Vene sõjaväe väljatõrjudes. Kuida mida kaugemale liikus Kosciuszko sisemaale, seda enam muutus Vene ja Preisi ülekaal tunduvaks. Ehk küll juhid ja sõdurid Kosciuszko väes olid tõsised kangelaste eeskujud ja Suur-Poolas küll kindral Dumbrovski edukalt preislaste vastu võitles, siiski lähines pikkamisi kuid kindlalt meeleheitliku vabadusvõitluse lõpp.

Poolasse tungis Türgi sõjast tagasijõudnud suur Vene sõjavägi feldmarssal A. Suvorovi juhatusel, kes Valge-Venes Leedu vastuhakkajaid lõi, selle järele kindral Fersen'ile vastu tõttas, et ühiselt Kosciuszko väge ümberhaarata.

Vahepeal jatkas Kosciuszko julgelt vabadusvõitlust, kaitstes Varssavit Vene ja Preisi sõjaväe ühispealetungi vastu ning sundis nad taanduma. Selle järele asus ta oma sõjaväe uue korralduse juure. Kuid enne kui ta seda lõpule viia sai, koondusid kõik asjaolud otsekui sihitult tema alla jäämiseks.

Väekoondus, mille Kosciuszko piiri kaitsma saatis, hävitati venelastelt pea täiesti ära. Et takistada Suvorovi ja Ferseni sõjavägede ühinemist, tõttas Kosciuszko neile Varssavist vastu ja astus võitlusse Maciejovice all. Alul olid lahingus võidushansid ühtlased, kuid pärast raugesid poolakad, sest loodetav abivägi kindral Poninskilt jäi tulemata. Ja veel praegugi on selle lahinguväljale mitteilmumise põhjused ajaloolaste poolt selgitamata.

Nii pidi puudulikult õpetatud ja viletsasti relvastatud Kosciuszko sõjavägi — enamasti noormehed, — kellele venelased rindelt ja tiibadelt peale tungisid, õnnetus lahingus Maciejovice all 10. oktoobril 1794. a. kolm korda tugevama ja hästi relvastatud ning õpetatud vastase vastu võideldes viimaks kõigest vaprusest hoolimata ometi alistuma. Ainult vähesed riismed pääsesid põgenema.

Ses lahingus täitus ka Kosciuszko kurbloolik saatus. Kui ta oma sõjaväe vankumalöömist nägi, katsus ta veel kõik teha mis suutis, et teda peatada. Kaks hobust lasti ta alt surnuks. Parema hobuse puudusel istus ta siis parajasti kättesaadava vana ja väsinud ruuna selga ja katsus veel kord oma sõdureid juhtida. Kuid sealjuures sai ta raskesti haavata ja sattus venelaste kätte vangi.

Nii pääsis Kosciuszko oma sõjaväe hukkumisel küll ise eluga, aga kogu ta elu eesmärk — Vaba Poola, — milleks ta ihuhingega võidelnud, oli selle löögiga hääbunud. Sest selle suure väejuhi kadumisega, kes üksi veel oma mõjuvõimuga lahkupüüdvaid erakondi koos hoida suutis, oli Poola otsale nagu pitsat peale surutud. Kõikide üle tuli sügav mahasurumise tunne, kõik lootused vastupanu jatkamiseks olid lõppenud. Sõdurid kartsid igalt poolt äraandmist, talupojad heitsid oma relvad — vikatid — maha ja põgenesid koju. Ainult Varssavi linn kaalus seda, kas end Preisi või Vene alla anda.

Kosciuszkoga ühes langes Poola vabadus ja iseseisvus.

Venes, kelle vastu Kosciuszko Poola vabaduse eest kangelaslikult võidelnud, tunti tema suurust. Keiser Paul I vabastas ta kaheaastase vangistuse järele suure aupakkumisega, ühtlasi ka ta mõõka tagasi pakkudes. Aga keisri tingimust kuuldes, et ta seda kunagi enam Venemaa vastu ei tarvitaks, ütles Kosciuszko, et ta sarnasel korral üldse enam mõõka kanda ei tahagi. Oma sõna — Venemaa vastu mitte enam võideldа — andis ta keisrile siiski, ning pidas seda ka mehise meelega, kuigi suure südamevaluga, kui isamaa 1806. aastal teda veel kord oma teenistusse kutsus. Ta oli siis kogu oma mineviku maha matnud ja elas rahulikku eraisiku elu — pagulasena välismail, — alul Inglismaal, siis Ameerikas, pärast Prantsusmaal ja lõpuks Šveitsis, — sest võõraste võimu alla sattunud Poola õhku ei suutnud ta hingata, nagu ise ütles.

Nagu kogu Kosciuszko elu, nii oli ka ta surm kurbloolik. Selle põhjuseks oli ühel ratsutamisel hobusega õnnetul kombel mahakukkumine. See sündis 15. oktoobril 1817. a. Nüüd lasi Vene keiser Aleksander I omal kulul ta surnukeha kodumaale

— Poolasse — tuua, sinna paika puhkama, mille lähiduses ta oma hiilgelahingud Poola vabaduse eest löönud.

Väliselt ja pealiskaudselt vaadates on selle suure isamaalase elutöö ja ülesanne küll äpardunud: ta ei saanud oma isamaad hukkumisest päästa; — kuid sisemiselt jääb Kosciuszko ja ta tegevus ometi Poola rahvale kustumatu raudvaraks ja vabaduspüüde sümboolseks väljenduseks, on ühtlasi ehteks ka inimsusele ja vabadusele.

E. M.

Kiri Belgiast.

Staaž Brüsselis 6. diviisis ja 1. grenaderide rügemendis.

Tänu meie kaitsewäe esindajale Pariisis, kes minule muretses tarvilised load 10 päewaseks staažiks Belgia 6. diviisis ja 1. grenaderide rügemendis

Brüssel on ilus ja vaatamisväärilline linn, peaaegu koopia Pariisist. Brüssellased ütlevad ise oma linna kohta „c'est un petit Paris".

Tõsi, kuninga loss Versailles'e lossi teisend, ainult väiksem. Ei puudu Brüsselis ka Pariisi Montmarter oma Moulin Rouge'iga. Tundmata sõduri haud igavese tulukesega ja palju puiestikke just kui Pariisis. Ainult torkab silma see, et Pariisis müüakse igal pool uulitsatel küpsetuid kastaane, aga Brüsselis praetud kartulaid „les pommes de terre frites". See on ka sõduri maiustoit, mida üks või kaks kord nädalas neile antakse. Silmatorkaw on ka see, et siin koera igal pool veoloomana tarvitatakse, viimased olid ka Ilmasõjas kuulipildujate vedajad.

Võõrastemajas küsitakse kõige pealt, et ega sakslane pole, sest viimasel juhusel tuba ei anta. Ei või brüssellased unustada 20. augusti 1914., s. o. päeva, millal sakslased Brüssellisse marssisid ja brüssellastele 50.000.000 frangilise kontributsiooni peale panid, mida kolme päeva jooksul tuli sakslastele ära maksta. Siis pidid veel belglased 3 päeva jooksul sakslastele andma 88 tonni leiba, 60 tonni jahu, 36 tonni riisi, 60 tonni liha jne. jne.

Räägitakse kahte keelt ja mõlemaid peaaegu ühepalju, s. o. prantsuse ja flaami keeli. Sõjaväe ametlik keel on prantsuse, kuid iga mistahes pealkirja juures on ka flaami keel ja palju määrustikke on kahes keeles, üks lehekülg prantsuse ja teine flaami keeles, ka rügemendi ülema käsukirjas leiate igapäev mõne ota flaami keeles Koolides mõlemad keeled sunduslikud.

Nägin linna ainult läbisõites või ühest asutusest teise minnes. sest puudus linnaga tutvunemiseks aeg, pidin oma staaži tegema eksamite waheajal, õhtuti õppides. Kümne päeva asemel sain siin viibida 6 päeva.

Sõjaministeeriumis öeldi minule, et üks Eesti intendant olevat seal ennem käinud ja grenaderide rügemendis teati kõnelda, et 1926. aastal üks Eesti kindral olevat ka neid kasarmuid waadanud.

Ka olevat Belgias alati Leedu ohvitsere staažil, üks nendest õppivat praegu Kõrgemas Sõjakoolis.

Rügemendis vastuvõtt südamlik. Rügemendi ülem, hallpea kindralstaabi kolonel jättis mulje, mis kunagi ei unune. Tema adjutant, kindralstaabi kapten, tegi kõik mis vähegi võimalik, et minule kasulik olla.

Esimesel päeval oli ka vastuvõtmine, mis niisama lihtne nagu see Prantsusmaal.

Minule määrati üks leitnant, kes terve aeg juhiks oli. Kõik ohwitserid olid väga vastutulelikud ja püüdsid mulle kõike edasi anda, mida teadsid. Muretsesid ka määrustikud, sest Brüsselis ei ole sõjawäe eriraamatukauplust, nagu see on Pariisis ja mujal Prantsusmaal.

Sõjateaduslikke raamatuid annab välja ja müüb Sõjaministeerium. Leidsin suurest ülikooli raamatukauplusest ainult ühe vähe sõjandusega seotud raamatu.

1. grenaderide rüg. kasarmud on vist parimaid terves Belgias. Sõdurite eluruumid jaotatud tubadeks, kus magawad 20—25 meest ühes kapraliga. Igal sõduril talvel kuni viis tekki peal, sest ruume ei köeta, peale söögitubade ja lugemistubade, olgugi et talvel vahest väljas on —15°. Ruumid puhtad, põrandad kollakast tsement kivide parkettist, õppuste ajal tubade uksed lukustatud, õhtul kell 21,45 kustutakse tuled kõikides ruumides signaali järele ära ning kõik heidavad puhkama.

Rügemendi toimkond: kaks posti, üks väravas ja teine ladude juures s. o. kuus meest, siis veel kaks allohvitseri ja üks ohvitser. Puuduvad täielikult kompaniide, köökide jne. korrapidajad ja päevnikud.

Teenistus jalaväes 10 kuud (on kavatsus üleminna 8 kuu peale), suurtükiväes ja tehnilistes väeosades 13 kuud. Sellepärast püütakse ka sõdureid ainult õppusteks kasutada.

Iga toa ukse peal on kuldtähtedega ühe Ilmasõjas surma saanud sõduri nimi. Iga

kompanii ruumide ukse peal langenud kompanii ülema nimi, iga pataljoni ruumidel — pataljoni ülema nimi jne. Ruume nimetataksegi nende nimede järele. Näiteks — selle asemel, et öelda tuba Nr. 24, nimetatakse tuba kapral Huber või jälle blok major Gerve jne.

Siin on niisamuti kui ka osalt Prantsusmaal, kasarmute kõige kõrgemal korral s. o. kolmandal või neljandal ladud.

Rügemendis on suur ja väga hästi sisseseatud ohvitseride kasiino. Üks saal on kuni 200 inimese jaoks. Ettekandjad on sõdurid, kes söögitundidel end suurepärasesse kelneri vormi riietuvad.

Süüakse hõbelusikate ja kahvlitega, milledel kuninglikud vapid peal, viimased ka muudel sööginõudel.

Einet süüakse punkt kell 12,30, laud ⊔ sarnane. Kõige vanem ohvitser alustab söömise, kelle jaoks ka lauas tugitool. Kes hiljem juhtub tulema, vabandab end vanema ees ja palub luba lauda istumiseks. Söök väga maitsev, hästi valmistatud ja väga mitmekesine ning odav — 6,5 Belgia franki.

Ühegi naise jalg kasiinosse ei astu. Ka suured peod ning *banketid on ilma naisteta.* Ühtki ametlikku balli Belgias kusagil kasiinos ei ole. Küsisin, mispärast ei lubata naisi, vastati et naine on eraelus, aga mitte sõduri eluruumes ja et tulevat jutte, armukadedusi jne.

Ka paljudes Prantsuse kasiinodes on naistele sisseminek täiesti keelatud.

Leian, et see on õige — naisel on oma koht, aga mitte sõjamehe pühas kodus.

Ohvitseridel on oma alaline loosh kuninglikus teatris just kuninga looshi vastas. Looshi mahub 15—18 ohvitseri ja makstakse iga kuu, mis ohvitseride palgast kinni peetakse. Ka sinna ei astu ühegi naise jalg. Olin ühel õhtul seal kuue ohvitseriga, ruumi oleks veel küllalt olnud, kuid prouad olid all tugitoolides.

Ohvitserid on teatris suurvormis (mis neil lihtne) ja tingimata valgeis kinnastes, kuid mitte seemisnahksetes.

Rügemendi esimest kompaniid juhib tegelikult prints Leopold. Ta tuleb kapteni vormis teenistusse kui harilik Belgia kapten. Tema kompanii kantselei ei ole mitte parem kui teistel kompanii ülematel. Tool oli kaunis vilets, ise kirjutab kõik paberid alla jne. Teine prints on ratsaväes leitnandina, kes sõjakooli esimesena lõpetas, kuna prints Leopold seitsmes oli.

Töökestvus sõduritega on igapäev kella 7—11 ja 14—17. Kantseleides igal pool kella 9—12 ja 14—17. Ohvitserid on kenasti ja ühtemoodi riietud, ka sõdurid väga hästi distsiplineeritud ja hästi riides. Kunagi ei unusta nad tervitamast, ega püüa sellest „mööda hiilida". Oli juhus kui tunnimehest või sõdurist möödaminnes teda ümberpöörates vaatasin, et näha kuidas nad tervitavad, siis kordas ta tingimata oma tervitust. Igal pool väga hea kord, puhtus ja distsipliin.

Rügemendis tekkis minul belglaste vastu nende mõne päeva jooksul sarnane sõprustunne, nagu oleks seal aastate viisi elanud. Lahkusin kui kodust, kaasatuues väga häid muljeid, kasulikke teateid ning hulga raamatuid, mida Sõjaministeerium suure lahkusega lubas valida. Samuti paljud ohvitserid tegid kõik, et minule üht kui teist sõjakirjandusest muretseda. Oli juhus kus Sõjaministeeriumil ühte raamatut ei olnud mulle anda ja keegi ohvitser, saades sellest teada, tõi minu ärasaatmisel mulle oma isikliku raamatu.

Ka Varustusvalitsus oli nii lahke ja muretses minule oma loengud ja kõigeuuemad määrustikud, mis vast mõni päev tagasi alles ilmunud.

Mida Belgias meie õppida võiksime sellest ehk *teinekord. Üht võin* juba öelda siinkohal, et õppida võime palju, sest Belgia on väikeriik ja sellega lähem Eestile. Näiteks mõnda, mis ka Eestis oleks võimalik teostada lähemal ajal: Sõdurite köögis keedetakse sööke auruga, mis palju kasulikum. Kartuleid kooritakse masinatega, mille tõttu 10—15% vähem kaduma läheb kui kätega koorides. (Meil ongi wiimastel kuudel N. rügemendis olemas auruköök ja kartulte koorimine masinaga. Toim.). Toitlustus täiesti uuel süsteemil 1. IV. 1928. a. alates. Rügemendis puudub voor. Raamatupidamine minimaalsuseni viidud ja aruanded, mis kompaniis või köögis tehakse lähevad otse edasi. Sõdurite köök üks terve rügemendi peale. Sõdurite varustamine punktide või koeffitsiendi alusel. Näiteks varustuse jaoks ei olegi neil raamatuid ja rügemendis ainult üks kassaraamat.

Uusi määrustikke ja juhtnööre on majanduse alal palju, kõige uuemad 1. IV. ja 13. IV. 1928.

Intendantide ja administratiiv ohvitseride komplekteerimine iseäralistel alustel 31. X. 1927. a. seaduse järale, mis riigile kulusid ei too.

Diivisi intendantuurides ja keskasutuses llmasõja kogemuste põhjal palju ümberkorraldatud. On loodud alaline varustuse parandusvabrik, mis Prantsusmaal ainult sõjakorras ettenähtud jne.

Muuseas nägin üleriiklist sõjaväe jalgpalli võistlust. Esimesele grupile annetas kuningas suure hõbekarika ja igale mehele hea musta Shveitsi uuri oma kuldse vapiga ning tunnistuse oma ja kuninganna allkirjadega.

Brüssel, 21. IV. 28. J. M.

Pilk Poola kirjandusse.

V. Chwalewik.

Ärgem tehkem lühikeses artiklis katset liiga lähedale astuda nii suurele, kuid homogeensele tervikule, nagu seda on Poola kirjandus. Rahuldugem üldise ülevaatega, nagu välismaalt Poolasse tulnud turist, kes peab leppima ekskursiooniga Zakopanesse, ilma et tal küllalt aega jatkuks Tatry mäeahelikkudega lähemalt tutvuneda. Ta võtab kaasa unustamata mälestuse Tatry majesteetlikust pildist, eriti siis, kui ta Novy Targi raudteejaama läheduses asuvast mäekitsusest välja jõudes silmab mägede päikese veetlevat ilu. Mõõtmata kauguses haarab pilk mägestiku sinakaid jooni, milles kustuvad üksikute mägede kontuurid ja maastiku üldist iseloomu maskeerivad ainult võimsad tipud...

Umbes XVIII sajandi lõpuni äratas Rooma tsivilisatsiooni pärinud romaani rahvaste imestust asjaolu, et ladina keel Poolas palju rohkem levinenud oli, kui näiteks Prantsusmaal. Ladina keel kui Poola haritud rahvaklasside kodune keel üllatas omal ajal Voltaire'i. Samuti näeme Poolas viibivat rahvusliku emakeelse kirjanduse soetamise, samas Poolas, kes aastasadade jooksul Lääne-Euroopa romaani kultuuri hõimkonda kuulus, kes selle kultuuri alusel reljeefset individualiteedi arendas ja kes keskaja lõpul ning uue aja alul ühes Prantsusmaa, Inglismaa ja Hispaaniaga oli üks enamarenenud riike. XV sajandi alul on Poola kirjanduslik looming veel liiga tähtsuseta selleks, et kõnelda rahvusliku poolakeelse kirjanduse sünnist. Ja seda sajandil, kus Poola politiline võim suurejooneliselt arenes. Inglismaa, kes samal sajandil oma politilise nõrkuse põhja puudutab, suudab XIV sajandil Chanceri isikus anda silmapaistva kirjaniku, kelle „Canterbury Tales" ilmus inglise keeles. Midagi sellesarnast ei räägi meie Poolas IV sajandil ja poola kirjanduse silmapaistvam esindaja V sajandil on ajaloo kirjutaja Jan Dlugosz, kelle monumentaalne teos, „Poola ajalugu", ilmus ladinakeeles.

Poolakeelse kirjanduse esimesed tooted kuuluvad XVI sajandisse ja kohe võib konstateerida, et nad ei ole kohmetute debütantide või nõrkade algajate tööd. Ümberpöördult: ilusas poola keeles väljendub vana kultuuri vaim, mis aastasadade kestel arenenud. Ühe hoobiga kerkib üles terve rida silmapaistvaid kirjanikke, luues teoseid, mille lugemine veel praegugi pakub poolakale tõsist naudingut.

Järelikult võime tähele panna paradoksaalset nähtust: XVI sajandil sündinud poolakeelne ilukirjandus seisab stiililt ja iseloomult otsekohe kõrgel astmel. Selles suhtes on huvitav paralleeli tõmmata XVI sajandi, „Sigismundide" aastasaja poola ja tolleaja äärmiselt rikkaliku inglise kirjanduse vahel, eriti siis, kui piirduda mõlemi kirjanduse kõige tähtsamate esindajatega. Tõsi küll, kogu oma silmapaistvale talendile vaatamata ei suuda poola kuulsam poeet Kochanowski Elizabeth'i ajajärgu suurvaimuga Shakespeare'iga luuleanni poolest võistelda. Kui aga vaadelda mõlemi poeedi töid kui kultuuri dokumente, siis näeme varsti, et inglane Shakespeare, kelle kodumaa emakeelsel kirjandusel aastasadade areng seljataga, on siiski võrdlemisi noore kultuuri esindaja, kuna Kochanowski, ladina keelest loobudes ja muusat poola keelele üle kandes ning siis järjekindlalt arenedes esineb oma loomingus vana ja kristalliseerunud kultuuri kandjana. Kochanowski teosed ei ennusta millegagi uue ärivaimust läbiimbunud kommertsialismi lähenemist, neis puudub iga vähemgi püüe kohaneda publiku maitsele ja kindlustada raamatule head menu. Kuna Shakespeare selleks, et meeldida publikumile ja leida tema tähelepanu, on sunnitud saatma surma kõiki oma kangelasi, kirjutab Kochanowski pärna all: „niiöelda tühja saali ees laulab ta aia taga, aimates järele rohutirtse, kes oma hüplemisega aasal suve tervitavad." See on mittenärviliku külakultuuri esindaja. Siin ei leia nähtavat väljendust brutaalsed kired ega toored ihad, mida heameelega kirjeldada armastab Shakespeare, kelle kodumaa kultuurilise arengu pidevust katkestas reformatsiooni ootamata ilmumine ajaloo näitelavale. Selle geniaalse luuletaja teostest peegeldub vastu suurlinna hingeelu, keda *politilised ning usulised* katastroofid, ajaloolistest traditsioonidest mitmes suhtes välja kiskunud ja kes nüüd oma elu eesmärki näeb elumõnususte maitsmises. Samal ajal, kui Shakespeare'i loomingut iseloomustab tundeelu väljendus selle primitiivsemal, tooremal ja vallasemal kujul, vaba oma otsekohesuses, karakteriseerib Kochanowski luulet tunnete kergus, „mellow" toon, nagu inglased nimetavad, mõistes selle all tooni või värvi, mis aja jooksul oma teravuse kaotanud.

Märgime ära veel ühe asjaolu, tähtsa mitte ainult Kochanowskile, vaid ka kogu poola kirjandusele. Ellu ja oma rahva huvidesse suhtumiselt ei ole Kochanowski ainult vaatleja, vaid ta tunneb end oma rahva osana. Kochanowskile on võõras passiivne elu vaatlemine ilma aktiivse osavõtuta.

Ta usub kindlasti oma rahva kultuurisse ja muganeb tema traditsioonide raamides. Ta ei aseta end usulistest ja rahvuslistest konfliktidest kõrgemale — tihtipeale tähendab „üleolek" seda, et üleolejal enesel puudub võime rahvusliku kultuuri ridadesse astuda. Ta on poola kultuuri aktiivne tegelane, kes toetab ja võitleb kaasa.

Samal seisukohal asuvad ka kõik kuulsad poola kirjanikud: Potocki ja Mickiewicz, Slowacki ja Krasinski, Sienkiewicz ja Norwid, Wyspianski ja Kasprowicz.

Waclaw Potocki on XVIII sajandil kõige silmapaistvam nimi poola kirjanduses, kuigi teda eelmise sajandi maestro Kochanowskiga võrrelda ei saa. Seda, mis Potocki kohta öeldud, võib korrata kogu XVIII, sõdade sajandi kohta. Nimetatud sajandit iseloomustavad kirjandusliku produktiivsuse ennenägematu tõus ja kirjanikkude ülevoolav temperament, kuigi viimaste juures märgata võib teatavat vaimlise kultuuri langust. Igatahes ei või XVIII sajan-

dit poola kirjanduse „Parnassi ajandiks“ nimetada.

Kuid sel ajajärgul toob poola trükitud sõna ennenägematu elujõud enesega kaasa poola kirjanduse mõju kasvamise, mis ulatab isegi kaugemale välisriikidesse. Teame, et vene kirjanduses valitses omalajal „poola ajajärk“, mida iseloomustas poola keele sissetung vene keelde. Kuulus rumeenia ajalooouurija Mohilo kirjutas oma teosed poola keeles. Kuid poola kirjanduse mõju levinemine annab end tunda ka teisiti. Üks jugoslaavia suuremaid poeete, Gundolicz, võtab oma eepilise poeemi „Osmani“ aineks Poola printsi ja tulevase kuninga Wladyslaw IV võitluse Chocimi juures.

Geograafiliselt kauges, kuid kultuuriliselt Poolale lähedas Hispaanias otsib Calderon oma draamade aineid Poolast, nimelt kuninga hoovkonnast („La vida es sueno“).

Calderon ei tunnud poola elu põrmugi. Ta võttis teemi, mis oli pealtnäha Poolast pärit, sest riik, kelle politiline prestiiž kõrge, annab alati palju kõneainet. Meie ei või saada õiget kujutlust poola kirjanduse hilisemast ajaloost, kui mitte arvestada seda, et politiliselt nõrgenenud Poola ühes oma riikliku iseseisvuse kustumisega 120 aastaks kaotas ka kõige parema vahendi oma kirjanduse levitamiseks. Sest riigi politiline kuulsus on alati kirjandusliku mõju laiendamise abinõu. Seda ei tohi silmapilgukski unustada, kui meie kirjanduslikkude nähtuste hindamisel ei taha langeda politilise sugestiooni ohvriks.

Ja nüüd seisame võõrastava nähtuse ees: poola kirjandus, mis pärast riikliku iseseisvuse lõppu, tänu mõnedele geeniustele, ennenägemata kõrgustele tõusis, *palju kõrgemale kui iseseisvuse ajal* — tuletame meelde ainult Mickiewiczi, Slowacki, Wyspianski ja Kasprowiczi nime — see poola kirjandus jäi ilmakirjanduse kõrval teatava määrani varju.

Selle puhtkirjanduslikult seisukohalt võõrastava tõsiasja ainukeseks põhjuseks on asjaolu, et Lääne-Euroopa slaavi keeltest poola keelt võrdlemisi vähe tuntakse, sest mõnes lääneriigis, eriti Inglismaal on vene tõlkekirjandus hiigla viisil levinenud. Selle peamiseks põhjuseks on Poola riigi kadumine Euroopa kaardilt 120 aastaks.

Kuid pöördugem tagasi üldise ülevaate juurde. Kochanowskist kõneledes oleme juba allakriipsutanud poola vanema luule iseäraldusi. Täiendame seda mõne märkusega. Kogu vanem kirjandus, Poola iseseisvuse saavutus, erinev niihästi stiililt kui ka motiividelt, on individuaalse elu kindlatesse raamidesse suletud kultuuri toodang. Selle kirjanduse vastupeegeldusena ongi kaasaja Poola valitsusvorm, oma iseloomult parlamentaarne ja demokraatlik — suursugune, midagi eksootilist ja omapärast kogu kaasaja Euroopas, väljaarvatud Inglismaa, kelle parlamentarism samuti iseseisvalt arenenud.

Poola vanema kirjanduse vaim on täis ülemeelikut rõõmu ja jõudu. See on puhkuse allikaks tänapäeva lugejale, lõpmatu optimismi läte, tihtipeale liigagi muretu. Poola vanem kirjandus, kuivõrt ta külakultuuri väljendajana esineb, kannab eneses hingelise tervise elemente, mida annab lähem side maaga.

Pärast politilise iseseisvuse lõppu muutub ka Poola kirjanduse iseloom mitmes suhtes, kuigi muutus otsekohe nähtavale ei tule. Mitmed head aastad ei suuda kirjandusest välja juurida iseseisvusaja päikesepaistlikku optimismi. Tuli oodata kaua, enne kui kirjanduslik optimism andis aset haiglasele tundelikkusele ja väsinud närvilikkusele. Kuid isegi hetkil, kus politilised raskused haripunktini tõusid, ei puudunud kirjanikke ja kunstnikke, kelle teosed kannavad traditsioonilise päikesepaiste ja ülemeelikuse pitserit. Mickiewicz, kelle varem rohkearvuline looming tema poolt jäädvustatud rahvuslikust martüüriumist inspiratsiooni ammutas, lõi teose, mida võime nimetada XIX sajandi poola kirjanduse päikeseks — poeemi „Pan Tadeusz“. Selle teose sünnitajaks oli poola süda par excellence, süda, mis kõikide õnnetuste ja kannatuste peale vaatamata elus siiski leidis päikesepaistelisi ja heledaid momente. Sama nähtus kordub ka poola muusikas. Tänpäev, kus hingeelus sõja tagajärjel mitmed muudatused sündinud, kus traditsioonid lämbuvad ja Ameerika mõju peale tungib, on harilikuks kombeks saanud kirjanduslikku teost lõpetada optimismi tooniga. Ent tuntud poola helilooja Moniuszko teostes näeme, kuidas poola kultuur lõi „hea lõpu“ stiili. Et hinnata selle väärtust, selleks peame kuulama „Straszny Dwor'i“ või „Harbina“ ettekannet — kaks Moniuszko ooperit, kirjutatud Poola mässule järgnenud ähmastel aastatel.

Mitte vähema pitseri vajutasid XIX sajandi kirjandusele poola rahva kannatused orjuse ajal. Selle ajajärgu domineeriv toon on kannatav-kaeblik.

Samal ajal, kui Euroopa rahu ajajärku astus, kus Euroopa rahvaste heaolu tunduvalt kasvas ja kus komfort üldiseks tarviduseks kujunes, andes tõuke uue ideoloogia püstitamisele komfordi kui usutunnistuse tähe all, — samal ajal kultiveeris poola kirjandus hoopis erinevaid ideid, ammutades inspiratsiooni rahva martüüriumist ja kannatustest.

Käsitletava ajajärgu poola kirjanduse kogu tähtsus peitub selles, et kirjandus ei kujunenud surve, kahtluse ja meeleäraheitmise propageerijaks, vaid väljendas endiselt jõudu ja moraalset tervist. Sama vaimu võime tähele panna kõikide kunstide alal, millist tõsiasja kinnitab ka Chopin'i looming.

Chopin'i nimetatakse õigusega kannatuse poeediks. Selle peale vaatamata ei jäta tema muusika kunagi haiglase hingeelu muljet. Ümberpöördult, igas tema kompositsioonide noodis väljendub heroism. Poola kunstis seltsib õnnetuste kirjeldusega kangelasvaim — ja heroism on XIX sajandi poola kirjanduse päikesepaisteks ning optimismiks. See on ühine joon, mis seob Chopin'i Grottger'iga, Mickiewicz'i ja Slowacki't Kasprowicz'i ja Wyspianski'ga. Nihilism on võõras nende kunstnikkude teostele, samuti ka haiglane lootusetus, mis Euroopa riikide kirjanduses tõstab järjest rohkem pead. Siiski ei puudu ka Poolas kirjanikke, kes lasevad oma teostes domineerida meeleheitmist ja ähmast pessimismi. Kuid isegi selle kooli truimad esindajad, kellest tähtsam Zeromski, loovad töid, milles luulekeeles käsitletakse võitlust kurjaga heroismi juhatusel.

Ärgem arvakem, et poola kirjanduse ainestik piirdub ainult rahvuslikkude teemidega. Ei. Nii areneb „Quo Vadis'e“ — Sienckiewiczi romaan, mis autorile Nobeli auhinna tõi, üks poola tuntuimaid romaane — tegevustik Roomas. Rohkearvuliste erandite peale vaatamata peame konstateerima, et poola kirjandus andub esijoones loomingule, mille keskkohas seisavad rahvuslik elu ja sellega seotud küsimused. Selline ainete käsitlusviis ei piira põrmugi poola

kirjanduse tähtsust ega tee teda arusaadavaks ainult poola lugejaskonnale, vaid otse ümberpöördult: aitab poola kirjanduse kuulsust veelgi tõsta. Pärast sõda muutusid Euroopas kõik piirid. Tagajärg oli see, et kõikjal kujunesid rahvusküsimused aktuaalseteks küsimusteks, sest need on küsimused, mis liikuma panevad kogu Euroopa vaimuilma. Kuid ühegi rahva kirjandus ei käsitle neid küsimusi niivõrt sügavalt ja täielikult kui poola kirjandus,kes kõikide maailma rahvaste vaidlusi nende küsimuste üle rikastab oma filosoofiliste kontseptsioonidega, kunsti küpsuse sugereeriva mõjuga ja kollektiivse psühholoogilise dokumendi raskusega.

„Üliõpilaslehest".

Sienkiewicz, Reymont, Żeromski.

Poola kuulsaid kirjanikke.

Waclaw Knoll.

Nad kõik kuuluvad niinimetatud „Noor-Poola" kirjanduslikku kooli. See romantismiuuendav ja samal ajal realismisisaldav vool on nüüd lõppenud, mistõttu võimaldub ajaloolise ülevaate saamine ta saavutusist. „Noor-Poola" loodud kunstlised väärtused ja ta mõtete rikkused on nii suured, et ta väärib ka välismaade tähelepanu ja tundmaõppimist. Selle kooli tähtsuse mõistmiseks kogu inimsoo suhtes on vaja vaid meelde tuletada, et kaks kõnesolevasse kirjanduslikku voolu kuuluvat kirjanikku

Henryk Sienkiewicz.

on Nobeli auhinna laureaadid — Sienkiewicz ja Reymont. Sinna kuulub veel terve rida välismailgi hästituntud nimekaid kirjanikke, nagu: Zeromski, Wyspianski, Przebyszewski, Kasprowicz, Tetmajer.

Et hästi mõista nende kirjanikkude loomingut ja ideaale, peab meelde tuletama neid vaimlise elu olukordi, milledes nad kirjutasid, kui ka elutingimusi, milles viibis kogu poola rahvas enne Ilmasõda. Kaks kolmandikku Poolast elas pea võrdlematu surve all, mis ei lubanud mingisugust politilist arengut ja kus ühiskondlik tegevus võis väljendusi otsida vaid salajasi teid. Seesuguses olukorras pidi end jõulisena tundva ja ajaloolise minevikuga ning elava mõistusega rahva vaim otsima teid, mille kaudu võisid areneda kõik rahvuses leiduvad jõud. Selleks osutus kirjandus.

Sellest siis tuli, et poola kirjandus elas 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alul üle sellise tõusu, mille kohta võiks öelad liialduseta, et ühegi rahva kirjandus ei küündinud sellal selleni.

Suured teened selles tõusus on nimetatud kolmikul, kellest eeskätt tuleb lähemale vaatlusele suurim tolleaegseist, Nobeli auhinna laureaat

Henryk Sienkiewicz.

Ta sündis 1846. a. Wola Okrzejskas, suri 1917. a. Vercys. Kogu Sienkiewiczi kirjanduslikku tegevust võib jaotada kolme ossa: 1) tööd, milledes ta kujutas poola rahva elu peaasjalikult saksa surve all, ning sellest tingitud eluraskusi; 2) ajaloolised romaanid, kus käsitlust leidis rahva *suur minevik;* 3) kommete romaanid.

Sienkiewiczi esimesed tööd kuulusid esimesse liiki. Selles ajajärgus avaldas ta teose: „Ühe Poznanimaa õpetaja mälestuste järele", kus kujutab ühe lapse draamat, kes peab koolis õppima keeles, mis pole emakeel. See on õrnatundelise hinge meeleheitlik võitlus saksa õpetajate tooruse vastu ning noore keha lõpulik kokkuvarisemine, asjatud pingutused võiduks ebaühtlases võitluses. „Bartek võitja" kujutab poola talupoja elu, kes pidi minema saksa sõjaväkke ja osa võtma 1870. aasta sõjast, lõpuks „Laternamees", kus ta kirjeldab ühe poola vana emigrandi häda ja meeleheidet Saksamaal, ning ta suurt rõõmu, kui ta peale paljuid aastaid saab poola raamatuid. Olgu siin nimetatud vaid tähtsamad ja iseloomustavamad tööd. Kõik need on täis lõpmata kurbust ja kaasatundvat huvi. Need väikesed kujutused on elavad ning lugeja tunneb ja kannatab ühes tegelastega.

Järgmiseks osaks Sienkiewiczi kirjanduslikus tegevuses on ajaloolised romaanid. Esimesel kohal tuleb siin nimetada triloogiat, mis koosneb kolmest suurest romaanist: „Tule ja mõõgaga", „Uputus", „Härra Wolodyjowski". Nende tegevus viib meid Poola ajaloo 17. sajandisse. Romaani „Tule ja mõõgaga" sündmustik areneb Chmielnicki kasakate suure mässu ajal, „Uputuses" elame rootslaste Karl Gustavi juhatusel Poolasse sissetungi ajal ning „Härra Wolodyjowski" maalib poolakate vastupanu türklastele.

Selles triloogias esitab Sienkiewicz rohkelt erituüpe ja iseloome, ta ei peida poola rahvusliku iseloomu puudusi, mis on Poola viinud peaaegu 150 aastat kestnud allumisunne. Samas aga kirjutab ta ka esivanemate voorusi, mis

on võimaldanud vastupanu nii paljudele vaenlastele. See töö oli vaimustavaks kosutuseks kogu maale ta meeleheitlikus kultuurvõitluses kolme survevalitsuse vastu. Kõige selle kõrval on sel tööl määratu kunstiline väärtus. Hiilgav keel, elavate võitluspiltide iseloomustuste sügavus on annud sellele tööle tähenduse, nagu ütlesid roomlased: „Est non legendus quidem sed lectitandus". Teose tõlkimine pea kõikidesse Euroopa keeltesse näitab ta väärset menu.

Järgmine ajalooline romaan, „Rüütlid kannavad risti", on sama väärtusega kui trioloogiagi. Lugeja leiab selles end kantuna keskaega, mis on esile toodud täielikul kujul kõigi oma eelarvamistega ja uskumistega ümberhulkuvate rüütlitega, „jumala kohtunikkudega" ja usuga, mis püüab taeva poole kabelite peenikeste nõeltornidega ja gooti doomidega. Töö on kroonitud Grünwaldi suure lahingu purpurse teraskujuga.

Välismail tuntuim romaan on kahtlemata „Quo vadis", mis andis Sienkiewiczile Nobeli auhinna. Et see töö kõige tuntum, on täiesti arusaadav. Tegevus areneb vanas Roomas ning hingeelu, kombed jne. võivad olla samavõrdselt mõistetavad kõigile lugejaile, mis raasist ja rahvusest nad ka oleksid. Ei ole vist tarvet peatuda selle teose juures pikemalt, kuna ta tuntud üldiselt.

Jääb veel mainida mõni Sienkiewiczi romaan kaasaegsest elust, eeskätt: „Ilma dogmata" ja „Polaniecki perekond". Neis käsitleb Sienkiewicz peaasjalikult hingelisi protsesse. Romantism, mis valdab ta tegevust, on realistlikkust mõttest ohjatud. Nimetatud kaks romaani näitavad täitsa erinevaid inimtüüpe. Esimeses kaotab keegi ülitsiviliseeritud ja üliraffineeritud tegevusvõimetusest oma õnne, mida põhjustab energia puudumine ja iseloomunõrkus. Haiglase tundlikkusega, otsustamisvõimetu, on peategelane ometi samal ajal suure kõlbliku väärtusega ja suurte võimetega inimene. Olles aga rahvale täitsa kasutu, on ta väärtuseta subjekt.

„Polaniecki perekonnas" on kangelaseks täiesti vastand, palju vähem haritud, ei mõista ka liialdatud tundelikkust, kuid on varustatud suure energiaaga, kusjuures püüab end näidata vähem tundelisena, kui on tegelikult. Teoinimestena võtab elu nagu see on ja on rahuldunud. Ta kannatab küll ka suuri hingelisi võitlusi ja õnnetuid kriise, kuid tuleb neist välja täiesti võidukalt ja oskab rajada õnne endale ja omastele.

Need Sienkiewiczi tööd olid kirjutatud selles poola vaimlises liikumises, mis varssi ühiskondlikuks liikumiseks muutudes leidis, et kuigi on silmapilgul võimata võita rahvuslikke väärtusi ja politilisi õigusi, tuleb siiski vähemalt suurendada rahva ainelisi varasid tuleviku Poolale kindla majandusliku aluse ettevalmistamiseks.

Sienkiewicz ei saanud võõraks jääda ühelegi oma aja rahvuslikule liikumisele ning andis ikka sellest täieliku ja kunstlise kujutuse. Ta puudutas oma töis kõiki probleeme, mis valdasid tolleaegset Poola mõtteilma, ta näitas Poola olemise pahesid ja hüvesid ning on täiesti väärinud temale antud „rahva vaimlise juhi" nime.

Wladyslaw Reymont.

Sündinud 1868, surnud 1925. on nagu Sienkiewiczki Nobeli auhinna laureaat. Reymont kuulub realistlikku kooli, õigemini, tarvitab selle kooli mõtlemis- ja kirjutamisviisi, kuigi ta sinna ei kuulu. Reymont'i kirjanduslik looming areneb väga mitmes suunas, mis aga ei vii pealiskaudsusele ja ei takista suurteoste loomist mitmesugustel ainetel. Alul tegi ta oma romaanides tegemist kunstnikkudega ja näitlejannade eluga ning andis välja „Komödianditari", „Hulgused" ja „Lilli". Reymont ei vii meid pealinnades luksuslikult elavate moodsate kunstnikkude salongidesse, vaid ta näitab noorte tütarlaste elu, kes on end välja kiskunud oma rahulikust elust, selleks et pääseda lavale, mida nad näevad tulede säras ja mis neid avaleb oma ilme valehiilgega. Ta näitab ühe noore naise Kolgatat, kes tahtis tõsiselt

Wladyslaw Reymont.

töötada, kuid olles vastu võetud ühte maakondlikku näitlejaskonda, põrkab kokku intriigidega ja hädaga omas uues elus. Reymond ei idealiseeri elu, vaid ta näitab seda niisugusena, nagu on tegelikkuses kõige oma inetustega ja alatustega.

Siis ilmub „Tõotatud maa", ja meie näeme kirjanikku hoopis uues valguses. See, kes huvitatuna oli kirjutanud ühe väikese komödianditari sisemisi draamasid, see kes jälgis kartlikkude ja elus hirmutatud olevuste hingelist arengut, viib lugejaid selles teoses ühe suure tööstuslinna palavikulisse ellu. Kirjeldades meile Lodzi, n. n. poola Manchesteri, mis on loodud ainult viimase 50 aasta jooksul, muutudes mõne tuhande elanikuga vaesest linnakesest pea üle poole miljoni elanikuga suurlinnaks, kujutab Reymont selle tegevuse rütmilist tuksumist, ta vabrikute hingamist, ta spekulatsioone ja alatusi, kuid näitab samal ajal ta töö suurust ja selle elu loovat väärtust. Ta maalib meile terve hulga tüüpe, mis selline linn sisaldab. Seal leiame spekuleerijaid, tööstureid, töölisi jne., kes kõik on käsitletud terava analüüsiga ja võrdlematu psühholoogiaga.

Edasi järgneb „Reymont'i teoste kroon — „Talupojad", mis tõi autorile Nobeli auhin-

na. See on suurteos kaasaegsest poola talurahva elust. Kirjutatud murdes, on teos kahjuks tõlkimatu kogu oma rikkuses ja mitmekesiduses. „Talupojad“ on juba algusest peale välismail hästi tuntud ja sai vaimustatud kriitika osaliseks. Kuna sellesse suurteosesse on raske süveneda lühikeses artiklis ning arvestades töö populaarsust välismail, oleks huvitavam peatuda natuke Reymont'i kahe teise teose juures, mis välismail vähem tuntud. Need on „Vampiir“ ja „1874. aasta“.

„Vampiir“ on spiritismile ja okultistlikele õpetusile pühendatud romaan. Kangelased elavad seal alalise hingerahutuse ja pideva tundelikkuse pinge õhkkonnas tundmatu otsimisel. Ilmutuste ja olengute kujutused on maalitud suure salapärasuse elavais, kuid süngeis värves, kus avalduvad müstilised ja ähvardavad jõud. Reymont näitab seal, milliseid laastamisi võivad tekitada meie siseilma tundmatud ja varjatud jõud.

„1794. aastal“ on ajalooline romaan, mis koosneb kolmest osast: „Viimane vabariigi parlament“, „Nil desperandum“ ja „Vastuhakkamine“. Terve romaan on kirjutatud 18. sajandi lõpus tarvitusel olnud keeles ja näitab poola rahva meeleheitlikku võitlust survega, mis tahtis lõpetada Poola iseseisvuse. Autor on seejuures tolleaegseid tüüpe täiesti kopeerinud. Seal näeme Prantsuse revolutsiooni mõju, näeme rahvaklasside eelarvamiste jäänuseid, kõige rohkem aga siiski isamaa-armastust ja tahet kodumaa vabaduse kaitseks end ohverdada. Seejuures Reymont ei idealiseeri sugugi, vaid näitab ka, kuidas üks osa aadlist mõtleb vaid enda heaolekust ja mõnikord eelistab perekonna huvisid terve maa omast.

Millise ülevaate võiks anda nii Reymont'i üldisest toodangust? Realistina, nagu teda alul iseloomustasime, annab ta siiski oma töödele teatud romantismi ilme, mis iseloomustab üldse „Noor-Poola“ kooli. Ta ei ole kirjanik, kes käsitab täiesti rahvusvahelisi probleeme, erandina vast „Vampiir“. Vastupidi — ta esitab poola hinge väljendusi mitmelt vaatekohalt. Ta võimaldab nende vaatluse mitmesuguste rahvaklasside kaudu: talupoja, aadli, töösturi jne., — igaüks neist kannab mõnd poola rahva iseloomu erijoont, kuid kõikide juures võime leida ühist isamaaarmastust, mõnikord küll järelmõtlematult, instinktiivselt ainult, vahest ka doktrinäärselt, kuid ta on alati olemas.

Samal ajal leiame Reymont'i romaanes suurt loodusearmastust. Poola maakohtade kirjeldused on haruldaselt võluvad ja on näha selles autori suurt tunnet iga kirjeldatava eseme, isegi iga puulehekese vastu. Ta „Talupoegades“ leiame suurepäraseid aastaaegade kirjeldusi, langeva lume omapärast melankooliat ja kõikide olendite rõõmu loodustelustaval kevadel. Ühtlasi on Reymont apostliks rahulikule, kuid viljakale talutööle ning vankumatule kangelasmeelsusele, mis ohverdab kõik ühele tõsise inimese väärtuslikule eesmärgile. Iga Reymont'i tundeavalduse võnge on siduvuses poola rahvusega, iga mõte on sellele pühendatud ja iga ilu leiab temas vastukõla.

Stefan Zeromski

(1864—1925) oli kirjanik, kelle juures tundus kõige rohkem romantilise voolu mõju. Ta väga närviline meelsus jätab pitsati ka kirjanduslikule tegevusele, mis on mitu korda oma ilmet muutnud. 1900 avaldas ta romaani „Koduta inimesed“, kus kujutab nende elu ja kohustusi, kes ühiskondlikult tegevad. Ta näitab, milline peaks seesuguse inimese iseloom olema. Kindla tahtega ja vaimustatud võitlejana peavad nad isiklikust õnnest loobuma, et end täiesti pühendada rahvale. Selles teoses on see nõnda ja autor maalib seda nii ideaalseis värves, et see lugejaile teinekord üliinimlikuna tundub. Alles hiljem, järgmisis töis, näitab elus pettunud Zeromski inimesi sellisena, nagu nad on, võib olla sageli isegi halvemana.

Romaanis „Rusud“ ja „Ustav jõgi“ käsitab Zeromski Poola ajaloolist minevikku. „Rusudes“ maalib ta meistriviskega Napoleoni kuulsusrikast ajajärku, kirjeldab veriseid lahinguid, millcdes poolakad ohverdasid oma elu, olles kindel, et Vene keiser asub tervendama Poolat. Hiilgav keel, sõdurite elu ja lahingute elav kirjeldus, niisama ka iseloomude peen eritlus teevad sellest romaanist kaasaegse Poola kirjanduse suurteose. „Ustavas jões“ juhib Zeromski lugejaid 1863. a. Poola vastuhakkamisele. Ta näitab ühe noore tütarlapse isamaalist andumust, kes päästab ühest väga vanast aadli perekonnast pärit oleva mässaja, ning armastust, mis siis seob need kaks inimest. Kirjeldab lõpuks neiu suurimat enesesalgamist, kes lubab noormehe emale oma armsamast loobuda, et mitte ta karjääri takistada. Selles raamatus leidub suurt kibedust ja sisemist vastuseismist üksikute rahvaklasside eelarvamistele.

Stefan Żeromski.

Tuleb 1905. aasta revolutsioon — ning Zeromski osutub selle liikumise vaimustatud pooldajaks, milles ta näeb ainsat võimalust Poola saatuse parandamiseks. Ta kirjutab „Mõõga unistuse“, milles võrdleb luuleliselt sõdurit — kes võib vähemalt oma kuulsuses uhke olla — revolutsionääriga, kes samuti maa eest ohver-

dudes peab jääma varju ja võitlema kui tundmatu.

Revolutsiooni möödumisel tunneb Zeromski teatud antipaatiat Poola jõukate klasside vastu, leides, et nad liig vähe liikumise õnnestumiseks kaasa aitasid. Kuid ta julgustab end siis ideest, et rahvas, kes on nii kuulsaid isikuid annud, nagu seda näeme Poola minevikus, ei hävine iial ja leiab alati küllalt jõudu kosumiseks. Sel alal kirjutab ta „Suure kindrali eleegia", kus jutustab luuleliselt ühe poola rahvuskangelase, Stanislav Zolkiewski viimasest lahingust ja kuulsuslikust surmast.

mist ja on võidurõõmsaks hümniks rahva jõule ja vaimule. Zeromski leiab, et Poola hinge sügavusis leiduvad võrdlematud varad ning ta kuulutab Poolale kuulsusrikast tulevikku.

„Tuul mererannalt' kirjeldab slaavlaste võitlust germaani rahvastega, mis kestab juba aastasadu Baltimere ranniku pärast. Samal ajal näeme seal ägedat võitlust hea ja kurja vahel.

Zeromskist ülevaate andmiseks tuleb tähendada, et kõigis ta teoseis leidub kurja vastu võitlemise motiiv. Ta näeb kurjuse jõudu ja selle üldsust ning kutsub selle vastu võitlema ja teda võitma. Suure individualistina usub ta,

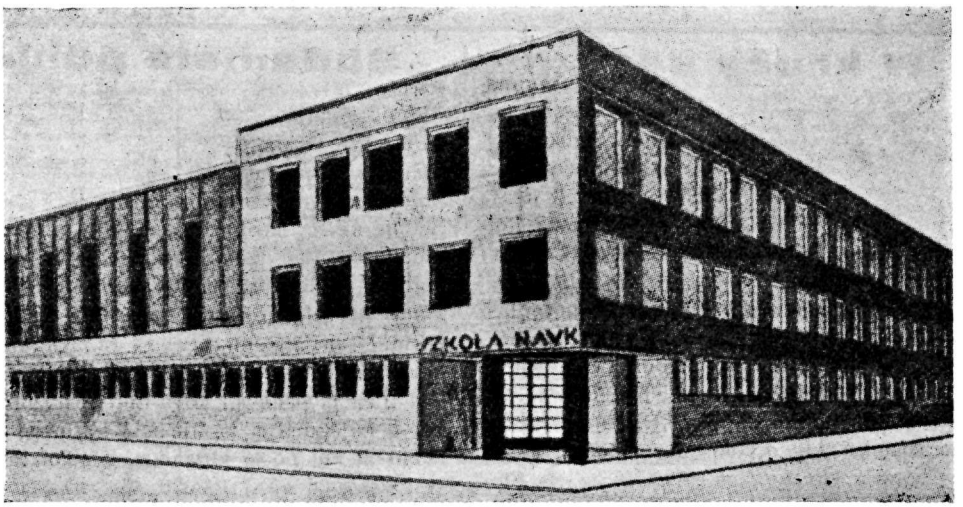

Varssavi Politiliste Teaduste Kool — Näide Poola arhitektuurist.

Üks Zeromski kuulsamaid töid on „Patu ajalugu", romaan lõpmatust kurbusest. Autor kirjeldab seal elu süngelt vaatekohalt, ta näib kokku langevat kurjuse, mida näeb kõikjal, koorma all, kuid kõige süngemail hetkil kutsub ta ikkagi võitlusse selle vastu.

Kolmest osast koosnevas romaanis „Saatana kiusatused", käsitleb ta uuesti ühiskondlikul alal tegelevat elu, kuid erinevalt vaatekohalt. Ta ei ole enam nii tugev ja paindumatu kui romaanis „Koduta inimesed", vaid palju inimlikum. Zeromski usk pahedeta inimeste olemasolu võimalusse on kadunud. Ja meie näeme, et „Saatana kiusatuste" tegelane hävineb oma iseloomu ja moraali dramaatilises võitluses. Jääb veel mainida kaht Zeromski teost: „Wisla" ja „Tuul mererannalt". Esimene on kirjutatud kohe peale Poola uuesti ülesehitamist ja on võidurõõmsaks hümniks rahva jõule ja vaimule. Zeromski leiab, et Poola hinge sügavusis leiduvad võrdlematud varad ning ta kuulutab Poolale kuulsusrikast tulevikku.

et kogu kultuur ja edu on üksikisikute saavutused, kes oma kaasaegseid kaugelt ületavad. See on geeniuste kultus. Vahest küll poola rahvuspahede pärast valusalt kannatades armastab ta seda siiski tõsiselt ja leiab, et see on valitud rahvas, kes peab andma ilmale kurjusevastast võitlust juhtivaid geeniusi.

Ruumipuudusel on tulnud poola kolme suurima kirjaniku iseloomustamisel piirduda nende mõningate märkustega. Jääks soovitada selle kirjutise välismaisele lugejale vaid ühte: loetagu üks ülalmainitud teoseist — ja allakirjutanu on veendunud, et selle ilu valdab niivõrt, et tahetakse lugeda ka teisi. Ning need raamatud õpetavad kõige paremini tundma ja hindama Poola kõrget kirjanduslikku kultuuri.

„Üliõpilaslehest".

Veel Eesti Vabariigi 10. aasta juubeli kajastusi Poola sõjaajakirjanduses.

Suur Poola sõjaajakirjandus on meie Vabariigi 10. aastapäeva puhul oma lugejaid tutvustanud Eestiga ja ta kaitseväega. Seda on tehtud põhjalikult, oskusega ja südamlikkusega.

„Sõduris" on selle kohta juba ennem toodud ülevaateid. Juhime siin veel kord „Sõduri" lugejate tähelepanu mõnesugustele ajakirjadele:

Igapäev ilmuv „Polska Zbrojna" 24. II 1928. a. number oli Eesti erinumber.

№ 55 Warszawa, piątek 24 lutego 1928 r. Rok VIII

Redakcja i Administracja: Warszawa, Oria 5

TELEFONY:
30-22 Redakcja dzienna
24-24 Sekretarz Redakcji
(dodatkowy) Redaktor Naczelny
2-96 Redakcja nocna
29-21 Administracja

POLSKA ZBROJNA

Redakcja czynna: od godz. 10 do 15-ej i od 16 do 21-ej

Redaktor Naczelny przyjmuje od godz. 18 do 19-ej

Kierownik literacki przyjmuje od godz. 18 do 20-ej

Redakcja rękopisów nie zwraca. Warunki prenumeraty i ceny ogłoszeń podane na ostatniej stronie

ORGAN POŚWIĘCONY SPRAWOM OBRONY PAŃSTWA

W kruży serc

W epoce Wielkiej Wojny, w ostatnich dniach, niemal spazmatycznego zmagania się potęg, w 694 lata po pamiętnej Estom bitwie pod Paala lahing, dnia 24 lutego Roku Pańskiego 1918 proklamowaną została niepodległość Estonji.

Rozsiadły na szerokim gościńcu, wiodącym z morskiego wybrzeża w głąb północno-wschodniej Europy, na wymarzonym z niej szlaku ku bursztynowym falom Bałtyku, zdobywczy, waleczny, zacięty Naród Estów, wieki całe murem własnych piersi osłaniał Ojczyznę, nie szczędząc krwi w Jej obronie, ni żyć ku Jej chwale.

Minęło ćwierć wieku zażartych walk, zaciekłych bitew, nieustannych krwawych wysiłków krzyżowców, nim pod przemocą niemieckiej nawały ugiął się i pękł mur obronny piersi estońskich, grzebiąc pod sobą niepodległość Estów.

Wolność i niezależność Estonji stała się wspomnieniem — niel Wolność i niepodległość Estonji ukryła się na wieki całe, w kruży serc estońskich, by — poiona krwią, karmiona marzeniem i wiarą—rozkwitnąć przepysznym kwiatem, po siedmiu wiekach bliско...

A siedem wieków niewoli, siedem wieków nieustannego codziennego zmagania się z potęgą obcej rasy, kultury, obcego języka, siedem wieków przeciwstawiania się dzień za dniem, godzina za godziną wszechwładnej przemocy panującego najeźdźcy, to okres niemały, okres, który najhartowniejsze jeno zdolne wytrzymać piersi. Trzeba spiżowych serc by przechowały przez 7 wieków kwiat wolności, trzeba niezłomnych dusz, by nie ugięły się i nie załamały, by po siedmiu wiekach, po dziesiątkach pokoleń, zrodzonych, żyjących i zmarłych w niewoli, starczyły za opokę, na której zbudowan wolności święty chram...

Takie spiżowe serca, takie hartowne piersi, takie niezłomne dusze ma naród Estów.

Od roku 1224 do dnia 24 lutego roku 1918 dzień każdy i każda godzina była walką Estów z wrogiem, a twierdzą był im każdy próg, ostoją każda sadyba, opoką każda myśl...

Przez siedem wieków poniżany, związany i zwalczany, przez siedem wieków pił naród Estów krzepiące wino narodowej mocy z kruży własnych serc, by zatknąć wreszcie zwycięskie sztandary na przesiąkłej krwią wiernych synów ziemcy Ojców.

Naród polski z hartownym narodem Estów niejedno łączy ogniwo — a w liczbie ich nieposlednie miejsce zajmuje to nieuchwytne napozór a jakże ważkie, którem spojone są serca ludów, zdolnych żyć, walczyć i umierać w obronie Wolności. Ten wspólny im i nam ideał — te wspólne nam i Im ukochanie niepodległości, zadzierżgnęło nierozerwalną nić sympatji i przyjaźni, rzuciło złoty pomost, na którym spotkają się i porozumieją zawsze nasze serca i nasze dusze...

Bowiem Polska, która na sumieniu swojem nie ma zmiażdżenia niezyjej wolności, najlepiej zrozumie Naród, co w głębinie serc przechował wolność wieki całe.

W dniu dzisiejszym naród Estów obchodzi dziesięciolecie Swego odrodzenia, dziesiątą rocznicę triumfu nad ciążącym nad Nim losem — w dniu tym przesyłamy z nad brzegów szarej Wisły twardemu ludowi Estonji, słowa braterstwa i przyjaźni.

W dniu uroczystego Święta, w rocznicę triumfu ideału nad bezwzględnością życia, nie chcielibyśmy wkraczać w dziedziny polityki. Ale radosne dziś nie powinno zamykać oczy na chmurne możliwości jutra — zwłaszcza gdy oczy-te skąpane były we łzach minionej niewoli. Naród Estów dowiódł, iż umie trwać i przetrwać, dowiódł, iż żadna siła nie zmiażdży serc Jego synów. Gdyby jednak widmo groźby zachybotało się na jasnem niebie Estonji, gdyby czyjeś łapczywe ręce sięgnęły po brzegi Bałtyku, czyjaś zachłanna wola targnęła się na wolność Estów — przy boku Ich stanie Polska.

Władysław Ludwik Evert.

Südamete põhjas

Ilmasõja ajal, suurrikide võimu krampliku raugemise viimseil päivil, 694 aastat pärast Paala lahingut, nimelt 24. veebr. 1918 a kuulutati välja Eesti iseseisvus.

Laial ilmateel, mis viis mere rannast põhja-ida Euroopa sisemusse, teel, mis viis Baltiranna merevaiguriikastele laentele, asuv võitja, vapper visahingeline Eesti rahvas kaitses aastasadu omal jõul Isamaad, hoolimata voolavast verest ja loadud ohvritest oma kodumaa kaitseks.

Möödus veerand aastasada ägedaid võitlusi, hirmuäratavaid lahinguid, vahetpidamatuid veriseid jõupingutusi ordurüütlitega, kunni saksa jõu surve all paindus ja langes eesti rindade kaitsemüür, maites oma alla eestlaste vabaduse.

Eestlaste iseseisvus ja rippumatus muutus aina mälestuseks — eil vabadus ja iseseisvus peitis end terveteks aastasadadeks eesti südamete põhjas, et — verest joobnult, toites end nau ja lootusega — võrsuda ülitoreda lillena — peasegu seitsme aastasaja pärast...

Ning seitse aastasada orjust, seitse aastasada vahetpidamatut, igapäevast võitlust võera raassi võimuga, võera kultuuriga, võera keelega, seitsesada aastaa vastolu päev päevalt, tund tunnilt kõikvõimsa võitja ülivõimuga, see aeg pole lühike, ainult vastupidavad hinged suudavad talle vastupanna. On tarvis kindlaid südameid, mis suudaksid seitsme aastasaja jooksul alalhoida vabaduslille, tarvis murdmatnid hingi, et seitsme saja aasta järel, kümnete orjuses sündinud, elanud ja surnud inimpõlve järel suudaksid elustada omi aateid ajajärgul, mil ehitati vabaduse pühа tempel.

Sarnased kindlad südamed, sarnane vastupidav keha, sarnane murdmatu hing on Eesti rahval.

1224 aastast — 24 veebruarini 1918 oli iga päev iga eestlasele võitluseks vaenlasega, kindluseks neile iga lävi, toeks iga talu, kaljuks iga mõte...

Seitsesada aastat alandud, võidetud ja seotud, seitsmesaja aasta jooksul jõi eesti rahvas oma enese südamete rahvustunde viina, et siis lõpuks tõsta võidulipud poegade verest imbunud Isade maal.

Poola rahvast ühendab Eestiga nii mõnigi ühine side — ja nende seas pole viimasel kohal vahest silmnähtavalt tähtsusta, ja siis ki nii võimas see millega on seotud rahvaste südamed, et elada, võidelda ja surra vabaduse eest. See ühine meile ja nendele ideaal — s. o. ühine meile ja nendele armastus vabaduse vastu, — lõi katkestamata sümpatii ja sõpruse lõnga meie vahel, viskas kuldse silla, millel end kohtavad meie südamed ja meie hinged...

Sest et Poola, kelle südametunnistust ei musta ühegi rahva vabaduse allasurumine, seab kõige paremini aru rahvastkes oma südame põhjas aastasadosid alalhoidis vabaduse.

Tänasel päeval pühitseb Eesti rahvas oma uuestsünni, oma triumfi raske saatuse üle 10. aastapäeva — sellel päeval saadame ka meie ballsinise Wisła kallastelt vapra Eesti rahvale vendsuse ja sõpruse läkituse.

Rahvuspüha päeval, päeval, mil 10 aastat tagasi triumfeeris aade elu ükskõiksuse üle, ei tahaks meie tegemist teha poliitikaga. Aga rõõmus tänu ei peaks silmi sulguma homsete teadmatute võimaluste ees — eriti aga, kui nad mööduvad orjuse pisarais pestud olid. Eesti rahvas näitas, et ükski võim ei suuda murda ta poegade südameid. Ja kui siiski ähvarduse vaim Eesti selgele taevale peaks ilmuma, kui kellegi ahned käed ulataksid Baltimere kallastele, kellegi maadvõttev tahe ähvardaks Eesti vabadust — ta kõrval seisab siis Poola.

Władysław Ludwik Evert.

W dziesiątą rocznicę odrodzenia Państwa Estońskiego Redakcja „Polski Zbrojnej" podaje swym Czytelnikom garść wiadomości o narodzie, który nie pozwolił siedmiu wiekom niewoli zagasić znicza wolności.

NAJWYŻSZY ZWIERZCHNIK ESTONJI

Szef Państwa Jean Tönisson

Selle lehe esikülje tõime lhk. 602.

„Zolnierz Polski“ („Poola Sõdur“) on sõnas ja pildis läbi mitme numbri käsitanud Eestit ja ta kaitseväge.

„Zolnierz Polski“ nr. 12 — 19. märtsist 1928. a. on pühendatud marssal J. Pilsudskile ta nimepäeva puhul. Selles pidulikus numbris leiame piltide lehekülgi, mis pühendatud Eesti 10. aasta juubeli pidustustele.

Ajakiri „Przelom“ („Murrang“) nr. 11—12 — 18. märtsil 1928. a., tuues pidulikke artikleid marssal Pilsudski nimepäeva puhul (19. märtsil), annab ka ruumi kokkuvõttele Eesti vabariigi 10. aasta juubeli pidustustest.

Kodanikkude omakaitse ja spordi ajakiri „Strzelec“ nr. 7 — 1928 on pühendanud sõbralikke ridu Eestile ta suure pidupäeva puhul. N.

Näiteid Poola kunstist.

Teodor Axentowicz. Izy (Pisarad).

Zofja Stryjenska. Tsüklist „Poola tantsud“ — Mazurka.

Üleskutse.

Esimese Eesti polgu ajaloo komisjon kavatseb lähemas tulevikus ilmuvasse polgu ajaloosse mahutada võimalikult rohkel arvul polgus teeninud sõjaväelaste näopilte. Komisjon palub selleks kõiki polgus teeninud sõjaväelasi saata hiljemalt 20. maiks oma pildid ajaloo komisjoni nimele Ohvitseride Keskkogusse, Tallinn, Raekoja plats 14. Piltidele palutakse tähendada: nimi, allüksus ja polgus teenimise aeg. Pildid saadetakse rikkumatult tagasi.

Samuti palutakse saata polgu elusse puutuvaid pilte ja muud materjali (dokumendid, isiklikud mälestused jne.).

1. Eesti polgu ajaloo komisjon.

L. Skoczylas. *Mägilaste tants.*

Poola ohvitseride aukohtu statuut.

Peatükk I.

Üldmäärused.

1. Ohvitseride aukohtud on kutsutud ellu selleks, et kaitsta ohvitserikutse väärsust ja au üldse ning üksikute ohvitseride au eriliselt.

2. Ohvitseride aukohtud on autonoomsed. Omas tegevuses ja otsustes aukohtud tuginevad autundele, südametunnistusele, käesolevale statuudile ja sõjaväe üldnõuetele.

3. Ohvitseride aukohtute otsused on sunduslikud erandita kõikidele sõjaväe võimudele.

4. Ohvitseride aukohtutele alluvad kõik tegev-, reserv- ja eru-ohvitserid.

5. Ohvitseride aukohtutel on õigus määrata karistuseks:
a) hoiatust,
b) valju noomitust,
c) väljaheitmist ohvitseride korpusest.
Karistuse valik ja määramise kord oleneb ainuüksi aukohtu otsustamisest.

6. Ohvitseride korpusest väljaheitmise korral aukohtu otsuse põhjal kaotab süüdimõistetu:
a) sõjaväe mundri kandmise õiguse,
b) sõjaväkke tagasiastumise võimaluse (jäädavalt).

Ohvitseride korpusest väljaheitmise korral süüdimõistetu ei kaota õigusi tegelikult väljateenitud pensionimäära peale.

7. Kohtunikkudele ja kaitsjatele on keelatud jutustada sellest, mis nemad oma kohuste täitmisel teada saanud. Keelust üleastumise korral ähvardab neid vastutus aukohtu ees.

8. Aukohtutes võivad kaitsjatena esineda ainuüksi ohvitserid; sellejuures nende aukraad peab olema kohtualuse aukraadile võrdne ehk sellest suurem.

9. Ohvitseride aukohtute statuudi määrused on maksvad Poola sõjaväes nii rahu kui ka sõja ajal.

Peatükk II.

Ohvitseride aukohtute organisatsioon.

Aukohtute korraldus ja liigitamine rahuajal.

10. Ohvitseride aukohtud on alalised asutused. Nad jagunevad:
a) esimese instantsi aukohtuteks,
b) teise instantsi aukohtuteks (edasikaebuste arutamine).

11. Esimese instantsi aukohtud asutatakse eraldi iga allpool loetletud ohvitseride kategooria jaoks:
a) ohvitseridele lipnikust kuni kaptenini (juurearvatud) — rügementide juures ja sv. osades ning asutustes, mis võrdnevad rügemendile;

b) vanemohvitseridele, väljaarvatud väeosa ülemad ja ohvitserid, kellel väeosa ülema õigused — diviiside ja võrdsete koonduste ning sv. asutuste juures;
c) väeosa ülema õigustega vanemohvitseridele ning kõikidele kindralstaabi ohvitseridele — sv. ringkonna juures;
d) kõikidele kindralitele — sõjaministeeriumi juures.

12. Staapide ja sv. asutuste juures, mis ei kuulu rügementide ja rügemendile võrdsete koonduste koosseisu, kuid missugused alluvad sõjaministrile, kindralstaabi ülemale, ringkondade ülematele või diviisi ülematele — asutatakse § II pp. „a" ja „b" ettenähtud ohvitseride aukohtud, kui ohvitseride arv neis staapides (asutustes) võrdub rügemendi koosseisus ettenähtud ohvitseride arvule. Vastasel korral asutatakse sellekohase ülema korraldusel ühine aukohus mitme ehk kõikide asutuste (staapide) jaoks, või need asutused (staabid) ühinevad ligema rügemendi (staabi, asutuse) aukohtuga ja on õigustatud sel korral valima sellesse aukohtusse proportsionaalse arvu liikmeid omast asutusest (staabist).

13. Ohvitseride jaoks eriväeliikide korpustes, missugustes maksavad omad määrused (statuudid), asutatakse sellekohaste juhtnööride järele, vastavate korpuste ülemate juure erilised aukohtud, ettenähtud § II pp. „a" ja „b".

14. Ohvitserid, kes viibivad üle 3 kuu väljaspool oma ringkonda või väeüksust, samuti kõik tagavaraväe ja eru ohvitserid (§ 4), alluvad ringkonna ülema korraldusega sellele kohalikule ringkonna, rügemendi ehk asutuse aukohtule, mis asub süüteo kordasaatmise paigale kõige ligemal.

15. Teise instantsi aukohtutena (edasikaebuste arutamine) esinevad § II-das ülesloetud ohvitseride kategooriatele:
kategooria „a" jaoks — „b" kategooriasse kuuluvate ohvitseride kohtud,
kategooria „b" jaoks — „c" kategooriasse kuuluvate ohvitseride kohtud,
kategooria „c" jaoks — „d" kategooriasse kuuluvate ohvitseride kohtud.

Esimese instnatsi aukohtu korralduste kohta kindralite suhtes teist aukohtu instantsi ei ole.

16. Ohvitseride aukohtud koosnevad 7 liikmest. Nad omavad kollegiaalse juhatuse ohvitseride poolt valitavatest kohtunikkudest.

17. Asjaajamist aukohtutes korraldab käesoleva statuudi määruste kohaselt aukohus ise, vastavate eesistujate juhatusel ja korraldusel.

2. Liigete valimine ohvitseride aukohtutesse rahuajal.

18. § 11-das loetletud aukohtute liikmed valitakse kõikide väeüksuse ohvitseride poolt igal aastal detsembrikuus eesoleva kalendriaasta peale.

19. Ohvitseride aukohtute valimisi toimetatakse üldisel koosolekul. Sellel koosolekul peavad viibima vähemalt $^2/_3$ kategooriasse kuuluvast ohvitseride üldarvust. Valimine sünnib salajaselt, absoluutse häälte enamusega.

20. Aukohtute valimine eriväeliikide korpustes (vaata § 13), kui ohvitseride kokkukutsumine peaks seal raskustega seotud olema, sünnib käesolevate reeglite järele kirjalikult.

21. Aukohtusse valitakse §§ 19 ja 20 kohaselt 7 liiget ja 5 tagavaraliiget. § 11 p. „a"-ga ettenähtud aukohtusse valitakse vähemalt üks vanemohvitser ühes asetäitjaga.

22. Valimistest ei võta osa ja ei või aukohtusse valitud saada väeosade ja asutuste ülemad, kelle juures on aukohtud asutatud.

23. Aukohtu liikmeks (kohtunikuks) ja tagavaraliikmeks (kohtuniku asetäitjaks) ei või valitud saada:
a) ohvitserid alla 21 aasta vanadust;
b) distsiplinaarkorras eemaldatud ametikohuste täitmisest, kuni karistuse ärakandmiseni;
c) kes viibib kohtuliku eeluurimise ehk aukohtuliku juurdlemise all;
d) kes on kohtu poolt karistatud määraga üle aresti.

24. Aukohtu liige ja tagavara liige kaotavad omad õigused (volitused) enne valimise tähtaja lõppemist:
a) surma puhul;
b) aktiiv teenistusest lahkumisega;
c) aukraadi kaotamisega.

22. Järgneva aasta peale on lubatud uuesti valida eelmise aasta aukohtu liikmeid ja tagavara liikmeid.

26. Aukohtu eesistujaks on vanem aukraadis liige või tagavara liige kohtu koosseisus.

27. Tagavara liikmeid määrab kohtu istungile aukohtu eesistuja aukohtu valimistel saadud häälte arvu enamuse järjekorras; võrdse häälte arvu juures valib vanema aukraadis.

3. Ohvitseride aukohtute organisatsioon sõjaajal.

28. Esimese instantsi aukohtuteks on sõjaajal:
a) ohvitseridele nooremleitnandist kuni kaptenini — üldine aukohus nooremate ohvitseride jaoks iga väegrupi juures;
b) ohvitseridele majorist kuni kolonelini (juurdearv) — üldine aukohus vanemohvitseride jaoks väerinna juures;
c) kindralitele — § 11 p. „d" ettenähtud aukohus.

29. Teise instantsi aukohtuteks on sõjaajal:
a) nooremate ohvitseride asjade arutamiseks — vanemohvitseride aukohus;
b) vanemohvitseride asjade arutamiseks — kindralite aukohus (§ 11 p. „d"). Kindralite aukohtu otsuste peale edasikaebust ei ole.

30. § 11 pp. „a" ja „b" ettenähtud aukohus iga väeüksuse juures, mis kuulub käesolevasse tegevasse väegruppi ja väerinda, eraldab oma koosseisust § 26 pp. „a" ja „b" toodud üldiste aukohtute moodustamiseks delegaatidena 2 vanemat kohtuliiget ja 1 tagavara liikme. Üksikute väeosade aukohtute (§ 11 pp. „a" ja „b") delegaatide koondus kujutabki vastava aukohtu väegrupi või väerinna juures (§ 28 pp. „a" ja „b").

31. Väegrupi ja väerinna aukohtud tegutsevad väegrupi ja väerinna staapide juures.

32. Aukohtu liigete volitused sõjaajal kestavad kuni sõjategevuse lõpuni.

Peatükk III.

Asjaajamine aukohtutes.

1. Aukohtu kohused.

33. Aukohtu kompetentsi kuulub:
a) ohvitseride ülespidamiste ja üleastumiste (tegude) arutamine, missugused pole kooskõlas ohvitserikutse väärsusega;
b) ohvitseride vahel ettetulevate ja aukusimusega seotud vaieluste ning tülide lahendamine;
c) juhuste arutamine, kus ohvitserid ise omal algatusel pööravad enese aukaitseks aukohtu poole.

34. Kui üleastumine (tegu) kuulub küll aukohtu kompetentsi, kuid sama asi on vastava seadluse järele karistatav ka sv. kohtu poolt ja selles asjas käimas sv. kohtulik toiming, — võib seda asja aukohtu arutamisele võtta ainult peale sellekohase toimingu lõpetamist sv. kohtus.

35. Kui aukohtulikul juurdlemisel selgub, et ohvitseri üleastumine (tegu) kuulub sv. kohtu kompetentsi ehk tuleb ilmsiks, et ohvitser on korda saatnud peale aukohtule kuuluva üleastumise (teo) veel sv. kohtule alluva süüteo, — peab aukohtuliku juurdlemise katkestama ja kogutud materjali üle andma sv. kohtu esindajale.

36. Kui sv. kohus on kohtualuse õigeks mõistnud, siis sv. kohtus arutatud faktid tulevad aukohtu vaatlemise alla ainult niivõrt, kuivõrt need on seotud ohvitserikutse väärsuse rikkumisega.

37. Asjaolud, mis sv. kohtu poolt on tunnistatud tõendatuteks, peavad niisugustena maksma ka aukohtus.

38. Asja arutamine aukohtus jääb ära, kui kohtualuselt on sv. kohtu otsusega aukraad võetud.

39. Vanemohvitseride aukohus arutab kõik niisugused aukohtu kompetentsi kuuluvad üleastumised (teod), missugused on ühiselt toimepandud vanemohvitseride ja nooremate ohvitseride poolt.

40. Lahkarvamised ühe ja sellesama diviisi aukohtute vahel lahendab selle diviisi ülem, kuna mitmesse diviisi kuuluvate aukohtute lahkarvamisi otsustab nende ühine otsekohene ülem.

2. Aukohtute asjaajamise algamine ja lõpetamine.

41. Aukohtulik asjaajamine algab:
a) teenistuslises korras ülemuse käsul,
b) aukohtu ettepanekul,
c) huvitatu ohvitseri palvel.

Igal isikul on õigus, kuna iga ohvitser on kohustatud teatama süüdlase ülemale, aukohtule ehk kättesaadavale sv. võimule kõikidest niisugustest ohvitseride poolt toime pandud üleastumistest (tegudest), mis tema arvates pole kooskõlas ohvitserikutse väärsusega.

42. Väeosa- ehk vanemad ülemad, kelle juures aukohus asutatud, otsustavad teadaande põhjal (§ 41), kas asi allub aukohtule, või lahendatakse distsiplinaarkorras, ehk kuulub sv. kohtu kompetentsi. Esimesel juhusel teevad korralduse aukohtuliku juurdlemise alustamiseks ning annavad asja vastava aukohtu kätte.

43. Kui aukohtulikul toimingul selgub, et kohtualuse süütegu kuulub distsiplinaar-karistuste seadluse võimkonda, või kohtualune on toime pannud peale aukohtu kompetentsi kuuluva üleastumise veel distsiplinaarselt karistatava süüteo, — siis aukohus katkestab aukohtuliku toimingu ja esitab kogutud materjali vastava ülema korraldusse.

44. Aukohtulikul toimingul ei või kohtunikkudena esineda:
a) kohtualuse sugulased kuni IV astmeni ja hõimlased kuni II astmeni;
b) kes käesoleva asja juurdlemisel oli tunnistajaks ehk saab kohtus esinema tunnistajana.

45. Kohtualusele jäetakse õigus soovida kohtunikkude eemaldamist kohtu koosseisust ka teistel põhjustel. Niisuguse eemaldamise otsustab lõpulikult aukohus; küsimuse otsustamisest ei võta osa eemaldatav kohtunik.

3. Juurdlemine.

46. Aukohtu eesistuja määrab asja juurdlemiseks 2 kohtuliget, kes toimivad kogu juurdluse ühiselt.

47. Juurdlemine peab sündima kõige kiiremas korras. Juurdluse eesmargiks on selgitada asja faktilist külge, et võimaldada ülemale otsustada, kas on alust anda ohvitseri aukohtu alla.

48. Ainuüksi juurdlejad otsustavad, kas tunnistajal on lubatav loobuda seletuse andmisest. Kui juurdlejad leiavad, et väljakutsutud ohvitser ei või keelduda seletuse andmisest, — seletus peab ohvitseri poolt antud saama. Vastasel korral viimane patustab ohvitserikutse väärsuse vastu.

49. Juurdlemise lõputulemused esitatakse juurdlejate poolt aukohtule, kes otsustab, kas kohtualust tuleb aukohtu alla anda, või mitte.

50. Eesistuja esitab sellekohase aukohtu otsuse (§ 49) ühes juurdlusega vastavale ülemale. Ülemal on õigus anda asi teistkordsele läbivaatamisele teise instantsi aukohtule, kes küsimuse lopulikult otsustab. Esitis appellatsiooni kohtule saadetakse ühes juurdlusega alluvuse järjekorras vastava ülema (diviisi, asuluse) kaudu.

51. Aukohtu alla andmise korral jätab otsekohene ülem aukohtu eesistuja otsustada, kas süüalune peab ametikohuste täitmisest eemaldatud saama, või mitte. Erakorralistel juhustel, sõjaministri korraldusel, süüalune võib saada käsu ajutiselt, kuni aukohtu otsuseni, lahkuda alalisest elukohast.

52. Aukohtu istungipäeva määrab kindlaks eesistuja ja kannab sellest ette vastavale ülemale.

53. Aukohtu kutselehel tähendatakse, et süüalusele antakse õigus asja arutamise alguseks sisse anda kirjalikku kaitseseletust, missugune asja arutamisel ette loetakse, ja et süüaluse või tema kaitsja mitteilmumisel kohtusse asi otsustatakse tagaselja.

Sel perioodil (kohtukutse kättesaamisest kuni aukohtu istungini) on süüalusel ja tema kaitsjal õigus ühe aukohtu liikme juuresolekul läbi lugeda kohtuakti.

54. Ühes kohtukutsega saadetakse süüalusele kätte ärakiri aukohtu alla andmise määrusest.

3. Asja arutamine aukohtus.

55. Kui õigel ajal kättesaadud kohtukutse peale vaatamata, kohtualune ei ilmu asja arutamisele ja ei saada kaitsjat kohale ning ei too seaduslikke vabandavaid põhjusi selleks, — asi võib tagaselja otsustatud saada.

56. Aukohtu istungi algamisega eesistuja alustab asja arutamist, selle järele loetakse ette kohtu alla andmise määrus; siis antakse sõna kohtualusele ehk tema kaitsjale. Viimaste puudumisel loetakse ette nende poolt esitatud kirjalik kaitseseletus (§ 53).

57. Aukohtulik asjaarutamine sünnib kohtualuse ja tema kaitsja juuresolekul — otsekoheselt, suusõnaliselt, salajaselt.

58. Asja üldarutamise juures, mõlema poole soovil, kuulatakse üle kõik tunnistajad, — need. kellelt seletus juba võetud juurdlemise ajal, kui ka need, kes on kohtus uuesti ülesantud; viimaseid on kohustatud kohtusse kutsuma huvitatud pool omal algatusel.

59. Asja arutamise lõpetamisel saab kohtualune viimase sõna.

60. Kohtulikku asjaajamist protokolleerib

üks aukohtu liigetest eesistuja määramisel. Protokolli tähendatakse: asjaarutamise kuupäev, aeg ja koht; aukohtu koosseis; asjaarutamise sisu; aukohtu tegevus asja arutamisel. Tunnistajate seletusi ning poolte ülestähendusi ja arvamisi peab sõna-sõnalt üleskirjutatama.

Peale aukohtuliku asjaajamise lõpetamist kirjutavad protokollile alla eesistuja ja protokolli kirjutaja.

61. Kui aukohtulik asjaarutamine kuulutatakse eesistuja poolt lõppenuks, — kohus läheb nõupidamisele, millest kohtualune ei või osavõtta.

62. Nõupidamise eel eesistuja pöörab kohtuliigete autunde poole ja kohustab liikmeid hääletama erapooletult kohusetunde ja südametunnistuse järele. Avab siis nõupidamise. Algul kirjeldab kokkuvõtlikult ja selgelt käesoleva juhtumise, pöörates kohtuliigete tähelpanu iseloomustavate üksikasjade peale, mis kohtuotsuse peale mõjuvad. Sealjuures eesistujal pole lubatud avaldada oma isiklist arvamist juhtumise sisu kohta.

Nõupidamisele järgneb hääletamine.

63. Hääletamisest võivad osavõtta ainuüksi need kohtunikud, kes käesolevat asja arutanud.

Hääletamisel annavad nooremad liikmed omad hääled esimestena, kuna eesistuja hääletab viimasena.

Ükski kohtunikkudest pole õigustatud hääletamisest loobuma. Kõigepealt tulevad hääletamisele üldised küsimused, nagu: kas asi tuleb üleanda sv. kohtu arutada, kas on vaja täiendavat juurdlust jne. Kui ei otsustata asja lõpetada ehk edasi lükata, aukohus asub süü iseloomu ja lõpuks karistuse määra hääletamisele.

Kui aukohtu arutamise alla kuuluvad mitu üleastumist (süütegu), — peab hääletama igat eraldi.

5. Aukohtute otsused.

64. Aukohtu otsused tehakse absoluutse häälteenamusega.

65. Aukohtu eesistuja kirjutab kohtuotsuse lühikese resolutsioonina erilehele, millele kirjutavad alla kõik kohtunikud. See kohtuotsus lisatakse protokolli juurde.

66. Kohtuotsus kuulutatakse kohe aukohtu eesistuja poolt suusõnaliselt kohtualusele. 3 päeva jooksul seatakse kokku ning kuulutatakse temale motiveeritud kirjalik otsus, millele on allakirjutanud eesistuja ja kõik kohtuliikmed.

67. Selle järele, kui kohtualusele on kuulutatud aukohtu otsus, millega tema tunnistatakse süüdi ohvitserikutse väärsuse rikkumises, — peab süüdimõistetule teatama appelleerimise õigusest selle otsuse peale § 68 järele ja ära näitama ühtlasi § 71 toodud appellatsiooni alused.

Eesistuja märgib kirjalikule kohtuotsusele selle väljakuulutamise kuupäeva.

68. § 78 ettenähtud juhustel on süüdimõistetul õigus edasi kaebada teise instantsi aukohtusse. Kui kohtualune on õigeksmõistetud — edasikaebuse õigus kuulub vastavale ülemale.

69. Kirjalik kaebus peab motiveeritult, ühes asitõenduste juurelisamisega, esitatama aukohtu esimehele 3 päeva jooksul, lugedes motiveeritud otsuse kuulutamise päevast (§ 66).

Kui edasikaebust pole esitatud neljandal päeval peale aukohtu otsuse kuulutamist, — aukohtu otsus astub jõusse.

70. Kohe peale aukohtu otsuse jõusse astumist, esitab aukohtu eesistuja otsuse ühes kohtuaktidega vastavale ülemale — otsuse täideviimiseks.

Kui süüdimõistetu on aukohtu otsusega ohvitserikorpusest väljaheidetud (§ 5 p. „c"),— sellekohane ülem esitab kohtuaktid alluvuse järjekorras sõjaministrile.

6. Asja arutamine teise instantsi aukohtutes.

71. Teise instantsi aukohus ei võta asja sisulise arutamise alla. Temal on õigus tühistada esimese instantsi aukohtu otsust ja asjaarutamist ning saata toiming vastavale ülemale teistkordseks arutamiseks esimese instantsi aukohtu, kui leiab

a) et aukohtu otsuse motiivid pole kooskõlas protokolli märgitud asja faktilise seisukorraga;
b) et on häbistavaks tunnistatud üleastumine (tegu), missugune ettekirjutati määrustikuga või käsuga (korraldusega) teenistuse alal;
c) et esimese instantsi aukohus on äraütelnud ühele poolele õigustatud soovis täiendada kohtulikku materjali lisatõendustega;
d) et esimese instantsi aukohus polnud koosseisu poolest õieti moodustatud;
e) et mitte kõik aukohtu liikmed pole asjaarutamisest osavõtnud;
f) et asjaarutamisest esimese instantsi aukohtus võttis osa kohtunik (kohtunikud), kes oleks pidanud käesoleva statuudi järele kohtu koosseisust kõrvaldatud saama, ehk kelle õigustatud eemaldamist on kohtualune tagajärjetult nõudnud;
g) et esimese instantsi aukohtus on oma võimupiiridest üleastunud, või on valesti käsitanud käesoleva statuudi määrusi.

72. Eesistuja määrab teise instantsi aukohtu koosseisust ühe liikme asja aruandjaks.

73. Teistkordsest asjaarutamisest teatatakse kirjalikult, äratähendades ühtlasi, et kohtualuse või kaitsja mitteilmumine kohtusse ei lükka edasi asja arutamist.

74. Teistkordsel asjaarutamisel aruandjaliige kirjeldab aktide põhjal käesoleva asja sisu; loeb ette — määruse, millega süüdlane on aukohtu alla antud, kohtualuse kaitsekirja, esimese instantsi aukohtu protokolli, kohtuotsuse ja appellatsioonikaebtuse, samuti teised faktilised väljavõtted aktidest, millistel on tema arvates kaaluv tähendus asja õigel valgustamisel.

Lõpuks tuleb kuulata kohtualuse seletust.

75. Teise instantsi aukohtus pole lubatud tugineda uutele tõendustele ning nende esitamine on keelatud.

76. Asja arutamine teise instantsi aukohtus protokolleeritakse § 60 järele. Protokollile kirjutavad alla eesistuja ja protokolli kirjutaja.

7. Teise instantsi aukohtu otsused.

77. Teise instantsi aukohus kas kinnitab esimese instantsi aukohtu otsuse, või tühistab selle.

78. Oma otsuse juures peab teise instantsi aukohus tooma motiivid, miks tema tühistanud või kinnitanud esimese instantsi aukohtu otsuse.

79. Teise instantsi aukohtu otsus teatatakse kohe peale selle allakirjutamist eesistuja ja kohtuliigete poolt, kuna seatakse kokku ja kuulutatakse välja lõpulikul kujul 3 päeva jooksul.

80. Teise instantsi aukohtu otsus ei kuulu edasikaebusele. Otsus astub jõusse väljakuulutamise silmapilgust.

81. Teise instantsi aukohtu kirjalik otsus saadetakse ühes kohtuaktidega esimese instantsi aukohtule täitmiseks § 70 kohaselt.

8. Teistkordne asjaarutamine aukohtus.

82. Kui selguvad täiendavad andmed, mis lasevad oletada, et süüdimõistetu on aukohtu otsusega ilmsüütult kannatada saanud, — tuleb võtta kohtualuse kasuks asi teistkordsele arutamisele tema enese, kaitsja või seadusliku voliniku palvel; kohtualuse surma puhul aga tema laste, abikaasa, vanemate ehk ühe ohvitseri soovil väeosast (asutusest), kus süüdimõistetu teeninud asjaarutamise perioodil.

83. Kohtualuse kahjuks on lubatud asja uuesti aukohtus arutada ainult siis, kui süüdistus käsitab niisugust üleastumist (süütegu), mis ei võimalda süüdistavale edaspidist kuuluvust ohvitseri kutseliiki, ja kui on selgunud uued asjaolud, missugused tõestavad niisugust uut süüdistust.

84. Teistkordset asjaarutamist aukohtus võib lubada sv. ringkonna ülem, — peale seda, kui tema on tutvunenud vastava väeosa (asutuse) aukohtu arvamisega.

Kui asja teistkordseks arutamiseks on luba saadud, — asi algab juurdlemisega, mida toimib esimese instantsi aukohus. Uus lahkuminev aukohtuotsus tühistab esialgse aukohtuotsuse.

9. Nõuanded auasjus.

85. Ohvitserid võivad pöörata vastava aukohtu poole nõuküsimisega auasjus (§33 p. „c") ainult siis, kui need auasjad pole kohtukorras aukohtule juurdlemiseks ja arutamiseks määratud.

86. Nõuandmiseks auküsimustes eraldab iga ohvitseride aukohus *omast koosseisust aukohtu nõukogu* kolme aukraadis vanema liikmega.

87. Aukohtu nõukogu annab palujale nõu auasjus, tuginedes ainuüksi palves kirjeldatud juhusele, ja ei kontroleeri mitte toodud fakti ehk juhuse tõelikkust.

88. Aukohtu nõukogu peab oma tegevuse üle protokolle. Protokolli ärakirja annab huvitatule, kuna algkirja lisab vastava aukohtuakti juurde.

Lisa nr. 1 (§ 20 juure).

Reeglid aukohtu liigete kirjaliku valimise üle eriväeliikide korpustes.

1. Kõikidele eriväeliigi korpuse ohvitseridele saadetakse kätte iga aasta novembri esimesel poolel korpuse ohvitseride nimestik, kuhu on märgitud need ohvitserid, kellel on õigus aukohtusse valitud saada.

2. Ühes nimekirjaga (§ 1) saadetakse igale ohvitserile valimise sedel ja ümbrik. Ümbrik on varustatud numbriga, korpuse pitsatiga ning valija aukraadiga ja nimega. Valija täidab sedeli, paneb selle ümbrikku ja kleebib viimase kinni.

3. Ümbrikud ühes täidetud sedelitega saadetakse hiljemalt 1-ks detsembriks korpuse ülemale. Neid ümbrikke enne häälte lugemist ei avata.

4. Sedelitega kokkutulnud häälte lugemiseks korpuse ülem määrab kontroll-komisjoni 7 ohvitserist.

5. Ümbrikud avatakse kontroll-komisjoni poolt valimise koosolekul kõikide liigete juuresolekul. Sedelid võetakse ümbrikudest välja ja kogutakse kokku ilma lugemata.

6. Tühjad ümbrikud valijate nimedega lisatakse protokolli juurde valijate arvu kindlakstegemiseks.

7. Peale sedelite eraldamist ümbrikutest, komisjon loeb sedelid ja märgib ära igale kandidaadile antud hääled.

8. Kui ükski kandidaatidest pole saanud $^2/_3$ hääli, või $^2/_3$ hääli on saanud vähem liikmeid, kui aukohtu koosseisus ettenähtud, — siis toimetatakse valimised uuesti täies ulatuses ehk osaliselt.

9. Kui tarviline arv kandidaate pole korduvatel valimistel saanud $^2/_3$ hääli, — loetakse valituteks need, kellel lihtne häälteenamus. Võrdsete häälte juures otsustab kontroll-komisjoni hääletamine, keda lugeda valituks.

10. Valimine peab lõppema enne 31. detsembrit.

Lisa nr. 2 (§ 33 p. „b") juure.

Ohvitseridevaheliste autülide lahendamise reeglid.

1. Ohvitseride aukohtud on volitatud lahendama auküsimusega seotud ohvitseride vahelisi arusaamatusi ja tülisid.

2. Auküsimusega seotud arusaamatuste ja tülide lahendamine sünnib hariliku aukohtu koosseisu ja liigete *arvu juures.*

3. Kõikidest arusaamatustest ja tülidest ohvitseride vahel, või ohvitseri ja eraisiku vahel, kui neile pole järgnenud lepitus, peavad asjaosalised ohvitserid ehk nende asetäitjad oma ülemale viibimata ettekandma.

4. Aukohus võib otsustada:

a) et vahejuhtumine peab lõppema poolte lepitusega;

b) et vahejuhtumine kuulub üldreeglite järele aukohtu arutamise alla harilikus korras.

5. Aukohtu lepitusotsus (§ 4 p. „a") peab 24 tunni jooksul poolte poolt täidetama, kusjuures kohtuotsuse täpse täitmise eest vastutavad nii pooled kui ka nende asetäitjad.

6. Eelmises §-is toodud aukohtuotsuse tähtajaline mittetäitmine loetakse ohvitserikutse väärsuse haavamiseks. Kui eraisik ei paenuta end aukohtu otsusele, siis seda asjaolu võetakse, kui rahuldust ohvitserile, ja sellena fikseeritakse aukohtu eriprotokollis.

7. Kõik seletused, otsused ja protokolleerimised auküsimusega seotud arusaamatuste ja tülide lahendamisel pannakse kirja.

Tõlkinud G. Leets.

Armée Marine Colonies.

Prantsuse maa- ja mereväe häälekandja, kuukiri „Armée Marine Colonies“ 1928. a. aprilli number, on Eesti erinumber meie Vabariigi 10. aastapäeva puhul. See palju loetav ja hästi redigeeritud ajakiri on avaldanud Eesti erinumbris artikleid: Minister C. R. Pustalt: „Prantsus-Eesti sõpruseks“, kapten O. Jalajalt on kirjutatud pikem skeemidega selgitatud artikkel: „Ülevaade Eesti iseseisvuse ja vabaduse võitlusest“. Peale nimetatud artiklite on kokkuvõtlik ülevaade Eesti kaitseväe praegusest organisatsioonist. Eesti erinumbris leiame veel rikkaliku arvu ja tehnliselt hästi edasi antud ülesvõtteid, mis pakuvad selgitava ülevaate meie kaitseväest, meie rahva ja kaitseväe juhtidest, Tallinnast, kaitseväe väljaõppe tööst (Otepää manööver), maastikust jne. (Näitena toome ühe pildilehekülje AMC'st.)

La jeune armée esthonienne et ses chefs.

„Armée Marine Colonies“ Eesti erinumber on suure ja vaba Prantsusmaa rahva ja sõjaväe ilusaim sümpaatia avaldus meie riigile ja noorele kaitseväele. K.

Veel mõtteid Shveitsi uuest väliseeskirjast.

„Sõduris" Nr. 11/12. s. a. on avaldatud huvitavaid mõtteid riigikaitse alalt Shveitsi uuest välieeskirjast. Sama huvitav on üksikasjalisemalt tutvuda selle eeskirja sisuga, vaadelda, millised põhimõtted lahingtegevuse alal on Shveitsis maksvad ja millega Shveitsi eeskiri erineb teiste riikide analoogilistest eeskirjadest.

„Välieeskiri" ehk „Ühendatud väeliikide juhtimine ja lahing" ehk „Eeskiri suurte väeüksuste taktikaliseks kasutamiseks", on tähtsaim sõjaline eeskiri igas riigis. Sellenimelises eeskirjas väljenduvad maksvad vaated sõjapidamise kohta, selle eeskirja järele tegutseb sõjavägi sõja lahtipuhkemisel. Teiste riikide eeskirjade tundmaõppimine on meile kasulik meie lahingeeskirja loomisel, aitab meile leida meie enda „doktriini", need alused, millele rajades lahingtegevuses meie kaitsevägi saavutaks kõige suuremat edu.

Ilmasõja kogemustel väljakujunenud arusaamine lahingtegevusest paljudes Euroopa riikides on peaaegu ühesugune, lahkuminekud on ainult peensustes. Shveitsi välieeskirja üksikasjalik võrdlemine teiste riikide eeskirjadega oleks suur ja aeganõudev ülesanne, piirdun ainult eeskirjade võrdlusega mõnes üksikus vaieldavas küsimuses, milles Shveitsi eeskiri läheb lahku laialt levinenud prantsuse vaadetest.

Nii manöövritel kui ka taktikaliste ülesannete lahendamisel, raskete kuulipildujate kasutamisviis on olnud sageli vaielusteemiks. Meie Jalaväe eeskiri II. osa nõuab, et raskete kuulipildujate tegevust juhiks pataljoniülem. R. k. rühmade andmine laskurkompanii ülema otsesesse käsutusse on õigustatud ainult siis, kui see kompanii on saanud eraldi ülesande, või kui erilised lahingulised ja maastikulised tingimused teevad koguni võimatuks mõnele rühmale ülesannete andmise kompüli poolt. Ülesannete lahendamisel kujuneb olukord tihti sarnaseks, et patülil ja samuti r. k. kompülil on raske juhtida kõigi r. k. rühmade tegevust; selleks puuduvad patülil vastavad sideabinõud. Ülesannete lahendajad loevad iga juhuse erandiks ja annavad osa r. k. rühmadest laskurkompaniide ülemate käsutusse, missugust tegevust aga arvustajad hukka mõistavad.

Kelle käsutuses tegutsevad rasked kuulipildujad teistes riikides?

Shveitsi välieeskirja järele r. k. on eestkätt pataljoni ülema relv, mille tema paneb tegevusse otsustaval kohal. Kuid r. k. on ka kompüli relv. Normaalselt iga esijärgu laskurkompüli käsutusse antakse üks rühm r. k. (2 r. k.). Teiste abinõude, eriti suurtükiväe puudumisel rügemendiülem võib kasutada varu osade raskeid kuulipildujaid, et nende tegevusse saatmisega näidata, kuhu tema kavatseb anda pealöögi.

R. k. asetatakse punktidesse, kust avaneb lai laskeväli.

Prantslastel juhib raskete kuulipildujate tegevust üldreeglina pataljoni ülem, kuid r. k. võidakse anda ka laskurkompaniide ülemate käsutusse.

Venelastel on pataljoniülema käsutuses kolm rühma r. k. Laskurkompanii ülema käsutuses on alaliselt üks rühm r. k., mis kuulub laskurkompanii koosseisu. Peale selle on iga laskurrühma koosseisus üks r. k.

Suurtükiväe ja jalaväe koostöö alal paistab silma, et Shveitsi eeskiri ei jaota suurtükiväge ülesannete järele üldtegevuse ja otsese toetuse suurtükiväeks. Suurtükiväge, mis on brigaadiülema käsutada, nimetavad nad brigaadi suurtükiväeks; analoogiliselt räägitakse ka rügemendi ja pataljoni suurtükiväest.

Sarnane jaotus näib olevat põhjendatud sellega, et võrdlemisi väiksearvulise suurtükiväe juures igale suurtükiväelisele üksusele tuleb anda väga mitmesuguseid ülesandeid, liigitamine ülesannete järele aga raskendaks tegevust.

Tulirulli Shveitsi välieeskiri ei tunne. Palju laskemoona nõudvat suurtükitulega ettevalmistust eeskirjas soovitatakse asetada ootamatusega.

Prantslastel pealetungilahingu käsitamisel peamine tähelepanu on juhitud pealetungile positsioonil asuva vaenlase vastu; kohtamislahingut vaadeldakse kui erijuhust pealetungil, kus ka vaenlane peale tungib.

Shveitsi eeskirjades on esimesel kohal kohtamislahing. Pealetungi positsioonide vastu käsitatakse lühemalt. Posit-

sioonil asuvale vastasele soovitatakse kallale tungida ainult siis, kui vastane asub seal lühemat aega, kui ta ei ole veel jõudnud maastikku põhjalikult tundma õppida, tutvuneda oma asetuse tugevate ja nõrkade kohtadega. Mida kauem vastane on positsioonil asunud ja mida paremini ta on oma kaitseorganisatsioone täiendanud, seda rohkem võitlus kaldub omandama stabiliseerunud sõja ilme; rünnak muutub ikka raskemaks ja raskemaks ning lõpuks... „ületab meie (s. o. Shveitsi) suurtükiväelise võime; meie abinõud ei võimalda rünnata stabiliseerunud rinnet; välisriikide abita võiksime meie saavutada ainult piiratud kohaliku edu. Kuid m ä g e d e s meie pealetungivõime omab täie väärtuse. Maastik ja ühendusteed ei võimalda vastasele kasutada suurearvulist suurtükiväge ja laskemoona kiiret juurevedu."

Need vaated on tähelepanu väärt. Neis puudub nõue tungida peale igas olukorras, vaid siin arvestatakse oma jõududega ja edu võimalustega.

Need on mõtted, mis tekkisid Shveitsi välieeskirja esmakordsel lugemisel ja millega ta erineb teiste riikide samasisulistest eeskirjadest. Shveitsi välieeskirjas väljendatud põhimõtted tõendavad, küllaldaselt, et selle eeskirja loomisel on igal sammul arvestatud oma olukorraga, oma jõududega ja oma maastikuga, võttes ettevaatlikult ja kriitiliselt teiste riikide taktikalisi tõekspidamisi.

H. V.

Prantsuse sõjaväe Peastaabi ajaloo osakond ja selle tööd Ilmasõja ajaloo uurimisel.

Prantsuse sõjaväe Peastaabi koosseisus oli juba enne 1914. aastat olemas eriline Ajaloo jaoskond (Section Historique), mille ülesandeks oli sõjaväe arhiivide korraldamine ja möödunud sõdade ajaloo redigeerimine. Ka Ilmasõja vältel pidid väeosad nimetatud jaoskonda koondama kõik nende tegevuse kohta käivad dokumendid.

1918. aastal sügisel, peale vaherahu allakirjutamist, esines tolleaegne Ajaloo jaoskonna ülem, reservi kolonel Dupuis, peastaabi ülemale ettekandega jaoskonda nii ümberkorraldada, et ta suudaks jatkata seni lõpetamata töid endiste sõdade kohta ja asuda ühtlasi ka kokkuseadma kirjeldust Prantsuse sõjavägede tegevusest Ilmasõjas. Peastaabi ülema kindral Alby ülesandel redigeeriti siis ka valmis vastav kava, mille peaja sõjaminister Clémanceau 9. märtsil 1919. allakirjutas. Sama aasta 17. juunil sai see uus kava, mille järele Ajaloo jaoskond (Section Historique) ümberkorraldati Ajaloo teenistuseks (Service Historique), omale lõpuliku kinnituse ka Parlamendi poolt.

Ajaloo teenistus jaguneb, vastavalt ülalpool nimetatud ülesannetele: 1° — varemate sõdade osakonnaks ja 2° 1914 — 1918. a. sõja osakonnaks. Tema koosseisus oli algul 52 ohvitseri, nendest suurem osa Ilmasõja osakonnas.

Ilmasõja osakonnas jaotati töö ära 11 jaoskonna vahel, nendest üks eriline kartograafia jaoskond ja üks jaoskond suurte üksuste (diviisideni) — ordre de bataille'de orgaanilise koosnevuse, kuuluvuse ja arenemiskäigu uurimiseks

Hiljem, aprillis 1922., loodi juure veel üks n. n. Uurimuste jaoskond (Section des recherches), ülesandega: 1° — seada Ilmasõja kohta kokku aruandeid, milliseid Ajaloo teenistusel esitada tuli Vabariigi presidendile, ministritele, kõrgema sõja nõukogule, sõjaväe peastaabile, parlamendi komisionidele jne. 2° — anda Ilmasõja kohta teateid eraisikutele, kes õigustatud avaldama selleks soove.

Väeosade tegevuse kirjeldamiseks oli järjelikult 9 jaoskonda ja iga jaoskonnale anti läbitöötamiseks üks teatud sõja periood. Jaoskondades pidi iga ohvitser jälgima ühe temale antud korpuse tegevust perioodi algust kuni lõpuni. Jaoskondade ülemate ülesandeks oli neile alluvate ohvitseride tööde koordineerimine.

Igat valmisredigeeritud töö osa konroleerib isiklikult Ajaloo teenistuse ülem *), kes selle siis läbivaatamiseks edasi annab vastaval perioodil ülemjuhatajaks olnud isikule. Töid kinnitab lõpulikult kindralstaabi ülem.

Prantsuse sõjaväe peastaabi Ajaloo teenistuse poolt kokkuseatav ja väljaantav teos: „Les Armées Françaises dans la Grande Guerre **)" jaguneb, esialgse kava järele, järgmisteks osadeks:

*) Praegu on Ajaloo teenistuse ülemaks kindral Gerard.

**) „Les Armées Françaises dans la Grande Guerre* ei ole oma sisult mitte Ilmasõja ajalugu, vaid ainult ühe poole korraldatud materjal selle ajaloo tarvis. Vastase kohta on seal ülesmärgitud ainult need andmed, millistega sõja ajal tegelikult opereerida tuli; on jäetud puudutamata, kas need andmed tõeoludega kooskõlas olid, või mitte.

I-ne osa — Liikumise sõda (Guerre de Mouvement), (kuni 14. novembrini 1914).

II-ne osa — Rinde stabiliseerumine — Lokaalsed ründamised (La stabilisation du front — Les attaques locales), (14. nov. 1914. — 1. mai 1915).

III-mas osa — 1915. a. pealetungid — 1915./16. a. talv (Les offensives de 1915. — L'Hiver de 1915./16.), (1. mai 1915. — 20. veebruar 1916).

IV-jas osa — Verdun ja Somme (Verdun et la Somme), (21. veebruar 1916. — 1. november 1916).

V-es osa — 1917. a. aprilli pealetung Piiratud eesmärgiga operatsioonid (L'offensive d'avril 1917. — Les opérations à objectifs limités), (1. november 1916. — 1. november 1917).

VI-es osa — 1917./18. a. talv — Sakslaste pealetung (L'Hiver de 1917./18. — L'Offensive allemande), (1. november 1917.— 17. juuli 1918).

VII-es osa — 1918. a. pealetungi lahingud ja edasitung Rheini jõele (La campagne offensive de 1918. et la Marche au Rhin), (18. juuli 1918. — 28. juuni 1919).

VIII-as osa — sõjakäik idas (La campagne d'Orient).

IX-as osa — teise järgu rindel (Les fronts secondaires).

Igas osas on, vastavalt materjali rohkusele, mitu köidet (tekst, lisad, kaartide kogud). Kui tarvis peaks olema, kavatseb Ajaloo teenistus töö kestel suurendada ka teose osade arvu.

Ülalnimetatud töödest on juba ilmunud järgmised:

I-ne osa — 1° köide: Sõja algus — Lahing piiridel (Les preliminaires — La bataille des frontières). (Operatsioonid kuni 24. august. 1914).

2° köide: Taandumismanööver — Marne lahingu eeltegevus (La manoeuvre en retraite — Les préliminaires de la Bataille de la Marne. (24. august — 5 september 1914).

III-as osa — Üks köide: 1915. a. pealetungid — 1915/16 a talv. (1 mai 1915. — 20. veebruar 1916).

VII-as osa — 1° köide: Vabastuslahingud ja ettevalmistused üldpealetungideks (Les offensives de dégagement et la préparation des offensives générales). 18. juuli 1918. — 25. september 1918).

X-nes osa — 1° köide: Suurte üksuste Ordre de Bataille (Armeede grupid, Armeed, Armee korpused).

2° köide: Jalaväe diviisid. — Ratsaväe Diviisid.

Iga jaoskond, kus töö lõpetatud, likvideeritakse kohe ja nii kahaneb valminemisega ka ohvitseride arv Ajaloo teenistuses. Mõnede jaoskondade likvideerimise ja üldise koosseisude kokkutõmbamise järeldusel töötavad seal praegu veel vaid 22 ohvitseri, nendest 4 vanemate sõdade osakonnas ja 18 Ilmasõja osakonnas.

Ajaloo teenistuse ülem valib omale kaastöölisi peaasjalikult kapteni ja majori aukraadides olevate ohvitseride hulgast ja kelledel ligemal ajal ees ei seisa ümberpaigutuse võimalust (näiteks aukraadis ülendamise järeldusel jne.), sest sagedased muudatused tööjõudude isiklikus koosseisus takistavad töö edenemist. Valitavaile mingisuguseid erilisi tingimusi ega nõudeid ei esitata, kuid eelistatakse siiski neid kes juba avaldanud mingisuguseid töid sõja ajaloo alal, kui ka neid kes sõja ajal teeninud staapides ja selle järeldusel küllaldaselt tuttavad on suurte üksuste organisatsiooni ja taktikaga.

Ajaloo teenistuse ohvitseridele ei makseta ka mingisugust erilist tasu nende poolt tehtava töö eest. Vaatamata isegi sellele, et Pariisis elamistingimused palju raskemad on kui provintsi linnades (näiteks korteri mõttes jne.), makstakse neile ikka vaid harilikku, nende aukraadile vastavat palka.

* * *

Ajaloo teenistuse alla kuulub ka sõjaministeeriumi kesk-raamatukogu, kus umbes 160.000 köidet ja suur kaartide arhiiv, millest mitmed väga haruldased eksemplarid. Raamatukogus on tarvitusel kaardi süsteem, kusjuures kaardid äraliigitatud on ainult tähestiku (autorite) järele. Enne 1895. aastat raamatukogus olnud raamatute tarvis on olemas ka sisuline katalog (trükitud). Käesoleva aasta eelarves on raamatukogu täiendamiseks ettenähtud umbes 35.000 franki.

Lennukooli õppetegevus lähemas tulevikus.

Kaitseväe juhtivates ringkondades on juba pikemat aega liikumas kavatsused meie lennuväe arvulise ja kvalitatiivse laiendamise asjus. Üks nendest kavatsutstest on nüüd 30. märtsil Riigikogu poolt vastuvõetud „Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse“ näol teostust leidnud.

Tähendatud seadusega lubatakse Sõjaministeeriumile erakorraliselt 5.000.000 krooni kuue aasta peale, mis peab minema eestkätt

lennutehnilise varustuse muretsemisele. Tähendatud krediit on kuue aasta peale jaotatud järgmiselt;

1928/29	eelarveaastal	500.000 kr.
1929/30	„	1.000.000 „
1930/31	„	1.000.000 „
1931/32	„	1.000.000 „
1932/33	„	1.000.000 „
1933/34	„	500.000 „

Lennuväe aineliste jõudude tõstmine, milleks nüüd avaramad võimalused avanenud, on muidugi ainult üks osa lennuväe korraldamise üldkavast. Eestkätt tõuseb esile lendava personaali juureõpetamise küsimus, kuna vaatlejate je eriti lendurite puudus on meil senini tugevasti tunda annud.

Lennuväe isiklise koosseisu väljaõpetamise teostamiseks on praegu Sõjaministeeriumis kinnitamisel „sv. lendurite, sv. lendurvaatlejate ja sv. aviomotoristide väljaõpetamise määrused“, millede järele algab loodetavasti mitte kaugemas tulevikus tegelik väljaõpetamine meie Lennukoolis.

Määruste kava järele on võimalus lendurklassidesse sisseastuda tegevväes teenivatel ohvitseridel, allohvitseridel ja sõduritel. Ohvitseride klassi võetakse vastu ainult need ohvitserid, kes mitte vanemad kui 26 aastat, mitte kõrgemal, kui leitnandi aukraadis ja kelle viimase aasta atestatsiooni kokkuvõte vähemalt hea.

Lendursõdurite klassi võetakae vastu need tegevväes teenivad allohvitserid ja sõdurid, kes mitte vanemad kui 25 a. ja kes 1) kinnitatud varemalt aviomotoristi kutses, või 2) lõpetanud allohvitseride kooli, kuid varemalt õppinud tehnikumis või lõpetanud tehnika-gümnaasiumi, töö- või tööstuskooli.

Töö- ja tööstuskoolide alla on määrustes arvatud ainult need koolid, milleisse sisseastumiseks on vajalik 6 kl. algkooli eelharidus ja millede õppekestvus 3 aastat.

Nagu näha on lendursõdurite klassi sisseastumine võimaldatud ühelt poolt sõjaväe aviomotoristidele ja teiselt poolt vastava eelharidusega allohvitseride kooli lõpetajatele.

Lendurvaatlejate klassi võetakse vastu ainult tegevväes teenivad ohvitserid, kes mitte vanemad kui 28 aastat, mitte kõrgemal kui leitnandi aukraadis, ohvitserina vähemalt kaks aastat rivis teeninud ja viimase aasta atestatsiooni kokkuvõte vähemalt hea.

Aviomotoristide klassi võetakse vastu need tegevväes teenivad sõdurid (ajateenijad), kelledel vähemalt 6 kl. algkooli eelharidus.

Selle klassi sisseastumise võimalus on antud ka vabatahtlikkudele, kes omavad 6 kl. ühtluskooli eelhariduse ja vanemate või hooldajate nõusoleku. Vastuvõtmisel on eesõigus nendel kodanikkudel, kes õppinud tehnikumis või kes lõpetanud tehnika-gümnaasiumi, töö- või tööstuskooli (viimase kahe kohta vaat. eespool).

Nagu eelpool tähendatud, on aviomotoristide klassi lõpetanud ja kutses kinnitatud aviomotoristidel võimalus antud pärastpoole edasi minna lendurite klassi.

Kõik õpilaste kandidaadid, kes Lennukooli sisseastuda soovivad, peavad tervisliselt vastama Sõjaministri käsukirja nr. 71—1927 a. lisas maksmapandud nõuetele.

Lendurite (ohvitseride ja sõdurite), lend.-vaatlejate ja aviomotoristide klasside avamine sünnib Sõjaministri igakordse ettekirjutuse alusel. Seega saab õppetöö lennukoolis olema mitteperioodilise iseloomuga, vaid sünnib vastavalt tarvidusele. Igatahes lähematel aastatel saab kool tegutsema arvatavasti kõikide klassidega.

Määruste kava näeb ette muuseas sooviavalduste sisseandmise korra, õppekavad ja õppekorra. Õppetöö lenduritele saaks kestma 19 kuud ohvitseride klassis ja 15½ kuud sõdurite klassis. Õppetöö lendur-vaatlejate klassis — 19 kuud ja aviomotoristide klassis 12 kuud.

Nagu öeldud on kõik ülevaltähendatud alles kinnitamisfaasis, kuigi suuremaid põhimõttelisi ega sisulisi muudatusi kuuldavasti oodata enam ei ole.

Teadaanne õppekorraldamise ja alguse ning õpilaste vastuvõtmise kohta Sõjaministri poolt sünnib juba lähemal ajal.

H. J.

Sidetsentrumite võrgu arendamine riigikaitse seisukohalt.

R. Tomback.

Riikliku sidevõrgu kondikavaks on riigi territooriumil asuvate sidetsentrumite võrk. Mida tihedam on viimane, seda tihedam on üldiselt ka riikline sidevõrk.

Sidetsentrumiks kutsutakse punkti, kuhu kokku jooksevad mitmest isesugusest suunast nii traadiga kui traadita telefoni- telegrafiühendused ja kust nad omakorda hargnevad mitmes erisuunas. Iseloomult võivad sidetsentrumid olla kolmesugused:

— sidetsentrumid, mis on ainult telefoniliinide sõlmepunktideks, näiteks kollektiiv-telefonikeskjaamad maal jne.
— sidetsentrumid, kuhu koonduvad ja kust hargnevad ainult telegrafiliinid, näiteks prantslaste piiriäärsete kindluste telegrafijaamad, ja
— sidetsentrumid, kuhu koonduvad niihästi telefoni- kui ka telegrafiliinid ja millised on varustatud ka muude sideabinõudega, nagu näiteks traadita telegrafi- ja telefoniseadetega. Sarnase iseloomuga on näiteks meil mitmed sõjaväe sidetsentrumid.

Sidetsentrumi loomisel rahuajal tuleb arvestada nii majanduslikkude kui sõjaliste nõuetega. Majanduslikult on tähtis, et sidetsentrum end ära tasuks, s. t. kataks tema eksploateerimisega ühenduses olevad kulud ja annaks riigile teatud ülejäägi puhtakasu näol. Sõjaliselt on tähtis, et sidetsentrum asuks kohas, mis võimaldab sõja korral tema kiiret töölerakendamist ja tema ärakasutamist riigikaitse nõuete kohaselt. Järelikult, **riigikaitse seisukohalt on tähtis sidetsentrumite asutamine esimeses järjekorras neis riigiterritooriumi osades, millised juba sõja algul võivad muutuda sõjateatriteks.** Mida lähemale riigipiiri nende osadele, kust vastava strateegilise hüpoteesi alusel võib oodata vaenlase erilist intensiivset tegevust, seda tihedamaks peab kujunema ka sidetsentrumite võrk. Sarnaseis piiriäärseis raioones peab sidetsentrumite võrk ja temale baseeruv telefoni- telegrafiliinide võrk võimaldama p a i n d u v a t s i d e t, s. t. kõik sidetsentrumid peavad olema üksteisega ühendatud sarnaselt, et mõne sidetsentrumi väljalangemine üldisest sidetsentrumite võrgust ei halvaks sidet teatud punktiga, vaid võimalik oleks kiire side jaluleseadmine mõne teise sidetsentrumi kaudu. Seega sidetsentrum sõjakorral omab äärmiselt suure tähtsuse, kui **sidet korraldav asutus.**

Kuna sidetsentrumis ristlevad kümned liinid, millistest osa võib sidetsentrumi enese poolt eksploateeritud saada (abonent-ühendused), osa läbistavad teda trantsiit-ühenduste näol (kaugel asuvate punktide vahelised), osa aga on määratud sidetsentrumite omavahelisteks ühendusteks, ilmub tarvidus sõjakorral nende liinide **plaanikindlaks** kasutamiseks.

Sidetsentrumis ristlevate liinide plaanikindel kasutamine seisab:
— temas ristlevate liinide korrasoleku kontrollis,
—rikkesolevate liinide kordaseadmises ja nende asetamises korrasolevatega, juhustel, kui side hädatarvilik ja rikkesoleva liini parandus on pikemat aega nõudev.

Seejuures tuleb silmas pidada, et mitte igakord pole võimalik rikkesoleva liini vahetamine sama magistraali kuuluva liiniga, vaid sagedasti tuleb seda teha läbi mitme sidetsentrumi minevate ja mitmesse magistraali kuuluvate liinide omavahelise ühendamise teel — otseühenduse saamiseks soovitud punktiga. Selle töö teevad ära sidetsentrumid. See osutub võimalikuks ainult siis, kui sidetsentrumid, kuuludes riiklikku sidevõrku, on juba rahuajal varustatud vastava erihariduse ja vilumusega teenijaskonnaga ja ka tarviliku materjalosaga liinide korrashoidmiseks.

Järelikult, sidetsentrumite loomine ja korraldamine rahuajal peab sündima postiametkonna hoolel ja kulul (välja arvatud sidetsentrumid, millised juba rahuajal täidavad eriülesandeid), **riigikaitset teostavalt keskorganilt antavate juhtnööride järgi.**

Riigikaitse tegelikule teostamisele asumise hetkest läheb osa sidetsentrumeid automaatselt sõjaväe võimude korraldusse, kes neid tööle rakendavad strateegiliste (sagedasti isegi taktikaliste) nõuete rahuldamiseks.

Sidetsentrumite mobiliseerimise kord, nende töölerakendamise moodus ja nende üksteisele alluvuse kord — sidetsentrumite töö süstematiseerimiseks, peavad täpselt olema ette nähtud riigi sõjaplaanis.

Põhimõtteliselt peab **sidetsentrumite mobiliseerimine** sündima sarnaselt, et selle all ei kannataks riigi majanduslikkude ja administratiiv asutuste tegevus. Selleks on tarvis sidetsentrumite omavaheliste ühenduste arvu tõsta võimalikult suuremaks. Vähe sellest, kui näiteks kahe sidetsentrumi ühenduseks on ehitatud ainult üks paar juhtmeid. Neid peaks olema vähemalt kaks-kolm paari seks, et kuigi sidetsentrum mobilisatsiooni korral läheb sõjaväe võimude korraldusse, võimalik oleks vähemalt **ühegi paari juhtmete** reserveerimine riigi

majanduslikkude ja administratiivsete vajaduste rahuldamiseks.

Sidetsentrumite töölerakendamine sünnib plaanikindlalt ainult siis, kui juba rahuajal käsikäes töötades postiametkonna juhtivate jõududega on välja töötatud **detailne kava** iga sidetsentrumi kasutamise kohta eraldi.

punktide vahel, liinide simulteerimine jne.),

— kas sidetsentrum muutub mõne väeüksuse ülema komandopunktiks (jaataval korral, millal ja kellega peab sidetsentrum astuma ühendusse, missugused liinid ja millal tuleb neid reserveerida side

Kaitseväe sidekursuste lõpetajad ja kursuste juhatus 5. aprillil 1928.

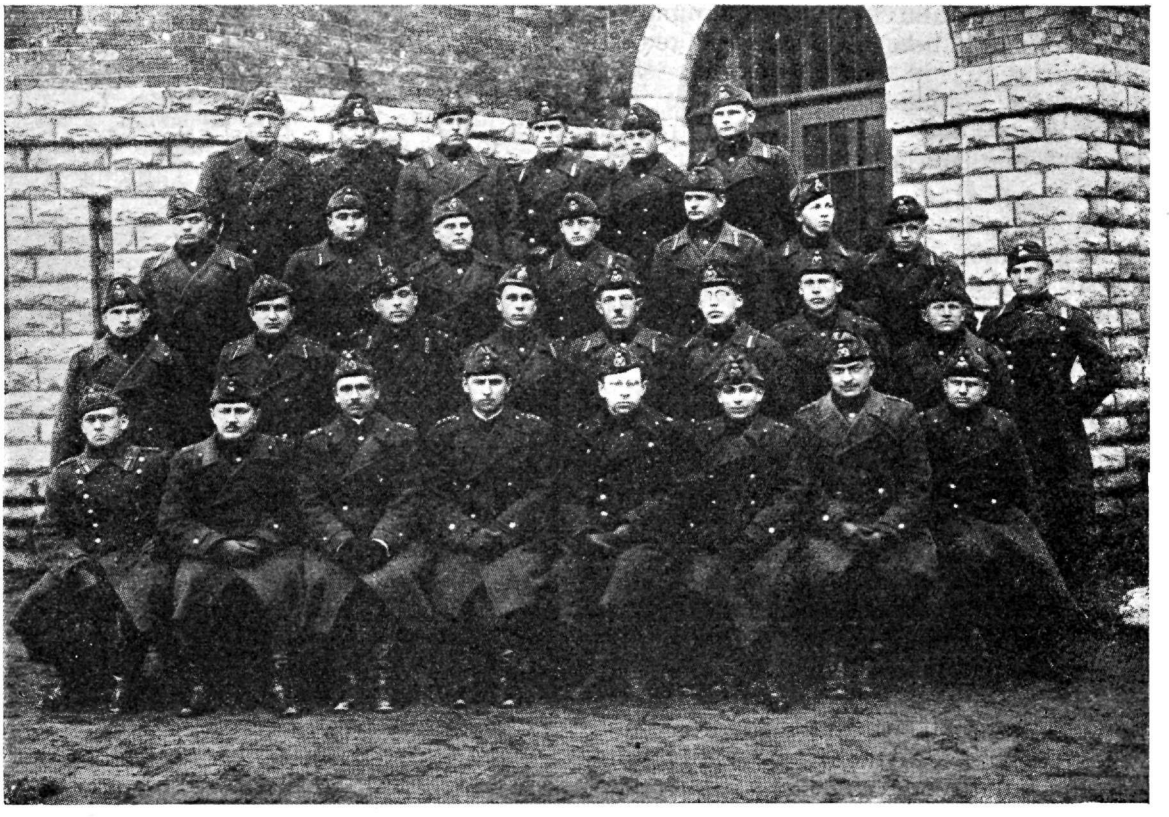

Istuvad vasakult paremale: Kursuste vanem — leitn. KLEIN. Kurs. juhat. abi — major NORMAK. Side pat. ülem — major KAPSI. Kursuste juhataja — kolonel RIIBERG. Kurs. juhat abi — major OLBREI. Lektor — kapten TOMBACK. Lektor — kapten KURG. Kursuste adjutant — leitnant REINFELDT.

Nimetatud kava peab eneses sisaldama järgmisi andmeid:

— sidetsentrumi tegevusse rakendamise aeg (kas mobilisatsiooni väljakuulutamise hetkest, või peale mobilisatsiooni läbiviimist, või vägede jõudmisel sidetsentrumi asukoha raiooni),

— missugused tööd tehakse sidetsentrumis viimase tegevusse astumisel sõjaliste nõuete rahuldamiseks (sidetsentrumite vaheliste liinide otseühenduseks muutmine teatud

loomiseks nimetatud väeüksuse allüksustega),

— kas ja millal sidetsentrumis seatakse sisse sõjaväeline kontroll või jääb sidetsentrum postiametkonna võimkonda.

Sarnase kava peab iga sidetsentrumi ülem omama **juba rahuajal.**

Mobilisatsiooni väljakuulutamisel, või erikorraldusel asuvad sidetsentrumite ülemad nimetatud kava täitma.

Mis puutub **sidetsentrumite vastastikkusesse alluvusse,** on põhimõtteliselt soo-

vitav, et see jääks püsima rahuaegses kujus, s. o. sidetsentrumite üldkorraldamine jääb postiametkonna võimude kätesse. Kuid **viimased tegutsevad ainult sõjaväe võimudelt saadud ülesannete kohaselt. Sidetsentrumite ülemateks jäävad nende rahuaegsed juhid — postiametnikkude näol.**

Venelased soovitavad sidetsentrumite eriliste komandantide määramist, kes alluksid vastava suure üksuse sideülemale ja oleksid ka ise teatud alluvuses. Kuid sarnane alluvuse järgustamine ja võõraste, kohaliste oludega sagedasti vähe tuttavate, isikute määramine sidetsentrumite komandantideks ei ole otstarbekohane ega paku sidetsentrumite töö süstematiseerimisel mingisugusi paremusi.

Küll aga osutub mõnikord otstarbekohaseks mõnesse sidetsentrumi sõjaväelise kontrolli sisseseadmine, mille eesmärgiks oleks jälgida, et sidetsentrum korralikult töötaks ja tagada samal ajal ka sidetsentrumi julgeolekut.

Vabadussõja kestvusel andis sõjaväelise kontrolli sisseseadmine postiametkonna sidetsentrumitesse väga häid tagajärgi. Seejuures ei seganud sõjaväelist kontrolli teostavad isikud end postiametkonna tehnilistesse korraldustesse, küll aga valvasid nad, et nõutud ühendused sõjaväe võimudele antaks kiiresti ja katkenud ühendused jalule seataks ajaviitmata. Muidugi pole tarvidust sõjaväelise kontrolli järele kõigis postiametkonna sidetsentrumites, vaid ainult sarnastes, mis **vastavalt operatiiv olukorrale muutuvad sõjaside sõlmepunktideks.**

Piiratud maa-alaga riikes, nagu seda on Belgia, Soome jne., kus puudub laialdane tagamaa manövreerimiseks, **peab sidetsentrumite võrk tihedalt katma kogu territooriumi.** Sidetsentrumite võrgu arendamisest ainult riigi piiriäärses maaribas on vähe. Suurtes riikides, kus piiride läheduses asuvad tugevad katteosad, millised suudavad paraliseerida vaenlase tegevust teatud ajaks, s. o. kuni kiirendatud korras mobiliseeritud väeosade juuretoomiseni, omab piiriäärne sidetsentrumite võrk esijärgu tähtsuse.

Kokkuvõttes peab tähendama, et sidetsentrumite võrk on aluseks riikliku sidevõrgu arendamisel:

— mobilisatsiooni läbiviimiseks
— vägede koondamiseks ja hargnemiseks ning
— sidebaaside loomiseks vastavalt sõjaplaanis ette nähtud operatiiv kavatsustele.

◇◇◇

jalaväe polku Narva väerinnale. Polgu 4. rooduga kõigist lahingutest osa võtnud kuni vaherahuni. 9. jalaväe polgust Tallinna Vahi pataljoni üle viidud 1. märtsil 1921. a. ja 10. jalaväe rügementi 1. juulil 1922. a.

Lennuväe rügementi ilmus teenistusse 20. juunil 1924. a. ja astus lennukooli lenduröpilaseks. Kursuse lõpetas ja kinnitati sv. lenduri kutses 1. juulil 1925. a. Sv. ühen. õppeasutustesse alaliseväe ohvits. kursustele komandeeritud 5. okt. 1926. a. ning kursuse lõpetanud 16. juunil 1927. a. Varises manalasse lennuõnnetusel 13. veebr. 1928 õppelennul Rakverest Jõhvi.

Sõdur Pension haigemajas.

Et igasugused kurjad tõved mitte kive ja kände pidi ei käi, vaid endi asukohaks ikka inimesi otsivad, selles veendus ühel ilusal hommikul ka meie tuntud sõber Pension. Kogu öö oli ta palavikus asemel visklenud ja hommikul ärgates tundis ta enesel nii paha olevat, et õieti voodistki tõusta ei saanud. Pea käis ringi nagu rattarumm (nagu ta ise pärast seletas) ja ihu värises nii, nagu oleks korrapidaja teatanud: „võtke rännakdrilliks paigale“, või nagu oleks ta lugend Aaviku „Hirmu ja õuduse jutte“.

Kaaslased tahtsid teda ambulantsi viia, aga mees ise raius vastu. Ei lähe ja ei lähe, ennem kantagu teda siit või raamil välja. Tema muudkui olla aga ambulantsiga nugade peal ja oma nägu sinna enam ei näita. Kui mõned uued mehed, kes Pensioni noorteaegset minevikku ei teadnud, selle imeliku vihavaenu üle seletust pärisid, siis vastas Pension, et teda olla mitu korda ambulantsist välja visatud, „luhvtiga välja löödud“, nagu ta ise ütles, ja enam ei taha tema, haige inimene sinna minna.

Tõepoolest oli ka nii. Pension, kes noorena juba esimestel rivipäevadel ambulantsi läks, sai alguses nii mõnegi vaba päeva. Kui aga asi liiga paljuks läks, hakkas rühmavanem meest hurjutama, et nii ikka ei lähe. Kes siis iga tühja asja pärast ambulantsis käib. Ja lisas veel juure, et temal olnud vanasti hea sõber — olnud teised mõlemad sõjas — vaenlase granaadikild viind mehel pea otsast ära nagu kaalika, aga mees pole mitte väljagi teind. Alles lahingu lõpul võtnud pea kaenla ja läinud ambulantsi otsima.

Sellest peale Pension ei käinudki enam iga tühja asja pärast. Vaid igal hommikul, kui voodist tõusis, katsus kõik kehaliikmed läbi, salajase lootusega, ehk on ometi midagi viga. Kui see tagajärgi ei annud, hingas kopsud õhku tugevasti täis, siis jälle tühjaks jne., et leida, kas nad ehk haiged pole. Siis väänas keha, hüples, jooksis ja jäi jälle seisma, oodates, kas kusagil torgib.

Harilikult leidis ta sarnase põhjaliku järelvaatuse meetodi abil ikka mõne vea. Kuna oli ninas kibe tundmus, kuna kopsus, kuna loksus põlv ja jumal ise teab, mis kõik veel.

Kuni ambulantsis mehe peale vihastatud ja ta kõige reeglipärasemalt minema kihutatud, kusjuures arst lubanud ta kolmeks päevaks pokri pista, kui ta veel Pensioni nägu ambulantsis näeb.

Sellest peale olid Pensioni haigused nagu pühitud ja ambulantsist möödudes sülitas ta kolm korda ja saatis arsti ja velskerite aadressil kohutavaid needmisi.

Kuid nüüd — nüüd oli mees tõepoolest haige. Ja ei tahtnud ega tahtnud ambulantsi minna. Kuid — ega's sõjaväes ühe reamehe „tahtmisest“ palju hoolita. Veltveebel (jälle!) kes varahommikul ruumi tuli, et vaadata, kas meestest mõni voodis ei vedele, nägi poisse Pensioni ümber koos ja asus ise ka ligi. Peagi oli tal asja seisukord selge ja tema otsekohesel käsul lonkis Pension, näost valge kui lubi, ambulantsi.

Ambulants asus samas koridoris, kus Pensioni rühma ruumgi, nii et sinna sai maad vaevalt mõnikümmend sammu.

Pension läks ja istus ahju äärde taburetile, kuna kaunike kogu abitarvitajaid juba ees oli.

Kell oli alles pool seitse. Kuna väeosa arst harilikult alles kella poole kaheksaks pärale jõudis, toimisid abiandmist velskerid. Pole üleliigne siin neistki veidi rääkida. Neid on kaks. Üks lühike, teine pikem ja tublisti tüsedam. Mõlemad juba kaunis aastates gentlemanid. Haigete vastuvõtmise ajal istus pikem laua taga ja kirjutas, kuna teine elektrilambi all haigeid vaatas ja diagnoosi tegi. Tal oli üks suur nõrkus — ladina keel. Vabal ajal tuupis ta otse fanaatilise innuga ladinakeelseid haigusnimesid ja rohusedeleid pähe, et neid praktikas tarvitada. Ja kui iseteadev ja uhke ta oli, kui lõpetanud patsiendi vaatamise lausus: „Angina chronika“ või „Laringitis“, mida ta kaasvõitleja kirja pani ja rohu andis.

Muidu olid aga mõlemad velskerid üsna kõbedad mehed, viskasid vahel tsipa naljagi.

Pension vaatas vastuvõetavaid haigeid. Ühel pidi olema „Akvaria“, teisel „Kandoosina“ või midagi selletaolist. Ja vastavalt sellele arstiti ka mehi. „Akvaria“ mehel oli silma peal suur muhk või paise, Kandoosina — see kuri tõbi asus teise kurgus. Üks sai rohu peale, teine sisse, mõlemile kirjutati raamatusse „abi antud“ ja mehed võisid minna.

Mis puutub rohtudesse, siis peab tähendama, et väeosa, mille nime Pension austab oma sealviibimisega, ambulantsis on peamiseks arstimisvahendiks jood (ladina keeles Jodum, keemiline märk J.).

Võhik võib enesele vaevalt ettekujutada, kuivõrt suur võim on sellel õnnistatud rohul. Seda teavad aga ülihästi velskerid, kes ka omi teadmisi vaka all ei hoia, vaid neid praktiliselt kasutavad.

On kellelgi mõni muhk kusagil — pilpaga jooti peale ja — korras. Valutab kellelgi kõri — pilpa otsa puuvilla topp, see joodi sisse, kõrri — jälle valmis. On mõnel kõhuvalu — pintsliga kõht pruuniks. Haavad, pigistused, seesmised ja välimised valud — kõik arstitakse selle rohuteaduse geniaalsema saavutisega — joodiga.

Ja velskerid ise — neid kutsutakse Joodivanadeks.

Kui järjekord Pensionini jõudis, katsus Joodivana ta palavikku, ja vist leidis, et asjad kõigiti korras ei ole, torkas Pensionile kraadiklaasi kaenlaauku, teda ennast uuesti istuma asetades.

Arst tuli.

Mõneteistkümne minuti pärast tõttas Joodivana Pensioni temperatuuri vaatama, kuid see ei lasknud seda sündida, vaid andis termomeetri otseteed arsti kätte, missuguse teoviisi eest Joodivanalt mürgise pilgu sai.

Arst vaatas termomeetrit.

„Hm. 38,4," ümises ta omaette.

Siis kutsus ta Pensioni oma juure, laskis tal suu avada ja vahtis kurku, enne teelusika varrega teise keele alla litsudes. Siis laskis ta Pensiooni, kellel läkastus peale kippus, lahti ja ütles laua taga istuvale velkerile:

„Jälle valged plekid. See angiina muutub päris kroonilisekс meil. Kirjutage ta haigemajja!"

Pensionilt küsis:

„Kas jõuate ise minna, või kutsume auto?" Mispeale Pension muidugi autot eelistas.

Varsti peale selle lahkus Pension ambulantsist, peos maailmasuur paber, kus peal seisis kõige selgemate sõnadega, et selle ja selle väeosa arst palub reamees seda ja seda haigemajja vastu võtta. Diagnoos — angina.

Pension pakkis asjad kokku, võttis mõne raamatu ja vihu kaasa ja istus vahepeal suure larina ja põrinaga maja ette saabunud punaseristi autosse, missugune ta peagi sõjaväe haigemaja ambulantsi ees peatas.

II.

Pension astus autost välja ja läks ambulantsi. Seal vaadati ta saateleht põhjalikult läbi, võeti ära ja siis, peale mõningate eluloolistе andmete nõutamise Pensioni üle, võttis ambulantsi preili ühe uue raamatu ja küsis siis: Mitu särki teil on? Pension hakkas oma uimase peaga rehkendama: Seljas üks — see on üks, teine pesus — kaks, kolmas must — kolm, peale selle kaks spordisärki — viis, kodus maal kolm või neli jne. ja tahtis neid kokkuarvama hakata, kui preili kärsitult küsis:

— Noh?

— Ei tea täpselt....

— Kuidas nii ei tea, ärge naljatage. Noh! Üks või kaks?

— Seitse või kaheksa!

— Mis jutt see on, seitse või kaheksa särki seljas!

— Ei preili, seljas on mul ainult üks, teised on kas pesus või kodus.

Preilil polnud nähtavasti aega ja tuju pikemaks seletuseks. Ta lõpetas mossis huultega töö ja Pension võis minna. Oma pesu tuli tal pärast haigemajja hoiule anda, selleks preili pesunimestiku tegigi.

Haigetuba, kuhu viis Pensioni üks noor ja kena preili, kandis numbrit seitse. Seal anti talle vasakpoolne esimene voodi ja haigemaja riidevarustus, mis koosnes pesust, laiast mantlist à la vanade roomlaste tooga ja sukist ning imeveidratest tuhvlitest.

Kuid — tõele peame au andma — Pension oli tõepoolest haige. Sellest annab juba tunnistust see asjaolu, et ta voodi heitis ja rahulikult lamama jäi, asjaolu, mida muidu temast uskuda poleks võidud.

Kell kümme toodi kruusitäis kompotti, millest Pension poole järele jättis ja kohe peale selle mõõdeti palavikku. Pensionil oli 38,6.

Ühtlasi leidis ta, et ta voodipäitsisse varda otsa oli tekkinud silt ühes tema nime, eesnime ja aukraadiga ja haigusnimetusega, kuna sildi all äärel seisis: Dieet — piim nr. 1.

Kogu päeva oli Pension voodis poolunespoolärkvel. Ta mäletas läbi une, et toodi toitu, kõlistati nõudega ja mõõdeti palavikku. Siis saabus õhtu, kõik jäi vaikseks.

Järgmisel hommikul ärkas Pension hoopis värskemana ja rõõmsana. Mõnuledes kiikus ta oma reformpõhjaga voodis, tõusis istukile ja leidis, et pea kaunis selge on. See leidus rõõmustas teda väga ja ta tuli üles. Riietus oma „toogasse", pani omad tuhvlid jalga, istus voodi äärele ja hakkas ümbrust vaatama.

Toas oli kokku üheksa voodit. Pensioni pool ääres neli, teiselpool viis. Ent kõik voodid olid ülestehtud, nii siis polnud tõsisemaid haigeid.

Pensioni reas aknapool otsas istus üks mees ja luges mingit raamatut. Otse ta vastas istusid neli meest kahel voodil ja mängisid kaarte. Nagu Pension aru sai — marjasi. Eriti torkas silma üks mees. Pikk, tugev, paksude mustade juustega ja rääkis kolepalju, nii et hetkil paistis, nagu oleks kogu tuba ainuüksi teda täis. Sealjuures torkas kõrvu ta tüübiline Lõuna-Eesti murrak.

„Vist mõni üleajateenija, nii pikad juuksedki teisel," mõtles Pension.

Ta ei saanud oma mõttemõlgutusi lõpetadagi, sest meeste mänguring lõppes ja üks hakkas kaarte segama. Pikkade juustega mees vaatas *Pensioni* poole ja lausus:

„Näe, kus vunts kah juba üleval. Tere hommikust!"

— Tere, tere! — vastas küsitav.

„Noh, kuidas tervis on kah?"

— Pole tühjal viga enam kedagist, — vastas Pension, järele aimates teise murrakut, mispeale kõik naerma prahvatasid.

„Sa oled peris tore poiss. Kas kaarte mängi tahad?"

— Hoolin'd teistest suuremat, aga eks või ju lüüa kah! — vastas Pension ja kobis jalgu järele vedades mängijate juure.

Pea olid kõik suured sõbrad, eriti Pension ja pikkade juustega mees, kellest esimene suuvärgi poolest põrmugi taha ei jäänud. Mänguks oli nüüd mutt. Seda sai mängida viiekesi.

Äkitselt kargasid kõik eemale ja ainult Pension, kes seljaga ukse poole istus, jäi kohale, imestanult enda ümber vaadates. Ta imestas väga põhjuse üle, mis mehi igaüht oma voodi minema sundis, kuid pea selgus talle kõik.

Nimelt oli ruumi astunud lühildane naisterahvas, halastajaõe vormis, temaga kaasas sanitar, kelle peos olid kraadiklaasid.

Pension tõusis püsti.

Halastajaõde pani käed puusa ja algas:

„Kas ma ei ole mitu korda öelnud, et mitmekesi ei tohi ühe voodiääre peal istuda! No mis te arvate, mis neist vooditest siis järele jääb, kui kogu palat ühes voodis istub? Ma ütlen teile viimast korda, kui ma veel mõnel voodil mitut meest näen, siis kannan jalamaid ordinaariusele ette!"

Ütles ja kadus .

Pension oli end vahepeal tasahiljukesi oma voodi juure poetanud ja vaatas nüüd pool süü-

distava, pool kaastundliku näoga teiste poole, nagu oleks ta tahtnud öelda: vaadake, no kas ma ei ütelnud?"

Pikkade juustega mees vaatas ukse poole ja näitas äraminejale rusikat.

Sanitar jagas igale kraadiklaasi ja läks ise minema.

Nüüd algas ruumis elavus ja tegevus, mida Pension üllatunult jälgis.

Igamees istus voodiserval ja nühkis midagi mantliveerega, ise poolvargsi üleõla ukse poole piiludes. Tükk aega oli kõik vait. Siis vaatas mõni oma kraadiklaasi — seda'p nühitigi — ja kirus:

„Palju sai, kurat, 42!"

Ja siis tõusis püsti ning lõi elavhõbeda alla.

„Ahaa," sai Pension asjast aru, „normeerivad temperatuuri!"

Kuid mõni mees ei saanudki ise normeerimisega hakkama, vaid andis kraadiklaasi pikajuukselise kätte. See siis nühkis viimaseid isemoodi ja oma tehnikaga, nagu ta kiitles, ja muud polnud kuulda kui:

„Kuipalju?"

„... Noh — na 37,8 või nii."

„37,9, valmis!"

Ja andis aga kraadiklaase teistele kätte. Pension vaatas oma kraadiklaasi. Seal oli ainult 36,6. „Vähe, kuram," mõtles ta, „eile oli 38,6."

Ja ta andis omagi klaasi pikajuukselise kätte, kust ta ta kohe tagasi sai 37,9-ga.

Pea tuli ka sanitar. Mehed lamasid haigete nägudega voodites, nagu oleks nad kõige süütumad olendid maailmas. Ja nägu, millega nad kraadiklaasi kaenla alt velskerile ulatasid, oli otse ingelikult puhas, seal oli sarnane ilme, mis laskis paista, et mehel aimugi pole, mis asi on kraadiklaas ja milleks ta kaenla alla pandakse.

Klaasid kõigilt kokkukorjanud ja igamehele vastava temperatuuri lehele märkinud, mis voodipäitsis konksu otsas rippus, lahkus sanitar ruumist.

Kohe muutusid haiged elavaks, kogusid pikajuustega mehe voodi ümber jälle kokku, ning mäng jatkus lõbusate naljatuste saatel, nagu poleks juhtunud midagi ebaharilikku. Olgugi, et istuti nüüd juba taburettidel.

Pension uuris ka meeste nimesid nende tahvlitelt. Pikajuustega mehel oli nimesilt kustunud, nii et nime selgesti näha polnud. Pension luges siiski: Diogenes August, pioneer pataljon.

Mõne päevaga oli Pension palatis täiesti oma inimene. Kõik olid sinasõbrad ja kõik hoidsid ühte. Muretseti uued mängukaardid ja mängiti päevad läbi — oli ju lõpmata igav ja ühetooniline see haigemaja elu.

Õhtutel, peale magama minekut, jutustati poole ööni anekdoote — und polnud kellelgi. Ja Pension mõtles, et küll see ilmaasjandus on veider: väeosas, seal sa t a h a d magada, kuid ei s a a. Siin maga või 24 tundi päevas — aga ei t a h a.

Pension tundis juba naabreid hästi. Ta kõrvalvoodis oli Jüri Latik, ta enda väeosast, üks voodi edasi Aleks Kalber, soomusrongilt, edasi keegi Timpmann, lennuväest. „Ületee" aga oli Üveiholm, jälle Pensioni väeosast ja Ivanov — Narvast. Ja see pikkade juustega mees, selle nimi polnud Diogenes, nagu Pension esiteks luges. Mehe nimi oli kustunud ja sõnad, millest Pension tolle muistse greeklase nime välja luges, tähendasid hoopis: Diagnoos: Angina. Mehe nimi oli August Toos. Kui see eksitus päevavalgele tuli, sai Pensioni kulul tublisti naerda.

Kaks voodit olid nüüd tühjad — nende elanikud olid eelmistel päevadel haigemajast lahkunud.

Seltskond, kelle hulgas oli nüüd ka Pension, koosnes suurelt osalt alalistest „haigetest" või n. n. „viilijatest vendadest". Nende ainuke soov oli — võimalikult kauem haigemajas olla, et mitte väeossa tagasi minna, kus muidugi tööle ja õppimisele oleks tulnud pühenduda. Et neid haigemajast välja ei saadetaks, selle eest hoolitsesid nad juba ise. Kui üks haigus terveks hakkas saama, otsiti uus, kui ka see läbi, jälle uus jne. Ja palavik — see oli ikka „kõrge".

Võib öelda julgesti, et pea ükski mees Pensioni palatis ei teadnud oma õiget kehasoojust. Kraadiklaas, või haigemaja keeli „tervisepulk" telliti alati nii kõrgele, kui tuju oli. Ja kui arst tuli, siis tehti tihtipeale haige nägu ette ja küsiti välja.

Jaoskonna arst, heasüdamline dr. Tampere vaatas selle peale haige temperatuurilehte ja lausus siis kahetsevalt:

„Jah, aga kuidas ma võin, teil on ju veel kõrge palavik!"

*

Ühel ilusal päeval toodi seitsmendasse palatisse uus haige. See oli väike, tüse maamees, tedretähise näoga ja imeliku piuksuva kõnega. Juttu oli mehel laialt. Kuid mees kogu jutuga oli äärmiselt arenematu ja naiiv, nii et teistel arvamine tekkis, nagu poleks uuel kolleegil kõik kruvid korras. Ja küllap see vist oligi nii.

Jüri — nii oli uue mehe nimi — oli pärit Muhumaalt. Juba esimese päeva õhtul teadis kogu palati meeskond, et Muhumaal on neli koorelahutajat, üks grammofon, kus on kõik lauljad ja pillimehed sees, ja koguni üks rehepeksumasingi. Missugused teadmised kogu meeskonna väga uhkeks tegid. Kui haigetalitaja, kes oli noor ja kena preili, nagu juba öeldud, ja keda mehed Pola Negriks kutsusid, palati tuli, siis küsiti talt kohe, kas ta teab, mitu koorelahutajat on Muhus. Ja kui küsitav naerdes vastas, et ei tea, siis kästi tal küsida Jürilt.

Mispeale Jüri muidugi seletas, et neli. Kaks suurt ja kaks väikest. Ja üks, see käivat koguni masinaauruga.

Muidugi mõista, avaldas ka Pola Negri suurt imestust Muhumaa tehniliste hiilgesaavutiste üle.

Kuid — igavaks läks kõik pikapeale. Ka Jüri Pension, kellele tegevusetus suurimaks piinaks oli, näris sõrmeküüsi ja piinas oma vaest peaaju tegutsemishimuliste plaanidega. Ent kusagilt ei hakanud midagi külge.

Kuid seal — lõpuks leidus ju siiski midagi. Ühel ööl, kui kõik magasid, ilmus palatisse valvearst. Hämar öövalgus täitis ruumi.

Arst ja õde — ka velsker oli kaasas — läksid Jüri voodi juure, ajasid mehe üles ja küsisid temalt, mis tal viga olevat. Jüri vaeseke oli algul üsna kohmetanud, ega teadnud vastata midagi. Sosinal andis talle ta naaber Ivanov nõu kõik ära rääkida, mis tal on. Ja Jüri rääkiski.

Kõigepealt olevat tal pisted kõhus. Siis olevat kopsud kinni. Muud midagi.

Arst ja õde pidasid tükk aega nõu ja kutsusid siis paar meest endi juure. Kogu palati

meeskond oli vahepeal ühes ärganud. Millegipärast puudusid Toos ja Pension.

Arst asus abi andma. Enne seletas ta Jürile kole ametliku häälega, et pisted kõhus, need tulevat ühest raskest haigusest, mille nimi on ladina keeles akvarium. Ja rinnus, s. o. kopsudes asuvat teine raske haigus: kandoosina. Muidugi ei saavat Jüri sellest aru, sest Muhumaal ei õpetatavat ladina keelt. Aga lootku Jüri ainult tema, arsti, peale, ja täitku täpselt kõik ta juhatused, küll siis haigus paraneb.

Kõigepealt anti haigele sisse valget pulbrit. Üks teelusika täis. See pulber pidi olema akvaria, seega kõhupistete kõige kurjem vaenlane. Pulbri võttis arst Pensioni laualt karbi seest, millel seisis pealkiri: „Zahnpulver".

„Kõhuga on nüüd asjad joones", seletas arst, „see pulber pühib pisted nagu käega. Aga kopsudega, nendega on rohkem tööd. Teate noormees, teie kopsud on otsast otsani kandoosinat täis. Katsume seda veidi välja raputada."

Ja siis võeti vaene Jüri mitme mehe poolt kinni, tehti temaga igasuguseid spordi- ja võimlemisharjutusi, venitusi, painutusi ja veel palju, palju muud. Lõpuks, kui arstijad väsisid, tõmmati Jüri voodi seinast eemale ja lasti Jüril seitse ringi ümber voodi joosta. Alles siis oli arstimine läbi ja patsient võis uuesti vaiba alla pugeda. Arst ja õde lahkusid tasahilju.

Tüki aja pärast pugesid mõlemad palati tagasi, mingeid kompse haigetalitaja kappi pannes, ja ronisid siis, üks Pensioni, teine Toosi voodi ja uinusid.

IV.

Nagu vanasõnagi ütleb, et kui midagi tuleb, siis tuleb teda nagu uksest ja aknast, nii sündis ka uudiseid Pensioni palatis. Hommikul, peale „valvearsti" käimist, toodi palatisse üks voodi juure, nii et nüüd kaks tühja oli. Kõik aimasid, et tuleb uusi haigeid, s. o. uut vaheldust võib olla, ja olid uudishimulikud.

Viimaks tulidki oodatud. Need olid kaks noorsõdurit Rakverest. Üks pikk ja peenike, teine lühike. Et ta ka peenike oleks olnud, seda ei saa just öelda. „Pat ja Patashon" — mõtles igaüks, kes neid nägi. Ja see nimi neile jäigi.

Mehed tulid sisse aralt, küsisid Toosi käest, kes kõige ligemal oli, et kus on siin need tühjad voodid. Mispeale küsitav uhke käeliigutusega neile nende kohad näitas.

„Olete ühest väeosast?"

— Just nii!

„Esimest korda haigemajas?"

— Just nii!

Topeltreamees Pension, kes seda vaatas ja kuulas, haistis midagi. Ta silmad lõid särama, nagu alati, kui tal midagi teoksil oli. Peale tükiaegset siia-sinna sõelumist, kusjuures ta iga mehega rääkis ja iga mehe temperatuurilehte vaatas, kadus ta välja, Toosi kaasa kutsudes.

Kui nad tagasi tulid, enne üks, siis teine, oli Toosi nägu hoopis tähtsam ja tõsisem. Ta mütsi tuulerihmal asus kummalgi pool üks valge aasake (mis Pension väljas paberist oli sepitsenud).

Toos pani oma mütsi lauale, nii et ta hästi nähtav oli ja Penson otsis kaardipaki välja.

Tükk aega valitses palatis vaikus. Uued mehed istusid kumbki oma voodi serval, sõnagi rääkimata. Kõigil teistel palatisolijatel oli pühalik ilme, väljaarvatud Jüri, kes rahulikult voodis magas.

Siis köhatas Pension, tõusis üles ja läks Toosi voodi juure ning jäi sinna aupaklikult seisma.

„Härra leitnant!" algas ta.

Toos, kes vahepeal ajalehe lugemisse oli süvenenud, pani ajalehe kõrvale.

„Noh, allohvitser Pension, mis on?"

(Mõlemad võõrad vahtisid kohkunud nägudega enne Toosi, siis üksteise otsa.)

„Vaadake, härra leitnant, kas teie ei oleks nii lahke ja tuleks ning mängiks üks partii kaarte meiega?"

— So. Ja kes on siis need teised mängijad?

„Allohvitser Ivanov, veltveebel Ratik ja mina, härra leitnant!"

— Nii. No — hüva.

Toos tõusis voodist ja läks auväärsel kõnnakul Pensioni voodi juure, kus kaardimäng lahti läks.

Peale lõunasööki, kui toidunõud kööki *tagasi tulid viia*, vaatas Toos Pati ja Patashoni poole, kes kogu aeg hiirvagusalt oma nurgas olid olnud ja üksteisega sosinal juttu ajanud, ning lausus meelega valjusti:

„Hm. Noh, kes meist siis nüüd nõud ära viib?"

Noorsõdur Kunsing, härra leitnant!" kargas pikem mees teenistusvalmilt püsti.

„Noorsõdur Laur!" sekundeeris talle lühem.

Mehed läksid nõudega. Palatisse jäänud kargasid voodites püsti ja kihistasid naeru. Toos tagus omale vastu reit, koputas siis Pensionile pähe ja ütles:

„Poiss, sul on siin miljonid peidus!"

*

Pärast, õhtupoolel, kui sanitar ja õde haigete temperatuuri mõõtma tulid, lausus õde Jüri kraadiklaasi vaadates:

„Näe, meie Jüri hakkab terveks saama päris. Lõuna ajal sõi juba kogu toidu ära ja näe, palavik on täna ka tublisti madalam.

Toos, Pension ja kõik teised toasolijad pilgutasid üksteisele kavalalt silmi.

Järgmisel lõunal läksid mõlemad, arst — Pension ja patsient — Jüri, haigemajast välja, esimene, olles enne viisakalt jumalaga jätnud „härra leitnandi" ja kõik „veltveeblid" ning „allohvitserid".

Joh. Pi.

Kaitseväe elu.

Tallinna garnisoni kaitsewäe esimene kontsert.

Korraldati „Estonia“ kontsertsaalis 20. aprillil 1928. toimkonnalt, mille esindajaks oli Tallinna linna komandant Kolonel O. Raudwere. Kontserdi ettewalmistuse tööd olid kestnud kõigest kolm kuud, kuid toimkonna ja tegelaste hoole ning üksikute sõduritest-tegelaste eriliselt suure muusikaalse ettewalmistuse tõttu (W. Padwa, Topman, Strobel), wõidi juba 20. IV. esineda järgmise kawaga:

Sümfoonia orkester n-ltn. G. Reder'i juhatusel kandis ette: L. Beethowen'i I sümfoonia, I. Sibeliuse „Finlandia“, A. Järnefeldt'i „Korsholm'i“. Garnisoni laulukoori juht hra E. Aaw kõigile raskustele waatamata, mis seotud mitmest wäeosast ja üksusteks koosnewate sõdur-lauljate ettewalmistusega, oli lauljatele kätte õpetanud pala R. Wagner'i „Tannhäuserist“ ja hulga laule. Hästi ja hoogsalt kanti ette need laulud, mille sõnad ja muusika lauljalesõdurile lähemal, arusaadawamad , nagu *Toiwo-Kuula* „*Nuiameeste marss*“, J. Aawik'u „Üles“. Neid laule tuli publiku nõudel korrata.

Solistidena esinesid noor W. Padwa klaweril ja noor Ü Topman orelil.

Solistid said publikult sooja wastuwõtu. Noor W. Padwa ei esinenud seal kontserdil mitte ainult kui hea, ennem tunnustatud, klawerikunstnik, waid ka kui korrekt sõdur: pöörded puhtad. Sai erilise edu osaliseks.

Rahwast oli sellel hästi korraldatud kontserdil wähe. Seltskond oli esitatud nõrgalt. Ka ohwitserkonnast olid kontserdile ilmunud peamiselt kõrgemad kaitsewäe juhid, eesotsas sõjaministriga.

E.

Gaasiasjanduse alalt 1. jalaväe rügemendis.

30. märtsil s. a. lõppesid gaasikaitse kursused ohvitseridele ja allohvitseridele. Kursused algasid 2. jaanuaril, seega oli nende kestvus 3 kuud.

Õppused olid organiseeritud eraldi ohvitseridele ja üleajateenijatele, vastavalt ettenähtud programmile. Teoreetilised tunnid (loengud) olid kõikidele ohvitseridele ja allohvitseridele ühised ja lõppesid juba kursuste esimesel poolel, kuna praktilisteks õppusteks nad jaotati gruppideks, mille tõttu viimased kestsid kuni eelpool tähendatud ajani, s. o. kursuste lõpuni. Iga kursustest osavõtja sai gaasiasjanduse alal nädalas keskmiselt 2—3 tundi õppust.

Kursustest võttis osa 1. rügemendist 60 ohvitseri ja 96 üleajateenijat ja 1. diviisi õppekompaniist 5 ohv. ja 9 üleajateenijat. Seega tegid kursused läbi 65 ohvitseri ja 105 allohvitseri, kokku 170 inimest.

Kursustel pandi erilist rõhku praktilisele osale ja selle instrukteerimisele.

Kordamistundidel ei kulunud ühelgi kursuslasel täiesti määrustekohaselt gaasimaski näole asetamiseks üle 10 sek. aega. Suurem osa neist tegi seda palju kiiremini.

Nobedamad kursuslased võtsid maskid ooteasendist kaitseasendisse:

Ohvitserid		Ingl. mask.	R. S. C. m.
1) Leitnant	Allikberg	5,5 sek.	4,0 sek.
2) N.-ltn.	Veltmann	5,5 „	4,0 „
3) „	Mõttus	5,0 „	5,0 „
4) „	Moora	5,0 „	5,0 „
5) „	Hanni	4,5 „	6,0 „
6) Leitnant	Jalasto	4,5 „	6,0 „
7) N.-ltn.	Lesdorf	5,0 „	6,0 „
8) „	Jakustant	5,5 „	6,0 „
9) „	Prikmann	6,0 „	4,0 „
10) „	Tretjakevitsh	6,0 „	4,5 „
11) „	Israel	6,0 „	4,5 „
12) „	Luur	6,0 „	4,5 „

Allohvitserid				
1) V.-allohv.	Tamm	õppekomp.	4,5 sek.	5,0 sek
2) „	Kilp	1 rüg.	4,5 „	6,0 „
3) „	Kappo	„	5,0 „	4,5 „
4) „	Rehemaa	„	5,5 „	4,0 „
5) „	Siiberg	„	5,0 „	5,0 „
6) Veltv.	Rääk	õppekomp.	5,0 „	6,0 „
7) V.-allohv.	Männik	1. rüg.	5,5 „	6,0 „
8) N.-allohv.	Ferschel	„	6,0 „	4,0 „
9) „	Ploom	„	6,0 „	4,0 „
10) „	Sepp	õppekomp.	6,0 „	5,0 „
11) „	Vanari	„	6,0 „	5,0 „
12) „	Alamaa	1. rüg	6,0 „	5,0 „

Kursustest osavõtjate järelvaatused peale mitmesuguste praktiliste harjutuste täitmist andsid võimaluse välja töötada teatavad normid ja meetodid, millistest tuleb kinnipidada prakt. harjutuste kokkuseadmisel sõduritele, eriti aga noortele. Sel alal võeti käsitamisele rügemendi gaasikaitse instruktori poolt kokkuseatud juhendid praktiliste harjutuste organiseerimise, normide ja meetodite kohta.

Praegu on soetamisel rügemendi gaasiklass, kuhu koondatakse kõik gaasiasjanduslise väljaõppesse puutuvad abinõud ja vahendid.

Üldiselt peab ütlema, et gaasiasjanduslist ettevalmistust on rügemendis tõsiselt võetud ja tänu juhtidele ning kursustele on see lapsekingast väljakasvamas. Kõrvalõppused maskidega on saanud üheõiguslisteks kõikide muude rööbitiõppustega ja praegused noored saavad gaasiasjanduse alal esimestena ettevalmistatud nende üldise õppekava kohaselt.

L.

Rühmaülemate (grupijuhtide) töökavasid.

Kokku seatud sõjalise õppuse instruktorite poolt suvisteks õppusteks koolides.

HARJUTUSED MAASTIKUL.

A. LAHINGDRILL.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 1.)

Teem.

Asendite võtmine ja muutmine paigal. Liikumised edasi, suuna hoidmine ja muutmine.

Eesmärk ja ulatus.

1. Kätte õpetada: asendite põlvele, pikali ja püsti võtmise ja muutmise (tehnika) ning oskus iseseisvalt võtta neid asendeid maastikul.
2. Näitlikult tutvustada õpilasi ja neile kätte harjutada liikumine sammul, joostes ja marss-marss tempos kättenäidatud suunas, kasutades sealjuures maastikku oma liikumise varjamiseks.

Õppuse koht.

Õppus läbi viia selleks väljavalitud mitmekesisel maastikul, kus leidub künkaid, põõsaid, puid ja lohke.

B. Töökava.

Allülesanded ja ajajaotus.

a)	Asendite demonstreerimine 300 m kauguselt asendite nähtavuse ja eesmärgi selgitamiseks	5 min.
b)	Asend „Pikali". Asendi ettenäitamine ja kasutamise selgimine	5 „
	Asendi drillimine	13 „
d)	Asend„Põlvele". Asendi ettenäitamine ja tarvitamise selgitamine.	5 „
	Asendi drillimine	13 „
e)	Asendite muutmine: püsti kargamine pikali ja põlvelt asendist ja uuesti mahaheitmine	5 „
	Kokkuvõte	4 „
		50 min.

Õpilaste asetus ja töökord.

Õpilasi 1 õppegrupp — 20—25 õpilast.

Nende asetus ja töökord on järgmine:

a) Tunni algul 3 õpilast, kes selleks ette valmistatud, demonstreerivad 300 m kauguselt kõikide 3 asendi nähtavust: üks — püsti, teine — põlvili, kolmas — lamades. Teised õpilased poolringis õpetaja ümber jälgivad demonstreerijaid ja õpetaja selgitusi. Pärast demonstratsiooni 3 õpilast tulevad tagasi .

Demonstratsioon b) Asend „Pikali".

Instruktor demonstreerib asendi lagedal ja selgitab sealjuures. Õpilased jälgivad seistes vabalt.

Instruktor laseb näidatud asendi järele teha 2—3 õpilasel samal kohal. Teised vaatlevad. Instruktor küsib ja õpilased selgitavad vigu ning arvustavad.

Praktilised harjutused.

Instruktor näitab raiooni, mille piirides võib tegutseda.

Ülesanne 1. Vaenlase V. P. (silm) seal (kõik peavad nägema). Võtta asend lamades nii, et vaenlane teid seal ei näe (Aeg piiramata).

Kui kõik on asunud kohtadele — instruktor kontrollib ja selgitab vigu.

Ülesanne 2. Sama, kuid määrata vaenlase V. P. teises suunas.

d) Asend „põlvelt" täidetakse samas korras kui p. „b".

c) Asendite muutmine: õpilased asuvad nagu ülesande p. „b" all. Instruktori vile järele muudavad oma asendid:

— üks lühike vile — püsti karata;
— kaks lühikest vilet — pikali;
— kolm lühikest vilet — põlvele.

Nõuda täpsust ja äärmist tähelepanu.

Kokkuvõte.

Kriipsutan alla moondamise ja varjumise tähtsust vaenlase silma eest (V. P.) ning siit eriti „pikali" asendi tähtsust.

Töövahendite asetus, jaotus ja paigutus.

Asendite kätteõpetamisel iga õpilane on varustatud vintpüssiga.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 2.)

Teem.

Liikumine edasi kättenäidatud suunas, kasutades maastikku ja moondades. Suuna muutmine.

Eesmärk ja ulatus.

Näitlikult tutvustada õpilasi ja neile kätte harjutada liikumine sammul, joostes ja marss-marss tempos kättenäidatud suunas, kasutades sealjuures maastikku oma liikumise varjamiseks.

Õppuse koht.

Õppus läbi viia selleks väljavalitud mitmekesisel maastikul, kus leidub künkaid, põõsaid, puid, lohke jne.

B. Töökava.

Allülesanded ja ajajaotus.

a)	Liikumise viiside demonstreerimine 100 m jooksul antud suunas ühes maastiku kasutamisega (õpetaja poolt).	10 min.
b)	Varjatud liikumise drillimine antud suunas, suuna muutmine	37 „
c)	Kokkuvõte.	3 „
	Kokku	50 min.

Õpilaste asetus ja töökord.

Õpilasi 1 õppegrupp — 20—25 õpilast.

a) Instruktor teatab õpilastele ülesande: Vaenlase V. P. (silm) seal, läheneda varjatult vaenlasele (100 m kaugusele). Instruktor täidab ülesande ise, kusjuures õpilased vanema juhatusel liiguvad instruktori järele ning jälgivad tema tegevust. (Maastik liikumiseks on niisugune valitud, kus olukorra kohaselt saaks demonstreerida kõiki liikumise viise.) Peale ülesande täitmist, või näitamise ajal, jõudes mõne punktini, kus on otstarbekohane seletada, instruktor selgitab õpilastele liikumise varjamiseks kasutatud esemete valikut (juhib tähelepanu kasutatud esemete peale) ning mil põhjusel ka-

sutas liikumisel selle eseme juurest niisuguseni (näitab) ühte liikumisviisi ja ühe eseme juurest teiseni (näitab) teist liikumisviisi jne.

b) Annab 3—5 õpilasele ülesande: vaenlase V. P. seal. (Igale õpilasele oma suundpunkt, üldsuun ühine.) Läheneda vaenlasele, nii et ta teid ei näe. 3—5 õpilast täidavad ülesannet. Teised õpilased instruktori juhatusel liiguvad nende järele 10—20 sammu kaugusel, kus juures instruktor küsimus-kostmise kaudu arutab, arvustab (kui tarvis — ka parandab) harjutajate tegevust. Instruktor võib ajutiselt katkestada ülesande täitmist ja määrata sama ülesannet jatkama teisi õpilasi (vahetused). Suuna muutmiseks instruktor juhatab kätte harjutustest osavõtjatele õpilastele uusi suundpunkte.

c) Kokkuvõte: instruktor kriipsutab alla maastiku esemete kasutamise tähtsust liikumise varjamiseks, samuti ka liikumisviiside otstarbekohast tarvitamist.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 3.)

Teem.

Hüpe, peatumine, laskekohale asumine, roomamine, rünnak.

Eesmärk ja ulatus.

1) Kätte õpetada oskus kiiresti üles karata ja edasi hüpata, nii et 1,5 min. jooksul iga õpilane, olukorrale vastavalt peatades, jõuaks edasi 50 meetrit.
2) Õpetada asuma laskekohale nii, et viimane vastaks kolmele peanõudele ja nimelt: 1) et vastast näha, 2) ennast varjata ja 3) et leida püssile tuge.
3) Kätte õpetada kiiret roomamist nii, et iga õpilane 30 sek. jooksul ennast maast lahti kiskumata suudaks 10 m edasi roomata.
4) Iga õpilane peab suutma (15 sek. jooksul) kiirelt läbi joosta 60 m.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Õppusel nõuda täielist tähelepanu, kiiret reageerimist komandotele ja leppemärkidele. Arendada kiirust ja osavust harjutuste täitmisel ning leidlikkust maastiku kasutamisel.

B. Töökava.

Allülesanded ja ajajaotus.

a) Hüpe ja peatumine.	20	min.
b) Laskekohale asumine.	13	„
c) Roomamine.	15	„
d) Kokkuvõte.	2	„
Kokku	50	min.

Õpilaste asetus ja töökord.

Õpilasi 1 õppegrupp — 20—25 õpilast.

a) Instruktor demonstreerib hüpet, selgitab selle tarvidust lahingu olukorras, kusjuures juhib iseäralist tähelepanu üleskargamise ja mahaheitmise ning varjumise tehnikale ja hüppe kiirusele. (Enne hüpet püss kaitsevinnas.) Pärast näitamist laseb täita ühe hüppe 1—2 õpilasel, kusjuures parandab pealtvaatajate kaasabil. Annab 5 õpilasele ülesande: vaenlase vaatluspunkt seal. Lähenemine hüpetena minu komandote ja vilede järele;
— kaks lühikest vilet — hüpe,
— üks lühike vile — seis ja kohanemine.
Ülejäänud õpilased liiguvad instruktori juhatusel tegutsevate järele, jälgides tegevust ning parandades vigu. Iga 3—5 hüppe järele instruktor määrab sama ülesannet jatkama järgmised 5 õpilast, kuni kõigiga harjutus läbi võetud.

Laskekohale asumine.

d) Instruktor demonstreerib roomamist, lamist, selgitades nõudmisi, milledele peab vastama laskekoht.

Praktilised harjutused. Instruktor annab ülesande: vaenlane asub seal, soovitav elavad märgid, selles piirkonnas (näitab), võtta asend (näitab raiooni kus) nii, et vaenlane teid ei näe. Kohale! Instruktor kontrollib laskekohale asumist üldiselt ja iga õpilase poolt valitud laskekohta üksikult. Laseb teha hüppeid, ning asuda uuele laskekohale jne.

Roomamine.

d) Instruktor demonstreerib roomamist, laseb 2—3 õpilasel üksikult järele teha, kusjuures teised õpilased jälgivad ja arvustavad. Järgneb roomamise drill terve grupiga.

B. ORIENTEERIMINE JA KAARDI KASUTAMINE.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 4.)

Teem.

Ilmakaared ja nende kindlaks määramine kompassi, päikese, taskukella ja kohalikkude esemete abil. Liikumine kompassi ja orientiiresemete järele.

Eesmärk ja ulatus.

Õpilastele praktiliselt maastikul kätte õpetada ilmakaarte määramine teemis loetletud abinõude ja maastiku esemete abil, samuti liikumine antud suunas kompassi ja orientiiresemete järele, ühtlasi selgitades selle vajadust lahingtegevusel.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanded käsitada 3.—5. klassi õpilastega, kes eelteadmised sellel alal juba omavad.

Õppegrupp — 20—25 õpilast.

Tööjuhataja — grupi juhataja instruktor.

Üldised tingimused ülesande käsitamiseks.

Ülesanne täita maastikul, kus leidub suuremaid sammeldanud lehtpuid, värskeid kände jne. Tund läbi viia võimalikult ühe grupi kaupa nii, et kõiki ühele koolile väljaantud kompasse võiks kasutada üks grupp. Õpilastele soovitada selleks tunniks kaasa võtta ka nendel leiduvad isiklikud kompassid.

B. Töökava.

Ülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

1) Ilmakaarte kindlaksmääramine:		
a) kompassi abil.	5	min.
b) päikese abil.	5	„
c) taskukella abil	5	„
d) kohalikkude esemete abil	10	„
2) Liikumine kompassi ja orientiiresemete järele.	25	„
Kokku	50	min.

Õpilaste asetus ja abinõude jaotus.

Õpilased — 20—25 õpilast ilmakaarte kindlaksmääramisel on poolringis õpetaja ümber; kompassi ja orientiiresemete järele liikumisel — jagatud kompassite arvu kohaselt gruppideks, kusjuures iga grupp saab suuna järele erineva ülesande. Igas grupis määratakse üks õpilane grupi vanemaks.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 5.)

Teem.

Kaardi kasutamine ja lugemine maastikul. Lihtsad ülesanded.

Eesmärk ja ulatus.

1) Kätte õpetada kaardi orienteerimine kompassi ja kohalikkude esemete järele.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada 3.—5. klassi õpilastega, kellel eelteadmised topograafia alal olemas.

Õppegrupp — 20—25 õpilast.

Tööjuhataja — grupi juhataja instruktor.

Üldised tingimused ülesande käsitamiseks.

Ülesanne käsitada võimalust mööda maastikul, mille kohta kaardid õpilastel olemas. Samuti kasutada koolidele väljaantud pooleverstalisi kaarte ja kompasse.

Aeg.

Aeg 50 minutit

Kõrvalülesanded.

Kõrvalülesandeid ei ole.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Arendada õpilaste tähelepanu ja leidlikkust kaardi lugemises ja maastiku kasutamises.

B. Töökava.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

1)	Kaardi orienteerimine kompassi järele.	3 min.
2)	Kaardi orienteerimine kohalikkude esemete järele.	2 „
3)	Kaardi peal antud punktide ja esemete leidmine maastikul ja ümberpöördult.	10 „
4)	Kõrguste määramine kaardil ja nende vaatlemine maastikul	12 „
5)	Umbkaudne horisontaalide läbimineku kohtade leidmine maastikul (üksikul kõrgustikul).	8 „
6)	Liikumine kaardi järele ühest antud punktist teise.	15 „
	Kokku	50 min.

Õpilaste asetus ja töökord.

1) Õpilased, 1 õppegrupp 20—25 õpil., poolringis instruktori ümber. Instruktor teatab tunni sisu ning eesmärgi ja teeb õpilastele selgeks kaardi orienteerimise mõiste. Instruktor demonstreerib kaardi orienteerimist ja laseb õpilastel, kellel kompassid olemas, kõiki tegevusi sellel alal võtete kaupa järele teha, kuni kaart orienteeritud. Laseb kaardid ja kompassid teistele õpilastele edasi anda ja nüüd juba iseseisvalt need orienteerida. Õpetaja kontrollib.
2) Õpilased samuti poolringis õpetaja ümber tee peal. Ülesanne: orienteerida kaart tee järele. Kui leidub õpilasi, kes suudavad otsekohe ülesannet täita, siis laseb seda teha alguses ilma igasuguse juhatuseta. Õpetaja kontrollib. Nüüd seletab õpetaja kõigile üksikasjaliselt, kuidas orienteerida kaarti tee järele, laseb seda õpilastel teha ning juhib tähelepanu esemete peale kahelpool teed, millede kaudu on võimalik igal ühel kontrollida, kas kaart õieti orienteeritud või mitte.
3) Õpilaste asetus samane nagu p. 1 juures. Instruktor annab ülesande:

   Kaardi peal täpselt kindlaks määrata meie praegune asukoht (eelmiselt seisukohalt on uuele kohale asutud). Õpilased täidavad. Õpetaja kontrollib kõiki üksikult ja selgitab pärast üldiselt kõigile neid võtteid, kuidas määrata kindlaks kaardi peal oma asukohta ja kuidas kasutada selle juures maastikul ümberkaudseid esemeid.

   2. Ülesanne: liikuda selle punkti, eseme juurde (juhatab kätte kaardi peal). Ülesannet täidab üks õpilane. Teised liiguvad instruktori juhatuse järele ja kontrollivad kohale jõudes ülesande täitmist.
4) Instruktor annab ülesande: määrata selle mäe kõrgus (suhteline) kaardil horisontaalide järele. Õpilased täidavad. Õpetaja kontrollib. Õpilased vaatlevad sama mäe kõrgust maastikul. Ülesanne: määrata selle punkti absoluutne kõrgus kaardil. Õpilased täidavad. Õpetaja kontrollib ja annab tarvilikke juhatusi.
5) Instruktor juhatab õpilastele kaardi peal kätte horisontaalidega kujutatud üksiku kõrgustiku ja teeb 2—3 *õpilasele ülesandeks* leida näidatud horisontaali läbimineku koha maastikul. Teised õpilased liiguvad instruktori juhatusel kohale ja kontrollivad ühiselt ülesande täitmist.
6) Instruktor annab ülesande: liikuda kaardi järele sellesse punkti. Ülesande lahendab 1 õpilane. Teised liiguvad instruktori juhatusel järele ja kontrollivad ülesande täitmist koha peal.

D. MAASTIKU JA VAENLASE VAATLEMINE, KAUGUSTE HINDAMINE.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 6.)

Teem.

Vaenlase vaatlemine: oskus leida kiiresti mitmesuguseid märke igasugustel kaugustel

Kauguste hindamine märkideni ja esemeteni kuni 600 m.

Eesmärk ja ulatus.

1) Tutvustada õpilasi märkide nähtavusega mitmesuguses olukorras ja kaugusel.
2) Õpetada kiiresti leidma märke, mis näidatud.
3) Õpetada hindama kauguseid märkideni ja esemeteni kuni 600 m, kusjuures lubatavaks veaks lugeda 10% kaugusest.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada 3.—5. klassi õpilastega, kellel puudub praktika ja oskus märkide vaatlemises, leidmises ja kauguste hindamises.

Üldised tingimused ülesande käsitamiseks.

Ülesanne täita maastikul, kus avaneb silmaring kuni 600 m.

B. Töökava.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

1)	Vaenlase vaatlemise, märkide leidmise ja kauguste hindamise tähtsuse selgitamine.	3 min.
2)	Märkide vaatlemine ja leidmine antud sektoris. . . .	12 „
3)	Märkide nähtavuse võrdlemine ja selgitamine mitmesuguses olukorras ja kaugusel. . . .	10 „
4)	Kauguste hindamine leitud märkideni.	20 „
5)	Kauguste määramises tehtud vigade arutamine.	5 „
	Kokku	50 min.

Õpilaste asetus.

Õpilased — õppegrupp 20—25 õpilast poolringis õpetaja ümber. Märkide vaatlemisel vaheldamisi: püsti, põlvili ja lamades. Püsti olles vastavad õpilased küsimuste peale valvelseisangus.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

Ühte sektorisse on paigutatud lahingmärgid mitmesugusele kaugusele maskeeritult ja lihtsalt. Teise sektorisse on paigutatud elavad märgid — õpilased mitmevärviliste riiete ja mütsidega igas asendis, moondatult ja lahtiselt.

Üldine töökord on järgmine:

Mina kui tööjuhataja paigutan enne tundi märgid välja, mõõdan kaugused ära (sammudega). Selgitan õpilastele märkide leidmise ja kauguste hindamise tähtsust lahingolukorras; juhatan kätte vaatlussektorid. Lasen õpilasi mõni minut vaadelda ning siis üksikult õpilasi leitud märgid kätte näidata, kuni kõik märgid leitud. Leitud märkide nähtavust lasen võrrelda, selgitades seal juures, kuidas paigunevad märgid lahinguolukorras ja kuidas neid vaadelda. Leitud märgid nummerdan ära ja lasen õpilasi kauguseid määrata ning paberile märkida. Lõpuks kontrollin õpilaste kauguse määramise täpsust, neile teatades tõelikke kauguseid ning vigu arvudes.

RIVIÕPPUS.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 1.)

Teem.

Üldmõisted: rühma koosseis, põhirivistused ja ülemate kohad. Jagude paigutus rühma koosseisus.

Üldmõiste rühma kogumisest kolonni ja joonele.

Eesmärk ja ulatus

Rühma joondumine.

1) Anda õpilastele mõisted rühmast, põhirivistustest, ülemate kohtadest ja jagude paigutustest rühma koosseisus.
2) Harjutada õpilasi koguma kolonni ja joonele mitmesugusest asendist komando, leppemärkide ja signaalide järele, mis antud rühma ülema poolt.
3) Õpetada õpilasi rühmas väljajoonduma.
4) Rühma kogumisel ja väljajoondumisel saavutada puhtust kiirusega 1 minut.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada keskkooli kolme viimase klassi õpilastega, kellel üksikõppusest eelteadmised olemas, niisamuti ka üldjoontes rühmast.

Õppegrupp 1 jalaväe rühm (42 õpilast).

Üldised tingimused ülesande käsitamiseks.

Ülesanne täita: tasasel, kõval ja sileda maapinnaga maastikul (kergemaastik).

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Korrapärase seisangu nõudmine ja ühest seisangust teise ülemineku eeskujulik täitmine, õpetaja seletuste ning märkuste tähelepanelikum kuulamine. Õpetajat kuulates ehk vastamisel esitatud küsimuse peale vaadata tema otsa (silma) ning vastata kõva, selge häälega — valvel seisangus.

B. Töökava.

Ülesanne.

Õppeülesandes tähendatud teem.

Allülesanded ja ajajaotus.

Ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

1)	Sissejuhatus	2 min.
2)	Rühma koosseis	5 „
3)	Rühma põhirivistused ja ülemate kohad	10 „
4)	Jagude paigutus rühma koosseisus	5 „
5)	Üldmõiste rühma kogumisest kolonni ja joonele	20 „
6)	Rühma joondumine	3 „
	Kokkuvõte	3 „
	Kokku	50 min.

Õpilaste asetus ja töökord.

1) Õpilased, üks rühm — 42 kooliõpilast, poolringis abiinstruktori ümber — „vabalt". Abiinstruktor selgitab lühidalt: Kaitseväelased jaotatakse koostöötamisel ühise ülesande täitmiseks kindlaks määratud üksusteks — iga üksuse tegevust juhib selleks määratud juht (ülem). Missugusi üksusi Teie teate. Õpilased loetlevad kõiki, mis teavad. Õpetaja iga vastust lühidalt selgitab.
2) Hüva! — Täna tahame tutvuneda rühmaga. Meid on siin 42 õpilast — moodustan teist ühe jalaväe rühma. Määran rühma ülema, abi, jao ülemad ja abid. Maastikule on veetud joonestik rühma ülesseadmiseks (rivistamiseks). Käsen 1. jao ülemal kohale asuda. Näitan ette kuidas asuks teine mees kohale —, selleks jooksen otse suunas kohale, sirutan käe külje peale, võtan õige intervalli ja jäen jao ülemaga valvel seisangus ühele joonele seisma. Nii lasen kõigil õpilastel kohale asuda.
3) Annan komando parem (vasak) pool ja selgitan kuidas nimetatakse niisugust rivistust — kolonn (joon). Selgitan kus seisavad ülemad: rühma ülem käsi ülesse! Rühma ülem tõstab käe ülesse — vaadake kus seisab rühma ülem. Lasen õpil. mõõta sammudes kui kaugel asub rühma ülem rinde ees ja kolonnis liitejao ees.
4) Selgitan kuidas on jaod paigutatud rühma koosseisu. Vahete vahel esitan kordamisküsimusi õpilastele.
5) Mina tahan teistkorda rühma ülesrivistada ja soovin, et kõik mehed asuksid endisele kohale, selleks on komando: „Rühm liitejao järele kolonni (joonele) kogu!"

Annan komando „rivitult"! — õpilased lähevad laiali. Annan komando „Rühma liitejao järele kolonni (joonele) kogu!"

Õpilased asuvad kohale antud komando järele. Parandan ära vead ja juhin tähe-

lepanu puudustele. Saadan õpilased mitmesse kohta laiali ja annan komando rühmas kogumiseks. Saadan õpilased laiali ja lasen neil istuda. Annan leppemärgi tähelepanu! Õpilased kargavad püsti ja igaüks vaatleb omale valmis koha, kuhu minna. Kogumine — kiiruse peale.

6) Meie oskame nüüd koguda rühma kolonni ja joonele, kuid kõik ei seisa mitte ühel joonel, kõigil pole ühesuurused intervallid, tahame korralikult ülesrivistatud rühma moodustada, siis peame asuma kõik ühele joonele ja võtma kindlad intervallid. Seda tegevust nimetatakse rühma väljajoondamiseks. Komando selle tegevuse läbiviimiseks on „joondu!" Paremale (vasakule, keskele) joondu! Selgitan uued mõisted ära ja näitan ette kuidas mina tegutsen komando peale joondu. Lasen sedasama õpilastel täita ja parandan ettetulevad vead.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

Tööjuhataja kasutada on: meetermõõdupuu 1 mtr. pikk 1., meetermõõdupuu 80 cm. pikk 1., ja 4 terava otsaga keppi — joonestiku vedamiseks maastikule. Kõik vahendid on maha asetatud nii, et tarbekorral oleksid hõlpsasti kättesaadavad

Kokkuvõte.

Teemi jooksul omandasite selge ettekujutuse täielikust rühma koosseisust, põhirivistustest, ülemate kohtadest ja jagude paigutustest rühma koosseisus.

Harjutasite koguma rühma koosseisus kolonni ja joonele niimitmesugusest asendist ja väljajoonduma kiirusega 1 minuti jooksul, kuid puhtus jätab veel paljugi soovida, niisamuti ka kiiruses peame paremaid tagajärgi kättesaama. Tunni kestvusel olite töö juures huvi ja armastusega, mida tõendab, et iga järgmine harjutus kujunes paremaks eelmisest. Kui sarnase püüdega asja juures viibime, siis saame pea kätte ka puhtuse.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 2.)

Teem.

Tervitamine rivis paigal ja liikumisel.
Rühma joondumine kolonnis ja joonel.
Korrata: rivi, kolonni algesõdur ja lõpusõdur, kolonni alge ja lõpp, tiib (parem ja vasak), distants ja intervall.

Eesmärk ja ulatus.

1. Tutvustada õpilasi rühma tervitamisega paigal ja liikumisel.
2. Õpetada õpilasi rühma kolonnis ja joonel väljajoonduma.
3. Tuletada meelde õpilastele üldmõisted rividest.
4. Rühma väljajoondumisel saavutada puhtust kiirusega ½ minutit.

B. Töökava.

Ülesanne.

Allülesanded ja ajajaotus.

Õppeülesandes tähendatud teem.

Ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

1)	Sissejuhatus	2 min.
2)	Tervitamine paigal	4 „
3)	Tervitamine liikumisel	10 „
4)	Rühma joondumine kolonnis ja joonel	21 „
5)	Rivi, kolonni alge-sõdur ja lõpusõdur	4 „
6)	Kolonni alge ja lõpp	2 „
7)	Tiib, parem ja vasak	2 „
8)	Distants ja intervall	2 „
	Kokkuvõte	3 „
	Kokku:	50 min.

Õpilaste asetus ja töökord.

1) Õpilased, üks rühm — 42 kooliõpilast, poolringis abiinstruktori ümber — „vabalt". Abiinstruktor selgitab lühidalt käesoleva tunni eesmärki: Eelmisel tunnil tutvunesime, et kaitseväelased jaotatakse koostöötamisel, ühise ülesande täitmiseks kindlaks määratud üksusteks. Missugune üksus see oli, mille mõistega mineval tunnil tutvunesite? — Rühmaga. — Õige! Õpetaja poolt esitatud küsimuste peale loetlevad õpilased, missugused mõisted eelmisel tunnil rühma õppusest läbi võtsid. Õpetaja selgitab lühidalt iga vastust ja tähendab: Tänasel tunnil õpime kätte, kuidas rühm tervitab paigal ja liikumisel. Rühm moodustab ühe üksuse, kes toimib nii, nagu teie igaüks oma ette, kas paigal ehk liikumisel. Teie ju tervitate oma õpetajaid, vanemaid ja ka kaasõpilasi. Klassis tervitate ka tunni algul püstiseismisega ja istute siis kui õpetaja selleks märgu annab. Katsume kohe, kas teile on *midagi meele* jäänud eelmisest tunnist. Õpetaja annab k-do „Rühm esimese jao järele joonele kogu!" Õpilased koguvad joonele.

2) Rühm tegutseb ju alati oma juhi käsu ehk komando järele. Tervitamiseks annab rühma ülem järgmise k-do: „Rühm valvel! Paremale (vasakule, keskele) vaat!" Õpetaja selgitab kunas antakse k-do „paremale vaat!". Esitab õpilsatele kordamisküsimused: kunas antakse k-do paremale (vasakule, keskele) vaat! Õpetaja annab käskluse, mida ise täidab, demonstreerib. Õpilased jälgivad instruktorit, ja täidavad üksikult ilma komandota pärast kõik ühiselt. Õpet. annab k-do „Rühm valvel! Paremale vaat!" Õpilased täidavad kõik korraga — õpetaja parandab vead ja annab k-do „Vabalt!" Sealjuures seletades, et selle komando peale tervitamisel pandakse pea otse ja jäädakse valvel seisangusse. Antakse teist korda komando „Vabalt!" Siis tuleb lasta keha raskus vasakule jalale. Tervitamise juures selgitab õpetaja, et õpilased ei vääna pead ainult paremale, vaid vaatavad tervitavale isikule otsa (silma) ja kui tervitatav rivi rinde eest mööda sammub, siis tuleb teda vaatega saata kuni komandoni „vabalt!" Vaheduseks annab õpetaja k-do „Rivitult!" Siis jälle uuesti k-do „Rühm esimese jao järele kolonni kogu!"

3) Õpetaja selgitab, et rühm tervitab ka liikumisel ja samasuguse komando järele, nagu paigal (erandina: „Keskele vaat!" ei ole). Õpetaja näitab isiklikult ette, kuidas sünnib tervitus liikumisel. Siis näitab veel lühidalt: kui k-do „vaat!" langeb just parema jala mahapanekul, siis pöörata vasaku jala mahapanekul; langeb k-do „vaat" parajasti vasaku jala mahapanekul, siis astuda parema jalaga välja ja järgmise va-

saku jala mahapanekul pöörata pea. Õpetaja demonstreerib tervitamist isiklikult vastavalt mõlemale ülaltähendatud juhusele. Edasi sünnib täitmine õpilaste poolt k-do järele — õpetaja parandab ettetulevad vead.

4) Järgneb rühma väljajoondumine kolonnis ja joonel. Õpetaja näitab jällegi ette ja selgitab lühidalt. Õpilased täidavad.

Rühma väljajoondumine sünnib puhtuse saavutamisega kiirusega ½ minuti jooksul.

Joondumise õpetamisel vahelduse toomiseks kasutab õpetaja ära, et tuletada meelde üldmõisted rühmast. Nii on üldmõistete meeldetuletamine paigutatud joondumis-õppuse vahele. Üldmõistete käsitamisel esitab õpetaja õpilastele küsimusi ette ja laseb saadud vastusi mõnel õpilasel korrata, sellega hoides tähelepanu ärkvel.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

Tööjuhataja kasutada on: meetri-mõõdupuu 1 mtr. pikk 1., meetermõõdupuu 80 cm. pikk. Kõik vahendid on maha asetatud nii, et tarbekorral oleksid hõlpsasti kättesaadavad.

Kokkuvõte.

Tunni jooksul omasite selge ettekujutuse rühma tervitamisest paigal ja liikumisel. Õppisite rühmas väljajoonduma kolonnis ja joonel, kusjuures saavutasite kiirust ½ minutit.

Ka puhtuse juures oli märgata tunni lõpul paremaid tagajärgi.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 3.)

Teem.

Jao koosseis. Rivistused. Liitesõdur. Joon ja kolonn. Erandlised kogumisvormid.

Korrata: rivi, kolonni algesõdur, lõpusõdur, tiib, (parem, vasak), rinne, sügavus, distants ja intervall.

Eesmärk ja ulatus.

1. Anda õpilastele mõisted jaost, põhirivistustest ja ülemate kohtadest
2. Harjutada õpilasi koguma jao kolonni ja joonele.
3. Õpetada õpilastele kätte erandlised jao kogumisvormid.
4. Tuletada meele õpilastele üldmõisted rividest.
5. Jao kogumisel joonele ja kolonni saavutada kiirust 40 sekudit — kuni 100 m kauguselt.

B. Töökava.

Ülesanne.

Õppeülesandes tähendatud teem.

Allülesanded ja ajajaotus.

1.	Sissejuhatus	2 min.
2.	Jao koosseis	5 „
3.	Rivistused	6 „
4.	Liitesõdur	3 „
5.	Joon	6 „
6.	Kolonn	5 „
7.	Erandlised kogumisvormid	7 „
8.	Rivi, kolonni algesõdur ja lõpusõdur, tiib (parem, vasak)	7 „
9.	Rinne, sügavus, distants ja intervall	6 „
	Kokkuvõte	3 „
	Kokku	50 min.

Õpilaste asetus ja töökord.

1) Õpilasi üks õppegrupp, 20—25 õpilast, poolringis abiinstruktori ümber — „vabalt". Abiinstruktor tutvustab lühidalt õpilasi eelseisva tunni ülesandega.

Eelmistel tundidel tutvunesite riviõppusega, kus esines terve rühm, 42 õpilast. Täna on meid aga palju vähem — üks harilik kooli sõjalise õppuse grupp. Käesoleval tunnil tahame tutvuneda rühmast vähema üksuse, s. o. jao

2) tegevusega rivi õppusel. Rühma koosseisus sai teile üsna tuttavaks ka jao koosseis.

Küsimused: kui palju inimesi on jao koosseisus; kes on harilikult jao juht?

Õpilased vastavad.

3) Kordamisküsimused. Missugused rivistused tulid ette rühma juures. Õpilane vastab: Rühma juures tulid ette järgmised rivistused. Rühma kolonn ja rühm joonel. Õpetaja selgitab, et ka jao juures on maksvad needsamad rivistused, s. o. jao kolonn ja jagu joonel. Moodustan kümnest õpilasest maastikule joonistatud joone peale jao joone. Korraga tegutseb üks jagu — teised vaatavad õppust pealt. Määran jao ülema ja abi, kelle kohad niisamuti maastikul ära märgitud. Näitan ette, kuidas asuks keskmine mees

4) liitesõdur kohale. Selle järele asub k-do järele „Paigale!" liitesõdur oma kohale. Selgitan, et jaos on liitesõdur alati keskmine mees, kui jagu on rivistud joonele. Meil oli jaos kaheksa meest — igaüks kannab nimetatud numbrit.

Mitmes number on praegusel juhtumisel liitesõdur? Õpilased vastavad: Terve jao liitesõdur? Õpilased vastavad: [illegible] jao koosseisu juures on liitesõduriks alati nr. viies. On jaos kõigest seitse meest — s.o. jao ülema ja abiga kokku 9 meest, mitmes mees on siis liitesõdur? Õpilane — liitesõduriks on sel juhusel nr. neljas. Õpetaja näitab ette, kuidas asub kohale nr. 4 (liitesõduri paremale käele). Nii lasen kõigil õpilastel kohale asuda.

5/6) Annan komando parem (vasak) pool ja selgitan kuidas nimetatakse niisugust rivistust — kolonn (joon). Selgitan kus seisavad jaoülem ja abi: jaoülem käsi üles! Jaoülem tõstab käe üles — vaadake kus seisab jaoülem.

Lasen õpilastel mõõta sammudes kui kaugel asub jaoülem rinde ees ja kolonnis liitesõduri ees. Jaod, kes tegutsevad vahelduvalt nii, et tunni jooksul oleksid kõik õpilased osa võtnud. Mina tahan teist korda rühma üles rivistada ja soovin, et kõik mehed asuksid endisele kohale, selleks on k-do „Jagu joonele (kolonni) kogu!" Õpilased asuvad kohale antud k-do järele. Parandan ära vead ja juhin tähelepanu puudustele. Need kogumisharjutused, mis tegime on harilikud.

7) Peale nende on veel erandlised kogumisvormid, mida tarvitatakse siis, kui ei mahu seisma normaalsetel intervallidel — nagu vahest koolis meil ette tuli.

Niisugustel juhtumistel võib jagu paigutada joonele ka kitsamatele intervallidele: küünarnukk — küünarnukist kämbla laiusel, komando järele: „Koondatud vahedel joonele!"

Näitan seda isiklikult, asudes ühe õpilase kõrvale koondatud vahedele. Õpilased täidavad k-dot: ‚Koondatud vahedele joondu!' Parandan ära vead ja juhin tähelepanu puudustele.

8/9) Üldmõisted rividest kordan vahelduvalt kolonni ja joone rivistuse juures. Lasen õpilastel mõõta sammudes rinde laiust — niisamuti distantsi ja intervalli meetermõõdupuuga.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

Tööjuhataja kasutada on: 1 meetrimõõdupuu 1 mtr pikk, 1 meetermõõdupuu 80 cm pikk ja kaks terava otsaga keppi — joonestiku vedamiseks maastikule. Kõik vahendid on maha asetatud nii, et tarbekorral oleksid hõlpsasti kättesaadavad.

Kokkuvõte.

Tänasel tunnil omandasite selge ettekujutuse jaokoosseisust, põhirivistusest, ülema ja abi kohtadest. Peale selle tuletasime meele üldmõisted rividest, mida suurem osa õpilasi mäletas selgesti. Seega on terav tähelepanu ja kõik on jälginud seda, mis neile on näidatud ja selgitatud. Mõningaid puudusi on aga siiski olemas — need kõrvaldame tulevikus.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 4.)

Teem.

Jao kogumine joonele igasuguses olukorras.
Kogumine kolonni igasuguses olukorras.
Pöörded paigal. Suuna muutmine paigal.

Eesmärk ja ulatus.

1. Harjutada õpilasi koguma joonele ja kolonni mitmesugusest asendist komando, leppemärkide ja signaalide järele, mis antud jao ülema poolt.
2. Kätteõpetada jao koosseisus pöörded paigal.
3. Tutvustada õpilasi suuna muutmisega paigal.
4. a) Pöörete tegemisel saavutada täpsust, puhtust, ühtlust ja kiirust;
   b) kogumisel kolonni ja joonele saavutada puhtust kiirusega 30 sekundit — kuni 100 mtr kauguselt.

B. Töökava.

Ülesanne. Allülesanded ja ajajaotus.

Õppeülesandes tähendatud teem.
Ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks.

1.	Sissejuhatus	2 min.
2.	Kogumine joonele igasuguses olukorras	12 „
3.	Kogumine kolonni igasuguses olukorras	12 „
4.	Pöörded paigal	10 „
5.	Suuna muutmine paigal	10 „
	Kokkuvõte — lõpuhinnang . .	4 „
	Kokku:	50 min.

Õpilaste asetus ja töökord.

1. Õpilased, üks õppegrupp — 20—25 õpilast, poolringis abiinstruktori ümber — „vabalt". Abiinstruktor tutvustab lühidalt eelseisva teemi ülesandega. Eelmisel tunnil tutvunesite jao koosseisu ja mitmesuguste rivistuste ja rivi põhi-rivistusvormidega. Tänase teemi eesmärgiks on juba üksikasjalikumalt vaatluse alla võtta jao kogumie kolonni ja joonele. Pöörded paigal, mida olete teinud individuaalselt, teete täna terve jaoga. Märgin siin kohal ära, et tegevusel mitmekesti on tarvilik ja veel enam kogunisti nõuetav saavutada ühtlust, see on toimida, tegutseda ühekorraga.
2. Asume kohe tegevuse juurde. Praegu esineva jao koosseisu kuuluvad järgmised õpilased: jao ülem, jao ülema abi ja 1, 2, 3, — 8 järjekorras (Nime järele äramääratud.).

Mina ise esinen praegu jao ülemana. Näitan õpilastele joont maastikul, millele tuleb jagu ülesrivistada. Jao kogumiseks joonele antakse järgmie k-do: „Jagu joonele kogu." Selle komando täitmine sünnib järgmiselt. Näitan isiklikult ette.

Mina, kui jao ülem tahan jagu joonele ülesrivistada, pean kõigepealt ise kohaleasuma ja siis annan vastava k-do. Vaadake, ma asun kohale ja kuidas toimime k-do andmisel. Komandot „Jagu joonele kogu!" andes pööran näoga sinnapoole, kus asuvad minu (jao) mehed, ja pööran ise ümber. Minu poolt määratud liitesõdur jookseb kohale — joonele jao ülema kohast 5-sammulisele distantsile ja jääb seisma. Komando järele „Jagu joonele kogu!" ei asu mitte liitesõdur üksinda kohale, vaid kõik jao koosseisu kuuluvad mehed, kuid liitesõdur peab olema esimisena kohal. Selle järele lasen ka järgmisel mehel kohale asuda. Vaadake sarnaselt, nagu toimis liitesõdur ja eriti järgmine, tuleb kõigil tegutseda. Õpilased lähevad laiali.

Annan k-do: „Jagu joonele kogu!" Õpilalased asuvad kiirelt joonele ja joonduvad välja — joondumisel parandan ainult suuremad vead — sest jao väljajoondumine kuulub tulevasse teemi.

On üks jagu paar korda joonele kogunud. Annan selle jaole k-do „rivitult" ja lasen teisel jaol joonele koguda, kusjuures esimene jagu jälgib õppust tähelepanelikult ja jagude vahel valitseb teataval määral võistlusidee, kumb neist teeb paremini. Saadan õpilased mitmesse kohta laiali ja lasen neil istuda. Annan leppemärgi „tähelepanu". Õpilased kargavad kiirelt püsti ja igaüks vaatab valmis koha, kuhu minna.

3. Analoogiliselt vastavalt joonele kogumisele võtan läbi ka jao kogumise kolonni — kui õpilastel on joonele kogumine tuttav. Edasi sünnib kätteõpetatud kogumine joonele ja kolonni drillina, et saavutada puhtust ja kiirust.
4. Pöörded jaoga saavad tehtud niisamuti, kui tegid seda üks või kaks meest. Tuletan meelde, et pöörde tegemisel on tähtis:
   1) teha pööre täpselt — see on pöörata õigesse suuna.
   2) saavutada kiirust — peale pööret jalg kiirelt juurde panna ja mitte liigutada.
   3) ära hoida keha õõtsumist ja kätte liikumine.

   Kõik need nõuded saavad ülesloetud punktide järjekorras kätte õpetatud ja drillitud.
5. Tutvustan õpilasi mitmesuguste suuna muutmistega paigal:
   1) Liitesõduri paigutamisega tarvilisel määral. K-do „Keskele (paremale, vasakule) joondu!" ehk „Kolonni joondu!"
   2) Liitesõduri paigutamine pöördega. K-do „Pool pööret paremale. Joondu!"
   3) Punkti maastiku eseme peale välja joondumine. K-do. „Niisuguse punkti pihta, keskele (paremale, vasakule), kolonni joondu!"

Näitan ette kuidas toimib liitesõdur ja selgitan, et liitesõdur pöörab eelkomando viimase sõnaga, (paremale, vasakule, keskele, niisuguse sõduri järele, kolonni). Vaheldusena on õppuse keskel ettenähtud üks mäng. 5 minutit instruktori enese määramisel.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

Töö juhataja kasutada on: meeter-mõõdupuu 1 mtr pikk 1, meeter-mõõdupuu 80 cm pikk 1. ja kaks teravaotsaga keppi joonestiku vedamiseks maastikule. Kõik vahendid on maha asetatud nii, et tarbekorral oleksid hõlpsasti kättesaadavad.

Kokkuvõte.

Tänasel tunnil õppisite koguma joonele ja kolonni mitmesuguseist asendeist — lagedal ja kaetud maastikul, püsti ja lamades, mis täna teie püüdele ja tähelepanekule võrdlemisi hästi õnnestus, kuid tulevikus peame saavutama veel suuremat puhtust, täpsust ja kiirust.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 5.)

Teem.

Joondumine joonel ja kolonnis. Suuna muutmine liikumisel. Korrata: Pöörded paigal ja suuna muutmine paigal.

Eesmärk ja ulatus.

1. Õpetada õpilasi jaos joonel ja kolonnis välja joonduma.
2. Tutvustada õpilasi suuna muutmisega liikumisel.
3. Tuletada meelde õpilastele pöörded paigal ja suuna muutmine paigal.
4. Väljajoondumisel joonel ja kolonnis saavutada puhtust kiirusega 10 sekundit.

B. Töökava.

Ülesanne.

Allülesanded ja aja jaotus.

Õppeülesandes tähendatud teem.

Ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

1. Sisseiuhatus.	2 min
2. Joondumine joonel.	10 „
3. Joondumine kolonnis.	10 „
4. Suuna muutmine liikumisel. . .	15 „
5. Pöörded paigal.	5 „
6. Suuna muutmine paigal. . . .	5 „
Kokku	50 min.

Õpilaste asetus ja töökavad.

Õpilasi üks õppe-grupp 20—25.

1) Õpilased poolringis instruktori ümber — „vabalt!" Instruktor tutvustab lühidalt õpilasi eelseisva tunni ülesandega:

Eelmisel tunnil tutvunesite mitmesuguste jao kogumisviisidega ja suuna muutmisega paigal. Tänasel tunnil õpite ära väljajoondumised jao joonel ja kolonnis ning tutvunete suuna-muutmisega liikumisel. Jagan õpilased 3 jakku. Õppust toimetan jagudega kordamööda. Ettetulevaid küsimusi esitan nii tegutsevale jaole kui pealtvaatajale. Jagude vahetamine sünnib võimalikult sagedasti.

2) Asume ülesande käsitamisele. Annan k-do „Jagu joonele kogu!" Jao koosseis ning ülem ja abi on varem instruktori poolt kindlaks määratud. Õpilased koguvad joonele. Näitan isiklikult kuidas sünnib joondumine joonel. Selleks lasen liitesõduri kaks sammu jao ette astuda. Annan komando „Joondu!" mida ise täidan. Edasi lasen õpilastel väljajoonduda — kusjuures parandan ettetulevad vead — on jagu väljajoondunud annan k-do „valvel!"

On üks jagu mõned korrad väljajoondunud vahetan ära teise jaoga, kes esines algul pealtvaatajana. — Väljajoondumisel on jagude vahel maksev teatav võistlus, kumb jagu joondub paremine — puhtamalt ning kiiremini.

3) Analoogiliselt punkt 2-sele näitan, selgitan õpilastele joondumist kolonnis ja saavutan puhtust ning kiirust väljajoondumisel drillides iga jagu kordamööda. Tutvustan õpilasi peale seda kohe, kui on neil välja selgitatud joondumine joonel, joondumisega kolonnist, et oleks võimalik joondumis-harjutusi vaheldamisi teha. Vaheldusena võistlusmäng.

4) Suuna-muutmisel liikumisel näitan ette kuidas sünnib:
   1. Jao ülema isiklikku eeskujuga.
   2. Suund punkti ja suund joone kättenäitamisega ühes käe väljasirutamisega uues suunas.
   3. Pöördega: „Suund paremale (vasakule, poolpööret paremale, poolpööret vasakule, paremale tagasi ja vasakule tagasi) marss!"

Olen ühe ülesloetud punktidest õpilastele näidanud ja selgitanud selle järele asun harjutustele.

Sarnaselt käsitan läbi kõik suunamuutmise-viisid liikumisel.

4/5) Kordamisel pöörded paigal ja suunamuutmine paigal; saavutan kordamis-harjutustel mine paigal; saavutan kordamis-harjutustel puhtust, täpsust ja kiirust. On õpilased miskit unustanud, siis tuletan seda neile meelde ja parandan ettetulevad vead.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

Käesoleva teemi käsitamine ei nõua töövahendeid ja abinõusi.

Kokkuvõte.

Tänasel tunnil õppisite ära jao koosseisus väljajoonduma joonel ja kolonnis. Peale selle tutvunesite juba üksikasialiselt suunamuutmisviisidega liikumisel. Ka kordasite veel suunamuutmiswiisid paigal. Seega tänase õppusega oleme jälle rivi alal ühe hea sammu edasi jõudnud! Tuleb ette veel väheseid vigu, puudusi — näiteks väljajoondumine ei sünni ühtlaselt puhtalt ja ka kiirus jätab soovida. Seda tuleb parandada tulevikus.

LASKEASJANDUS.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 1.)

Teem.

Kuuli lendjoone ja hajumuspinna selgitamine tegelikul laskmisel: hajumuse põhjused, keskmise tabamise punkti leidmine, hajumispindade võrdlemine mitmesuguste kujudega, lendjoone kuju selgitamine, derivatsiooni selgitamine.

Tunni eesmärk ja ulatus.

Õpilasi tutvustada kuulilennu iseäraldustega, neile ära näidates keskmiste tabamispunktide paigunemist antud kaugustel teatud sihiku ja sihtpunkti juures ning ühes sellega selgitada lendjoone kõverat kuju. Õpilasi tutvustada ha-

jumispindade omadustega ja nende suurustega mitmesugustel kaugustel. Õpilastele välja selgitada püssi tõenäolist tabamisvõimet, paigutades tabamispiltide peale mitmesuguseid kujumärke. Ühtlasi välja selgitada derivatsiooni mõju mitmesugustel kaugustel kuulilennu peale.

Paralleelselt: õpilased mõõdavad oma sammuga kaugusi ning võrdlevad sammude pikkust.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada õpilastega, kes lennujoonega on tutvunenud kooli ruumes joonestuste abil ja kes hajumispinna omadusi läbi võtnud ei ole.

Üldised tingimused ülesande käsitamisel.

Ülesanne täita laskeplatsil. Laskeplatsil peavad olema järgmised õppevahendid: ülesseatud pukil vintpüss seal kohal kus sündis laskmine; üles seatud suured märklauad iga 100 sammu peale üks ühes sihis ühel kõrgusel. Esimene märklaud võib olla kas 50 või 100 sammu kaugusel vintpüssist.

Aeg.

Aeg — 2 tundi ilma vaheajata.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Arendada õpilastes oskust iseseisvalt mõtelda ning järeldusi teha sellest mis nähtud.

Ühe märklaua juurest teise juurde liikumine rivisammuga.

B. Töökava.

Ülesanne.

Kuuli lendjoone ja hajumispinna selgitamine tegelikul laskmisel.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

1. märklaud 50 või 100 sammu kaugusel vintpüssist:	
Hajumuse põhjused, hajumise pinna omadused. . . .	10 min.
Hajumuspinna paigunemine sihtpunkti suhtes	4 „
Hajumuspinna võrdlemine mitmesuguste kujudega. . .	6 „
	20 min.
2. märklaud 100 või 200 sammu kaugusel vintpüssist:	
Hajumispinna suurus. . . .	2 min.
Hajumuspinna paigunemine sihtpunkti suhtes.	2 „
Hajumuspinna võrdlemine mitmes. kujudega.	3 „
Keskmise tabamise punkti leidmine.	3 „
	10 min.
Samuti selgitatakse 3., 4. ja 5. märklaud à 10 min. . . .	30 „
6. märklaud:	
Hajumuspinna suurus ja paigunemine.	2 min.
Hajumuspinna võrdlem. mitmesuguste kujudega. . . .	2 „
Keskmise tabamise punkti leidmine.	2 min.
Derivatsiooni selgitamine (uus aine).	4 „
	10 min.
Samuti selgitatakse 7. ja 8. märklaud á 10 min.	20 min.
Kokku	90 min.

Pärast üksikute märklaudade vaatlemist õpilased viiakse laskesihi kõrvale ning asetatakse sarnaselt, et nad saaksid vaadelda tabamispiltide järele:

— lendjoone kõverust;
— kuulivihu järgjärgulist laienemist;

kus võimalik, demonstreeritakse valgustatud kuulidega laskmist. . . . . 15 min.

Kokku 105 min.

Õpilaste asetus.

Õpilased on asetatud hajumuspinna selgitamisel pooles kaares märklaua ette. Vastavad asutatud küsimustele valveiseisangus.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

Tööjuhataja kasutada on: 7—8 märklauda tabamispiltidega (mõne kohalise väeosa näitelaskmise kilbid), laskepink, liivakott, 3''' vene vintpüss, lahingpadrunid — 1 pide, süllapuu, tollipulk, pea-, rinna- ja vöökujud, väikesed kivikesed.

Õpilastel — vihud ja pliiatsid.

Märklauad on enne tunni algust üles seatud üksteise taha 100 sammu vahedega.

Laskepink ühes liivakoti ja püssiga on 1. märklaua ees 50—100 sammu kaugusel.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Tunni vältusel nõuda tähelepanu, hoolsust ja täpsust vastamisel, valvelseisangut ülema pöördumisel õpilase poole.

Üldine töökord.

Tunni alguseks on tabamispiltidega märklauad — 9 tükki — *õigetele kaugustele üles* seatud. Tööjuhataja selgitab töökavas ettenähtud allülesandeid iga märklaua juures ettenähtud aja jooksul, kasutades kõiki kaasasolevaid töövahendid. Juhatab õpilasi iseseisvale mõtlemisele ja järelduste tegemisele lasketeoorias ettetulnud mõistete selgitamisel. Ühe märgi juurest teise juurde rivisammu silmaspidamine ja kauguste vaatlemine ning mõõtmine oma sammuga.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 3.)

Teem.

Vintpüssi tundmine: peamised osad ja nende ülesanne; koostvõtmine ja kokkupanemine harilikuks puhastamiseks (luku koostvõtmine ja kokkupanemine väljaarvatud); vintpüssi tunnused (nimetus, kaliiber, raskus, pikkus number, tehase nimetus, kinnitus ja asetustäkked).

Vintpüssi igapäevane ülevaatus laskmise eel; padrun ja tema osad.

Vintpüssi käsitamine: õige sihtjoon ja tasane kirp; vead sihtjoone võtmisel:madal kirp, kõrge kirp, paremale, vasakule võetud kirp, längus püss;

sihtimise mõiste kordamine; vintpüssi sihtimise abinõud: mõisted: „märk kirbu peale, alla ja märki sihtida“.

Teemi eesmärk ja ulatus.

Õpilastele kätte õpetada vintpüssi igapäevase käsitamise juures tarvisminevad osade ülesanded ja nimetused, tunnused, hoolekande reeglid ja koostvõtmise ja kokkupanemise õiged võtted, padruni ehitus ja koosseis. Aine läbitöötamisel nõuda: selget arusaamist, võtete korralikkust

ja puhtust, mitte nimetuste pähetuupimist ja võtete kiirust. Arendada arusaamist ja püüet oma relva korrashoiu eest eeskujulikult hoolt kanda.

Kätte õpetada: õige sihtjoone võtmise vajadus, kuhu juhitakse sihtjoon ja missugustest vigadest tuleb hoiduda.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada õpilastega, kes kõik eel toodud küsimused on juba läbi võtnud — aine kordamine.

Õppegrupp — 25—30 õpilast.

Üldised tingimused ülesande käsitamisel.

Ülesanne täita väljas õppeplatsil. Õppeplatsil on olemas kõik tarvilikud õppe- ja töövahendid, mis on tarvilikud ülesande läbitöötamisel.

Aeg.

Aeg 50 minutit.

Kõrvalülesanded.

Kõrvalülesandeks on teemis tähendatud vintpüssi käsitamine.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Äratada huvi ja armastust vintpüssi kui üksikvõitleja tähtsama isikliku relva vastu. Õpetaja küsimuste peale vastatakse valvelseisangus. Õpilaste liigutused asendite muutmisel peavad olema kiired, täpsed ja osavad. Kõne sedavõrt vali, et see kuulda oleks pingutusteta kõigile õpilastele. Mõtteid väljendada selgesti ja lühidalt. Vaade õpetajat kuulates ja temale vastates otse silma ning et õpilased jälgiksid õpetajat kogu tunni kestvusel.

B. Töökava.

Ülesanne.

Üldine tutvunemine vintpüssiga. Sihtimise algõppus.

Peamine ülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

Peamine ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

a) Püsside järelevaatus ja sissejuhatus.	1 min.
b) Peamised osad ja nende ülesanne.	3 „
d) Koostöötamine ja kokkupanemine harilikuks puhastamiseks (luku koostvõtmine ja kokkupanemine väljaarvatud). . .	3 „
e) Vintpüssi tunnused (nimetus, kaliiber, raskus, pikkus, number, tehase nimetus, kinnitus- ja asetustäkked).	2 „
g) Vintpüssi igapäevane ülevaatus laskmise eel.	2 „
h) Padrun ja tema osad. . . .	1 „
i) Kokkuvõte: vintpüssi ülesannete ja tähtsuse allakriipsutamine ja vajadus teda: hästi tunda, hooldada ja käsitada	
Kokku	12 min.

Kõrvalülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

Kõrvalülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

1) a. Sissejuhatus.	1 min.
b. Õige sihtjoon. Tasane kirp	3 „
d. Vead sihtjoone võtmisel: madal kirp, kõrge kirp, paremale, vasakule võetud kirp,, längus püss. . . .	5 „
e. Sihtimise mõiste kordamine	2 „
g. Kokkuvõte.	1 „
Kokku	12 min
2) a. Silmaharjutused.	6 min.
b. Kukepäästmise harjutused väikekaliibrilistest püssidest, asendis istudes laskepukil	6 „
Kokku	12 min.
3) Sport — meelelahutusena. .	12 min.
Aeg allgruppide vahetuse peale	2 „
Üldse kokku	50 min.

Õpilaste asetus.

Õpilased jagunevad I, II, III ja IV allgruppideks, millest II allgrupp on spordi jaoks. Õpilased I allgrupis — 6 meest — on asetatud istuma pooles kaares juhi ümber. II ja III allgrupp — à 6—8 õpilast — kokku — 12—15. õpilast on asetatud nende kasutada olevate sihtpukkide taha.

Allgrupid asuvad üksteisest niivõrt kaugel, et nad üksteist ei segaks.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

I allgrupis tööjuhataja kasutada on: 3''' vintpüss — üks täieliselt lahti võetud ja teine koos, õppepadrunid, padruni kest kapsliga ja ilma, mõned kapslid, puuhaamer, tollipulk, puhastusabinõud ja materjal Igal õpilasel on käes temale väljaantud vintpüss ühes kõigi tarvilikkude puhastusabinõudega.

II, III ja IV allgruppides tööjuhatajate kasutada on:

III allgrupis: vintpüssid; vintpüssi suurendatud mudel: märklaud, kirbu ja sihiku murendatud mudel; märklaud, kirbu ja sihiku mudelid, niit, knopkad.

IV allgrupis: väikekaliibriline vintpüss, laskepukk.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Tunni vältusel nõuan: õigeid võtteid ja seisanguid pukkide juure ilmumisel, seal viibimisel ja äraminekul, tähelepanu, hoolsust ja täpsust vastamisel ja võtete täitmisel, valvelseisangut ülema pöördumisel õpilase poole.

Üldine töökord.

Esimene veerandtund.

Tööjuhataja I allgrupis veerandtunni jooksul näitab, selgitab ja demonstreerib kõike seda isiklikult, mis töökavas on allülesannetena ette nähtud. Õpilased teevad järele tema poolt näidatud võtteid ja tegevusi. Püssi osad võetakse lahti iseseisva uurimise ja juhataja suunivate küsimuste juhatuste abil, kuni püss on lahti võetud harilikuks puhastamiseks.

II allgrupis — sport.

III allgrupis õpetaja annab ülesande: võtta tasane kirp, mida õpilane täidab iseseisvalt. Teised vaatlevad ka.

Sel ajal, kui III allgrupis õpilased töötavad iseseisvalt, õpetaja IV allgrupis näitab, kuidas panna silma kinni ja päästa kukke, istudes laskepukil. Laseb täita mõnd õpilast.

Kui III allgrupp on valmis — kontrollib ja selgitab siin jne.

Esimene veerandtund mööda — allgrupid vahetuvad, milleks instruktor annab tähelepanu signaali.

Vahetamisel pidada silmas täpset korda!

Teine veerandtund.

Täita nagu esimene. Samuti täidetakse kolmas ja neljas.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 4.)

Teem.

Vintpüssi puhastamine ja hooldamine: raua õõne puhastamine ja tema eest hoolitsemine; puhastamise abinõud ja materjal; vintpüssi osade puhastamine ja nende eest hoolitsemine: mehanismus, välised osad, laad; hoolekanne padrunite eest.

Vintpüssi käsitamine: praktilised harjutused sihtimises pukkidelt vintpüssi suurendatud mudeliga ja vintpüssiga, diafragma kasutamisega ja ilma (dist. 10 m); sihtimine: asend. laskepukil.

Teemi eesmärk ja ulatus.

Arendada arusaamist ja püüet oma relva korrashoju eest eeskujulikult hoolt kanda. Arendada arusaamist, et korralises püssis peitub laskuri jõud. Õpilasi veendumusele viia, et püss on õrn riist ja et teda on alati tarvis hoida puhtana, roostest vabana ja hästi sissemäärituna, kui tahetakse temaga paljude aastade jooksul hästi ja täpselt töötada. Õpilastele selgeks teha, mis püssi puhastamiseks ja korrashoidmiseks on tarvis teha ja mispärast on tarvis seda teha, kätteõpetades korras puhastamise abinõude ja materjaliga raua õõne puhastamist rooste ärahoidmiseks, püssi liikuvate osade ja väliste osade puhastamist ja korrashoidmist, padrunite eest hoolekannet.

Õige sihtjoone alaline meeldetuletamine, selle suunimise harjutused õigesse kohta märgi suhtes (harjutus teeb meistriks). Kätte õpetada asend laskepukil.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada õpilastega, kelledel püssi korrashoidmises algteadmised olemas, kes püssi puhastamist läbi võtnud ei ole ja kes püssi käsitamises toodud küsimused on juba läbi võtnud.

Õppegrupp 25—30 õpilast.

Kõrvalülesanded.

Kõrvalülesandeks on teemis tähendatud vintpüssi käsitamine.

Õpilase kasvatuse erinõuded.

Püssi puhastamisel teevad õpilased ainult seda, mida õpetaja ette teeb. Sihtimise harjutustel pukkidelt õige laskeasendi silmaspidamine.

Puki juurde minek ja tulek peab sündima rivi nõuete kohaselt.

B. Töökava.

Ülesanne.

Vintpüssi puhastamine ja hooldamine.
Sihtimise algõppus.

Peamine ülesanne. Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

Peamine ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

a) Püsside järelvaatus ja sissejuhatus	2 min.
b) Raua õõne puhastamine ja tema eest hoolitsemine; puhastamise abinõud ja materjal	12 „
d) Vintpüssi osade puhastamine ja nende eest hoolitsemine: mehanismus, välised osad, laad . . .	7 „
e) Hoolekanne padrunite eest . . .	3 „
g) Kokkuvõte: vintpüssi puhastamise ja hooldamise reeglite täpse täitmise vajadus	1 „
Kokku	25 min.

Kõrvalülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

Kõrvalülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

1. a) praktiilised harjutused sihtimises harkjalgpukilt	4 min.
b) asend laskepukil	4 „
c) praktilised harjutused sihtimises poligooni s. pukilt . . .	4 „
Kokku	12 min.
2. Sport — meelelahutusena . .	12 min.
Aeg ailgruppide vahetuseks . .	1 „
Üldse kokku	50 min.

Õpilaste asetus.

Õpilased jagunevad I, II ja III allgruppideks. Õpilased I allgrupis — 12—15 meest, on asetatud istuma pooles kaares juhi ümber, II allgrupp — 6—8 meest, on spordi-grupp. III allgrupp — 6 kui 8 meest, on asetatud nende kasutada olevate sihtpukkide taha.

Allgrupid asuvad üksteisest niivõrra kaugel, et nad üksteist ei sega.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

I allgrupis tööjuhataja kasutada on: vene 3'" vintpüss, puhastuse abinõud — 1 kompl., puhastuse materjal: kaltsud, takud, püssi-õli; puhastuse pulgad; roostes ja mõlkis lahingupadruneid — 1 pide, korras lahingupadruneid — 1 pide, *õppepadrunid*, padruni kastid (tsingid, pappkarbid), puuhaamer, lauakesed püssi luku lahtivõtmiseks. Igal õpilasel on käes temale väljaantud vintpüss ühes kõigi tarvilikkude puhastusabinõudega.

III allgrupis tööjuhataja kasutada on: vintpüssid, vintpüssi suurendatud mudel, diafragma, õppepadrunid, kontrollsõõrid, harkjalg-pukk, poligoni süsteemi pukk, liivakott, „plaksutaja" — silmaharjutaja, harilik laud liivakotiga ja pink (laskepukk).

Üldine töökord.

Esimene pooltund.

Tööjuhataja I allgrupis ½ tunni jooksul näitab, selgitab ja demonsteerib kõike seda isiklikult, mis töökavas on allülesannetena ettenähtud. Demonstreerib ainult peale püsside ülevaatust ja sissejuhatust, puhastusabinõude ja materjali ülevaatust, nimetades ja näidates neid kõiki vahendeid ning allakriipsutades nende korrasoleku tähtsust püssi hoidmise mõttes. Siis paneb puhastuse varda puhastuse valmis, enne aga püssi harilikuks puhastamiseks koost lahti võttes. Õpilased teevad seda järele. Näidates ära püssi asendi puhastamiseks, algab raua õõne puhastamine rooste ärahoidmiseks, tööjuhataja eeskujul õpilaste poolt. Samuti sünnib püssi liikuvate ja väliste osade puhastamine, kuni kõik püssi osad on puhtad ja ülevaadatud. Peale seda sünnib jällegi tööjuhataja eeskujul raua õõne ja püssi osade sisseõlitamine, kusjuures tööjuhataja eriliselt alla kriipsutab õlitamise vajadust. Näidates korratuid padruneid (roostes ja mõlkis), juhib õpilaste tähelepanu sellest pahest hoidumisele. Korras püss vajab korraliku laskemoona. Töö allgrupis lõpeb kokkuvõtega omatud teadmistest ja oskustest.

III allgrupis töö on jaotatud kolme ossa:

harkjalgpuki juures on 2—3 õpilast, nende kasutada on vintpüss, kus püsti laskeasendis, õpilane võttes tasase kirbu, juhib sihtjoone märki. Märgid 15 m distantsil. Grupil on kasutada diafragma. Kui õpilane tasase kirbu võtmises suuri vigu teeb, siis pannakse püssile diafragma peale, ei sihita aga siis enam märki, vaid tühja kohta, et õpetada tasast kirpu võtma ja näidata õpilastele tasase kirbu võtmise vigu, mis nad enne märki sihtimise juures tegid. Vabad õpilased harjutavad õiget jalgade asendit püsti sihtimisel ja avaldavad oma arvamist sihtimise täpsuse kohta. On tööjuhataja sihtimise heaks tunnistanud, asub teine õpilane sihtima. (Püss on märki sihitud liivakotil.)

Laskepuki juures on samuti 2—3 õpilast. Tööjuhataja juhatab õpilastele kätte õige laskeasendi, mida iga õpilane täidab.

Poligoni süsteemi puki juures asuvatele 2—3 õpilasele annab tööjuhataja ülesande: „pukile kinnitatud püssi suurendatud mudelil leida tasane kirp, liigutades diafragmat ja suunida siis sihtioon märki.“

Iga puki juures tööjuhataja kontrollib tegevust ja selgitab vigu.

Esimese veerandtunni jooksul peavad III allgrupi õpilased iga puki juures harjutused täitnud olema. Järgmisel veerandtunnil on II-ne ja III-as allgrupp omad ülesanded vahetanud.

Allgruppide vahetusel annab instruktor tähelepanu signaali.

Vahetamisel pidada silmas täpset korda!

Esimese pooltunni möödumisel sünnib vahetus I allgrupi ja II, III-da allgruppide vahel. I allgrupp jaguneb jällegi kahte, töötades kummagi veerand tundi.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 5.)

Teem.

Vintpüssi käsitamine: laskeasendid istudes taburetil: laekaela pihkuhaaramise harjutused; sihtimise harjutused pukkidelt: laskeasend istudes laskepukil (d — 10 m); (harilik laud liivakotiga ja pink); silma harjutused; asend sihtpuki taga asumisel.

Teemi eesmärk ja ulatus.

Õpilastele kätte õpetada õige laskeasend istudes taburetil, laskepingil ja sihtpuki taga ning õige laekaela pihkuhaaramine; neid veendumusele viia, et õigest laskeasendist ja õigest laekaela pihkuhaaramisest oleneb täpse lasu andmine. Õige sihtioone alaline meeldetuletamine ja selle suunimise harjutused õigesse kohta märgi suhtes. Tähelepanu juhtida sihtiva silma pingutuseta lahtihoidmise vajadusele, tehes vastavaid harjutusi.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada õpilastega, kes kõik eeltoodud küsimused on läbi võtnud, väiaarvatud laskeasend istudes taburetil ja laekaela pihkuhaaramise harjutused.

Õppegrupp 25—30 õpilast.

Kõrvalülesanded

Kõrvalülesandeks on teemis tähendatud sihtimise harjutused pukkidelt, laskeasend istudes laskepukil (d — 10 m), silma harjutused ja asend sihtpuki taga asumisel

B. Töökava.

Ülesanne.

Sihtimise algõppus.

Peamine ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

Peamine ülesanne

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

a) Püsside järelvaatus ja sissejuhatus	2 min.
b) Laskeasend istudes taburetil	5 „
d) Laekaela pihku-haaramise harjutused	4 „
e) Kokkuvõte	1 „
Kokku	12 min.

Kõrvalülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

Kõrvalülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks.

1. a) praktilised harjutused sihtimises harkjalg-pukilt	6 „
b) praktilised harjutused sihtimises poligoni süst. pukilt	6 „
Kokku	12 min.
2. d) praktilised harjutused sihtimises Ameerika kastpukilt (kolmnurga sihtimine)	6 „
e) Asend laskepukil	6 „
Kokku	12 min.
3. Sport — meelelahutusena	12 min.
Aeg gruppide vahetuseks	2 „
Üldse kokku	50 min.

Õpilaste asetus.

Õpilased jagunevad I, II, III ja IV allgruppideks. Õpilased I allgrupis — 6—8 meest, on asetatud istuma taburettidele kahe sammu vahedele üksteisest ühel joonel. II allgrupp — 6 kuni 8 meest, on spordi-grupp. III allgrupp — 6 kuni 8 meest, on spordi-grupp. III allgrupp — 6 kuni 8 meest, on asetatud nende kasutada olevate sihtpukkide taha. IV allgrupp — 6—8 meest, kasutavad õppuseks Ameerika kastpukki ja laskepukki. Allgrupid asuvad üksteisest niivõrra kaugel, et nad üksteist ei segaks.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

I allgrupis tööjuhataja kasutada on 10 taburetti. Igal õpilasel on käes temale väiaantud vintpüss. III allgrupis tööjuhataja kasutada on samad õppevahendid, mis õppeülesandes nr. 4, väiaarvatud laskepukk. IV allgrupis tööjuhataja kasutada on: Ameerika kastpukk, tekid, kolmnurga vedamise sõõrid, pliiats, valge paber, knopkad, 3''' vintpüss, harilik laud liivakotiga ja pink (laskepukk).

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Täpsete laskeasendite silmaspidamine taburetil, laskepukil, lamades ja sihtpukkide taga.

Üldine töökord.

Esimene veerand (12 min.).

Tööjuhataja I allgrupis asetab taburetid ritta 2-sammulistele vahedele. Peale sissejuhatuse tööjuhataja demonstreerib isiklikult asendit taburetil ja laseb seda õpilastel järele teha, parandates ettetulevaid vigu. Taburetid on paremale pööratud 45⁰ võrra rinde suunast. On asend omatud, annab tööjuhataja uue rinde, lastes õpilastel taburetid vastava nurga alla panna, seega kontroleerides täpsust laskeasendi võtmisel. Istudes taburetil algab ka laekaela pihkuhaaramise harjutus, selle võtte ettenäitamisega tööjuhataja poolt.

Veerandtund lõpeb kokkuvõttega tehtud töö üle.

III allgrupis on töö jaotatud kahte ossa: harkjalg-puki juures on 3—4 õpilast ja poligoni süs-

teemi puki juures samuti 3—4 õpilast. Märgid 20 mtr distantsil. Esimese puki juures on kasutada diafragmaga varustatud püss, kus õpilased harjutavad õige sihtjoone juhtimist märki. Teise puki juures annab tööjuhataja ülesande: „pukile kinnitatud püssi suurendatud mudelil leida tasane kirp ja suunida siis sihtjoon märki."

IV allgrupis töö on jaotatud kahte osa: Ameerika kastpuki juures on 3—4 õpilast. See pukk on asetatud maa peale, seega sihtimise harjutused lamades tekilt. Peale laskeasendi ettenäitamist lamades toelt laskmisel tööjuhataja poolt, algab sihtimise harjutus pukile asetatud püssiga jägmiselt — tööjuhataja annab ülesande: „see harjutus on 3-nurga sihtimine s. o. kolmnurga sihtimise sõõri juhtimine oma alumise äärega kirbu peale — silmaspidades tasast kirpu. Kolmnurga sihtimise sõõri liigutab üks õpilane pukist 10 mtr kaugusel oleval märklaual (maja seinal). Harjutus lõpeb sellega, kui õpilane on kolm korda juhtinud kolmnurga sihtimise sõõri kirbu peale. Kolmest punktist saadud kolmnurga külgede pikkus mitte üle 15 m/m. — Järjest teevad selle harjutuse läbi kõik allgrupi õpilased.

Laskepuki juures on samuti 3—4 õpilast, kelledele tööjuhataja õige laskeasendi laskepukil kätte juhatab ja mida iga õpilane täidab.

Esimese veerandtunni möödumisel — allgrupid vahetuvad, olles täitnud oma allgruppides kõik ülesanded

Teine ¼ tundi (12 min.). täita nagu esimene. Samuti täidetakse kolmas ja neljas.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 6.)

Teem.

Vintpüssi käsitamine: vintpüssi palgepanemine laskeasendis istudes taburetil käed toetunud põlvedele, käed põlvedelt lahti (nõrgematele õpilastele jääb harjutus — käed põlvedelt lahti — ära): sihtimise harjutused pukkidelt, õige vintpüssi palgepanemine laskeasendis laskepukil.

Vintpüssi tundmine: vaata õppeülesanne nr 3 (juure arvatud luku koostvõtmine ja kokkupanemine).

Teemi eesmärk ja ulatus.

Õpilastele kätte õpetada õige vintpüssi palgepanemine laskeasendis istudes taburetil ja laskepukil, silmaspidades järgmisi üksikasju:

Laepära peab vasaku käega õla-õõnsusesse tõmmatama, selle juures peab õla ise paigale jääma; õlga ennast vastu laekaba litsuda ehk palgevõtmise juures tõsta ei ole õige; laekaba peab sattuma just õla-õõnsusesse, mitte aga vastu õlaluud ehk käevarre lihast; paremat pihku ei tohi palgevõtmisel ja sihtivõtmisel laekaela ümber lõdvendada ega ümber seada.

Õige sihtjoone alaline meeldetuletamine ja selle suunimise harjutused õigesse kohta märgi suhtes.

Vintpüssi tundmise süvendamine — koostvõtmise ja kokkupanemise õiged võtted (ka lukk juure arvatud) igapäevaseks puhastamiseks.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada õpilastega, kes vintpüssi palgepanemist pole läbivõtnud, kuid kõik teised küsimused on juba läbi võtnud.

Kõrvalülesanded.

Kõrvalülesandeks on teemis tähendatud sihtimise harjutused pukkidelt, õige vintpüssi palgepanemine laskeasendis laskepukil ja vintpüssi tundmine.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Tähelepanu ja järjekindluse arendamine. Vintpüssi palgepanemise harjutustel.

B. Töökava.

Ülesanne.

Võtted vintpüssi käsitamisel. Sihtimise algõppus. Vintpüssi tundmine.

Peamine ülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja aja jaotus.

Peamine ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

a) Püsside järelvaatus ja sissejuhatus.	2 min.
b) Vintpüssi palgepanemine laskeasendis istudes taburetil, käed toetunud põlvedele	6 „
d) Sama — käed põlvedelt lahti. .	3 „
e) Kokkuvõte.	1 „
Kokku	12 min.

Kõrvalülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja aja jaotus.

1) a) praktilised harjutused sihtimises harkjalg-pukilt	4 min.
b) praktilised harjutused sihtimises poligoni süst. pukilt . . .	4 „
d) Vintpüssi palgepanemise harjutused laskepukil.	4 „
Kokku	12 min.
2) e) Vintpüssi tundmine.	12 min.
3) Sport — meelelahutusena. . .	12 „
Aeg gruppide vahetuseks. .	2 „
Üldse kokku	50 min.

Õpilaste asetus.

Õpilased jagunevad I, II, III, ja IV allgruppideks, õpilased I allgrupis — 6—8 meest — on asetatud istuma taburettidele kahe-sammulistele vahedele üks-teisest ühel joonel.

II allgrupp — 6—8 meest — on spordi grupp.

III allgrupp — 6—8 meest — on asetatud nende kasutada olevate siht- ja laskepukkide taha.

IV allgrupp — 6—8 meest — on asetatud istuma pooles kaares juhi ümber.

Allgrupid asuvad üksteisest niivõrra kaugel, et nad üksteist ei segaks

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

I allgrupis tööjuhataja kasutada on 10 taburetti. Igal õpilasel on käes temale väljaantud vintpüss.

III allgrupis tööjuhataja kasutada on samad õppevahendid, mis õppeülesande nr. 4 III allgrupis, välja arvatud vintpüssi suurendatud mudel. Ortoskoop.

IV allgrupis tööjuhataja kasutada on samad õppevahendid, mis õppeülesande nr. 3 I-ses allgrupis.

Üldine töökord.

Esimene veerandtund.

Tööjuhataja I allgrupis asetab taburetid ritta 2-he-sammulistele vahedele. Peale sissejuhatuse tööjuhataja demonstreerib isiklikult vintpüssi palgepanemist, istudes taburetil — käed toetunud põlvedele ja laseb seda õpilastel järele teha, parandates ettetulvaid vigu. Järgneb sama moodi sama harjutus, kuid käed põlvedelt lahti. Nõrgemad õpilased harjutavad eelmist võtet.

Töö lõpeb kokkuvõttega.

III allgrupis on töö jaotatud kolme ossa: harkjalg-puki juures on 2—3 õpilast, nende kasutada on vintpüss kus püsti laskeasendis, õpilane harjutades õiget laekaela haaramist ja palgepanemist võtab tasase kirbu ja juhib sihtjoone märki. Kontroleerimine ortoskoobiga tööjuhataja ja teiste õpilaste poolt. On tööjuhataja sihtimise heaks tunnistanud, asub teine õpilane sihtima.

Poligoni süst. pukile on mudeli asemele vintpüss paigutatud. Tööjuhataja annab puki juures asuvatele 2—3 õpilasele ülesande: „pukile kinnitatud vintpüssil suunida õige sihtjoon märki."

Laskepuki juures on samuti 2—3 õpilast. Tööjuhataja juhatab õpilastele kätte õige vintpüssi palgepanemise, mida iga õpilane täidab.

Iga puki juures tööjuhataja kontrollib tegevust ja selgitab vigu.

Märgid 25 mtr distantsil.

Selle veerandtunni jooksul peavad kõik III allgrupi õpilased iga puki juures harjutused täitnud olema.

IV allgrupis sünnib püssi osade koostvõtmine ja kokkupanemine (harilikuks puhastamiseks) õpilaste poolt.

Esimese veerandtunni möödumisel — allgrupid vahetuvad, olles täitnud kõik omad ülesanded allgruppides.

Teine veerandtund.

Täita nagu esimene. Samuti täidetakse kolmas ja neljas.

A. Õppeülesanne.

(Nr. 7.)

Teem.

Vintpüssi tundmine: võistlused puhtuse peale vintpüssi koostvõtmises a kokkupanemises harilikuks puhastamiseks.

Vintpüssi käsitamine: sihtimise harjutused pukkidelt; püssi sihtipanemine kiiruse peale (dist. 25 mtr); harjalgpukilt; sihtimise harjutused taburettidelt.

Teemi eesmärk ja ulatus.

Õpilastele hindamiste varal selgeks teha, kuidas võtteid vintpüssi koostvõtmises ja kokkupanemises harilikuks puhastamiseks eriti hinnatakse, ja et sellest oleneb vintpüssi pikk iga. Võistluse varal neile sisse kasvatada kannatamatut püüet teistest oma ülesannet paremini täita

Õige sihtjoone alaline meeldetuletamine, selle suunimise harjutused õigesse kohta märgi suhtes. Omatud oskuste süvendamine taburetil sihtimisel, s. o. laskeasend taburetil, laekaela pihkuhaaramine ja vintpüssi palgepanemine.

Õpilast arusaamisele viia, et hea laskur peale täpse sihtimise peab veel sihtimise kiirust silmas pidama.

Kellega ülesanne käsitada.

Ülesanne käsitada õpilastega, kes kõik eeltoodud küsimused on juba läbi võtnud.

Õppegrupp — 25—30 õpilast.

Kõrvalülesanded.

Kõrvalülesandeks on teemis tähendatud vintpüssi käsitamine.

Sõjalise kasvatuse erinõuded.

Järjekindluse nõudmine võistlustel puhtuse peale vintpüssi koostvõtmisel ja kokkupanemises harilikuks puhastamiseks.

Ka kiire sihtimise juures täpse laskeasendi silmaspidamine.

B. Töökava.

Ülesanne.

Vintpüssi tundmine: võistlused puhtuse peale vintpüssi koostvõtmises ja kokkupanemises harilikuks puhastamiseks.

Vintpüssi käsitamine: sihtimise harjutused; püssi sihti panemine kiiruse peale (dist. 25 m) harkjalgpukilt.

Peamine ülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

Peamine ülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

1) a.	Püsside järelevaatus ja sissejuhatus.	2 min.
b.	Võistlused puhtuse peale vintpüssi koostvõtmises ja kokkupanemises harilikuks puhastamiseks.	11 „
d.	Püssi sihtipanemine kiiruse peale (dist. 25 m) pukilt. .	11 „
e.	Kokkuvõte.	1 „
	Kokku	25 min.

Kõrvalülesanne.

Allülesanded, nende täitmise kord ja ajajaotus.

Kõrvalülesanne jaguneb järgmisteks allülesanneteks:

2) a.	Sihtimise harjutused poligoni süsteemi pukilt.	4 min.
b.	Sihtimise harjutused Ameerika kastpukilt (kolmnurga sihtimine).	4 „
d.	Sihtimise harjutused taburettidelt.	4 „
	Kokku	12 min.
3)	Sport meelelahutusena. . . .	12 min.
	Aeg gruppide vahetuseks. . .	1 „
	Üldse kokku	50 min.

Õpilaste asetus.

Õpilased jagunevad I, II, ja III allgruppideks. Õpilased I allgrupis — 12—15 meest — on asetatud istuma pooles kaares juhi ümber ja sihtima harkjalg sihtpuki taha.

II allgrupp — 6—8 meest on spordi grupp.

III allgrupp — 6—8 meest on asetatud nende kasutada olevate sihtpukkide taha ja taburettidele.

Allgrupid asuvad üksteisest niivõrt kaugel, et nad üksteist ei segaks.

Töövahendite asetus, jaotus ja kasutamine.

I allgrupis tööjuhataja kasutada on: harkjalgpukk, liivakott, kontrollsõõrid, kaks 3''' vintpüssi, puuhaamer, lauakesed vintpüssi luku lahtivõtmiseks, tekid.

Igal õpilasel on käes temale väljaantud vintpüss.

III allgrupis tööjuhataja kasutada on: poligoni süsteemi pukk ühes vintpüssiga, Ameerika kastpukk ühes vintpüssiga, taburetid, kontrollsõõrid, tekid, kolmnurga sihtimise sõõr, paber, pliiats, knopkad.

Üldine töökord.

Esimene pooltund.

Tööjuhataja esimeses allgrupis asetab õpilased oma ümber poolkaares tekkidele istuma. Peale sissejuhatuse algab võistlus puhtuse peale üksikult õpilaste poolt, kuna teised õpilased järjekorra kättejõudmiseni harjutust pealt vaatavad ja omi oskusi veel täiendavad. Võistlus

algab tööjuhataja märguande järele. Hindamine 12-ne süsteemiline. Iga viga puhtuses tõmbab ühe arvu alla.

Samas allgrupis on ka sihtimise harjutused kiiruse peale, kus alaliselt töötavad 2 õpilast —üks sihtija ja teine ajamõõtja. Märgid 25 m dist. Täpsust sihtimises kontrollib tööjuhataja ja kannab aja ning töötulemuse oma kaustikusse. Ka tagajärjed võistluste tulemustest puhtuses kantakse tööjuhataja poolt kaustikusse. Töö lõpeb kokkuvõttega

III allgrupis on töö ja õpilased jagatud 3-e ossa, seega 2—3 õpilast iga tööharu juures.

Tööharud on: sihtimine poligoni s. pukilt vintpüssiga — märgid 25 m distantsil — sihtjoone suunimine — „märk kirbu peal, märk kirbu all, märki, märgi paremale ja märgi vasakule äärele".

Sihtimine Ameerika kastpukilt (kolmnurga sihtimine) — vaata õppeülesanne nr. 5 IV allgrupis. Märgid 10 m distantsil. Kolmest punktist saadud kolmnurga külgede pikkus mitte üle 10 mm.

Sihtimisel taburettidelt — on asetatud 2—3 taburetti ritta. Sihtimisel käed toetuvad põlvedele. Märgid 15 m distantsil.

Allgruppide vahetus sarnaneb õppeülesande nr. 4 allgruppide vahetusele.

Sport kaitseväes.

Mäng spordis.

„Mängi sportides, siis võid sportida mängides" — see on sõna, mis tabavalt iseloomustab sportlisi mänge. Isik võib sportlise treeningu saada mängides, on tal see käes, võib ta igal spordialal „mängides" esineda.

Igakordsed ja šabloonilised harjutused tüütavad sageli treneerija, ta muutub passiivseks ja loomulikult ei saavuta ta siis täielikku spordivõimet. Selle vastu aga mäng, mis mängija huvi ja tähelepanu elavalt köidab, paneb ta lihaksed ja närvikava tööle, ilma et tülpimusest või väsimusest juttugi võiks olla. On mänge, kus tuleb kehal teha maksimaalseid pingutusi, kuid mänguhoos ei tunne mängija seda. Selletõttu ongi meil arenenud mõned mängud, mis erilise võime omandavad inimese keha igakülgselt läbitöötada.

Üks selliseid mänge on korvpall. Eriti on ta soovitav kaitseväelastele, kelle keha vajab igakülgset arengut. Korvpall teostab kõik harjutused: jooks, hüpped, kaela painutused, selja puusa jne. töö — kõik on seal koostatud. Lisaks arendab ta veel nobedust, tähelepanu, orienteerimisoskust, täpsust ja külma verd, millised omadused igale kaitseväelasele vastuvaidlematult vajalikud.

Kahjuks aga pole korvpall alati ja igalpool mängitav. Ta on seotud teatava kohaga (ruumid). Nii saab teda mängida vaid seal, kus on olemas vastavad jooned, korvid jne. Ja igale on nad kättesaamatud, samuti kui ka nende omajatelgi võimata on neid kaasas kanda, et igal kohal mängida. Neid puudusi püüab kõrvaldada uus kombinatsioon korvpallist ja kuningpallist — mäng „Püüdja pall", millega lugejaid siinkohal tutvustame.

Mänguväli võib olla milline tahes. Ruum (kinnine) väli, tänav, muru jne. Pinnast eraldatakse joontega nelinurk, umbes 14×28 m (vabas looduses). Selle täisnelinurga jagame keskjoone abil ruutudeks ja mänguväli ongi käes.

Mängijaid on normaalselt kumbalgi pool kuus. Võib olla ka kümme ja enam, kuid siis tuleb vastavalt välja suurendada.

Üht mängijat kummastki meeskonnast nimetatakse püüdjaks ja asetatakse kahe meetri kaugusele vastasvälja otsjoone taha. Teised asuvad nagu korvpalligi juures. Mõiste selgitamiseks olgu siin kujutus.

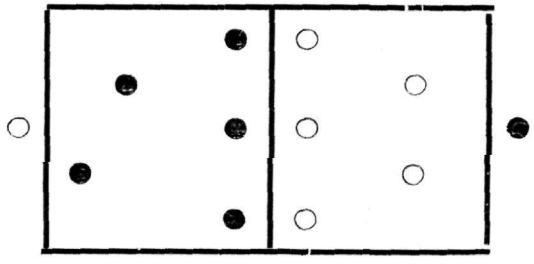

Mäng algab palli ülesviskega keskelt. Kumbki meeskond püüab, üldiselt korvpalli määruste järele mängides, palli oma püüdja kätte visata. Nii võiks meie mängu nimetada ka „korvpalliks elavate korvidega".

Palliks võib olla harilik korvpall, jalgpall või mõni muu asi, mis visates ja püüdes haiget ei tee.

Iga meeskonna poolt oma püüdjale visatud pall annab ühe silma. Siinjuures tuleb tähele panna järgmist: 1) Püüdja ei tohi lahkuda 50 cm diameetriga ringist. Püüab ta palli jala või mõne muu kehaosa puutudes maapinda väljaspool ringi, silm ei loe. 2) Kaitsjad ei tohi taganeda üle otsjoone. 3) Trahviviske sünnib seitsme meetri kauguselt, kusjuures vastased visket püüda võivad. Viske algusel on nad 2 meetrit viskajast eemal. Kõlab vile, võivad nad kohe püüda.

See oleks üldiselt kõik.

„Püüdja palliga" on katseid tehtud ühes Tallinna väeosas. Mäng sobib igasse olukorda hästi ja vaimustab mängijaid. Jääb üle vaid soovitada seda kõigile, kuna ta mingisuguseid kulusid nõudmata sama otstarvet täidab kui korvpallgi. —s.

Sõjakirjandust.

Soome.

„Suomen Sotilas"

nrd. 8—15. — Käesoleva aasta 25. veebruaril sai 10 aastat sellest, kui suurim osa Saksa 27. Preisi kuninglikus jäägrirügemendis teeninud soome küttidest tagasi kodumaale tulid. Seda sündmust mälestati Soomes suurte paraadide ja pidustustega. Selleks on ka „Suomen Sotilas" oma 8—9 numbri pühendanud. Toonitatakse, et Soome vabadus on peamiselt just nende meeste teene, kes oma elu hädaohtu pannes Ilmasõja ajal (1915.—17. a.) salaja Saksamaale läksid, seal sõjakunsti õppisid ja hiljem Soome kodusõjas juhtideks ja vaimustajateks olid.

Samas (8—9) numbris on ka kaks Eestit puudutavad kirjutust. Esimeses neist kirjutab end. soome vabatahtlik meie Vabadussõjas, Vilho Helanen, sündmustest ja olukordadest, mis Eesti iseseisvuse mõtte realiseerimisele viisid. Autor ja ta tundmused Eesti vastu on meile tuttavad — avaldas ta ju läinud aastal ilukirjanduslikku teose meie Vabadussõjast. Seekord lõpetab Helanen oma artikli järgmise kokkuvõttega: „See (10 aastat Eesti iseseisvust) on tõstnud foonile, mis ööstki tumedam, terve ilma näha hiilgava pildi soomesugu rahvast, kes aastakümne jooksul on, täpselt tähe järele võetuna, tühjast ja isegi aluspalkidest alates, ehitanud omale kindla riigi. Seegi, omakord ja vastuvaidlematult, kõneleb soomesugu rahvaste, mitte ainult kangelaslikkusest ja vastupidavusest sõjas, vaid ka riigikorda loovast võimest."

— Teises artiklis käsitletakse Eesti kaitseväe arengut iseseisvuse ajal. Kirjutus on üksikasjaline ja heatahtlik ning lõpeb järgmiselt: „Eesti armee on sündinud võitlusväljadel. Mehiselt on see võidelnud oma maa iseseisvuse kindlustamiseks ja võib nüüd teist aastakümmet alustades, raskete võitluste läbi saavutatud tagajärgede peale rahul olles tagasi vaadata. Sõja lõppemisest on alles 8 aastat mööda, sellepärast ongi suurim osa juhtidest sõjakogemustega ja parimas meheeas sõdurid. Kindlasti suudavad nad ülevalpidada ja edasi arendada ka praeguses Eesti kaitseväes seda võitlustahet, mis arvuliselt väiksegi sõjaväe tugevaks ja võiduvõimeliseks teeb... Kaheksa rahuaasta jooksul sooritatud töö on andnud häid tagajärgi; sõjaväe organisatsioon on püsinud elavana ja kindlana. Juhtide täievõimeline noorus ja samasugune sõjaväeline tasapind, samuti nagu sõjamehelikkuski, mis küllalt kõrge, on tagatiseks Eesti sõjaväe arengule ka tulevikus." — Kirjutusi ilustavad kindralite Laidoneri, Reeki ja Tõrvandi pildid ning mõned ülesvõtted Tallinnast ja meie kaitseväest.

Järgmine (10-s) number „Suomen Sotilast" on pühendatud Soome lennuväele, mis ka hiljuti 10 aastat vanaks sai. Esimese lennuki sai Soome lennuvägi kodusõja ajal Rootsist. Selle kinkis parun Eric von Rosen, kes sõiduriista saatja (ilma loata) Rootsist Soome tõi. Selle „kuriteo" eest karistasid teda Rootsi võimud. Venest põgenesid ka Valgesse Soome mõned lendurid ühes oma (Vene riigi) lennukitega. Nüüd on Soome lennuvägi üks parimatest Põhjamaadel. Soomel on ka oma lennumasinate vabrik ja riida kodus ehitatud lennukeid. —

Edasi käsitab see, samuti nagu järgnevadki numbrid, sündmusi Soome kodusõjas 1918. aastal ning väeosade asutamisi ja arengut iseseisvuse kestel.

„Hakkapeliitta"

nrd. 9—15: — Eesti iseseisvuse 10. aastapäeva puhul kirjutas prof. Lauri Kettunen („Hakkapeliitta" nr. 9) artikli, milles on paar erilist kohta: Aastal 1918, kui soomlased, kelledel siis oli Saksa ja sakslastega palju ühiseid asju ajada ja kes Saksa okupatsiooni Eestis kasutades siit tihti läbi sõitsid, olevat soomlastele „Eesti asi" paistnud väga tume olevat. Saksa vägede „hoolitsusel" oli maa puhastatud, muuseas ka toiduainetest niivõrt, et keegi vaguni aknatest seisukorra vaatleja kirjutas Soomes oma reisimuljetes: „Eesti pole veel iseseisvusele küps (valmis)". Ja oma poolt lisab prof. Kettunen: „Ega meiigi pole vaja varjata seda oma eksiarvamist, et — uskudes Saksa lõpulikku võitu — arvasime oma tulevase kuninga suutvat ka vennasrahva heaks teha kõike, mis nendes oludes teha võimalik." Oleks Saksa Ilmasõjas võitnud, siis oleks kindlasti „tehtud kõik, mis neis oludes võimalik," s.o. Eesti oleks saanud osaks Balti hertsogiriigis ja see hertsogiriik Saksa keiserriigi vasalliks. Liitlaste sõjariistad — tänu taevale! — otsustasid aga teisiti. Eesti ja Soomegi rahva õnneks — loodame. Prof. Kettunen kirjeldades okupatsiooni, lohutab meid järgmisega: „Vangilaagrid said küll uusi elanikke ja mõni julge iseseisvusemees jättis oma elugi (Jüri Vilms ja ta kaaslased! Toim.), kuid mis tähendavad kannatused ja ohvrid suure sihi taotlemisel."

„Hakkapeliitta" nr. 10. toob kirjutuse, milles palutakse valitsust võtta arvesse vabadussõja sõjainvaliidide rasket seisukorda ja anda neile 3—4 miljonit Soome marka odavaprotsendiliste laenude näol. Maaomanikud-invaliidid, kellede arv Soomes tõuseb ligi 300-ni, paluvad omakord umbes 7,5 milj. Smrk. laenu, sellest 4,1 miljonit oma vanade võlgade tasumiseks. Pikemaajaline odavaprotsendiline laen päästaks üheksakümnendikku mainitud invaliidide talupidamisi, milliseid praegu oksjon ähvardab.

„Rahvusriigid ja sõda" on pealkirjaks sõjaväe-pastor A. I. Salmise artiklil, milles autor „Hakkap." 11. numbris käsitleb rahvusriikide häid ja halbu külgi. Kirjutaja mööndab, et suured rahvusriigid olles üheltpoolt väikeste rahvaste rõhujad ja oma marurahvuslikkuse tõttu hädaohtlikud ilmarahule, on nad teiselt poolt — eriti lääne natsionalism — praeguse kultuuri ja inimsoo heakäekäigu aluseid.

„Hakkap." nrd. 14 ja 15 sisaldavad peaasjalikult kirjutusi 1918. a. kodusõja suurimatest lahingutest, mis olid Tampere piiramine ja vallutamine ning Raudu äärmiselt verine lahing.

A. W.—y.

Prantsusmaa.

„Revue militaire française" nr. 82.

1. aprillil 1928. a.

„Maastiku organiseerimne Champagne'i lahingus Ilmasõja ajal". Dipl. major Roques, lõpetades oma artiklit (vt. „Sõdur" nr. nr. 9/10 ja 13/14 — 1928. a.) tähendab, et moodne armee ei või omast baasist raudteel lahkuda kaugemale kuni 70 km. Kui olukorra tõttu jälitajad armeed on sunnitud tegutsema vaenlasest laastatud maa-alal, on nende liikumine olenev sellest, kuivõrt kiirelt

suudetakse korda seada seljataguses vaenlaselt purustatud raudteed. Kuna raudteede kordaseadmine ei sünni sõjaväe liikumisele võrdses tempos, siis on paratamatu viimase liikumise aeglustamine ja isegi täielik seisak kuni uue baasi loomiseni kordaseatud raudteel.

„Prantsuse Marokkos 1925. a.". Autorid (kaptenid Loustaunau-Lacau ja Montjean), võttes kokku prantslaste tegevuse Marokkos 1925. a., väidavad, et saavutatud edu oli koordineeritud sõjaväelise ja politilise tegevuse tagajärg. Politilisel pinnal olevat prantslased marokkolastega talitanud samade põhimõtete järele, kui Ilmasõjas sakslased venelastega.

„Dessandid" (Kolonel Alléhaut). Autor, kasutades oma kirjatüki kokkuseadmisel Idaekspeditsiooni korpuselt 1915. a. esitatud aruannet, milles käsitatakse Dardanellide dessantoperatsioonis omandatud kogemusi, väidab, et dessantoperatsiooni kavas peavad lahendust leidma järgmised küsimused:

— dessantoperatsiooni eesmärk ja sellest järgnevad ülesanded dessantvägedele peale maandumist;
— raiooni valik, kus kavatsetakse dessanti teostada;
— vägede maale saatmiseks kõige soodsamate punktide kindlaksmääramine kaldal — väljavalitud raioonis;
— dessantvägede üldsuurus ja organisatsioon;
— dessantvägede varustamine mitmesuguse materjalosa, tehnilise ja muu varustusega;
— dessantvägede jaotus katteosadeks ja peajõududeks;
— umbkaudne aeg, mil oleks soovitav operatsiooni teostamine;
— vägede tegelikuks maalesaatmiseks kuuluva ajamaximumi kindlaksmääramine, lugedes seda aega maalesaatmise algmomendist kuni momendini, mil dessantväed, varustatult ülesande täitmiseks tarvisminevate abinõudega, lõpetavad koondumise lähtealusele;
— sooviavaldused mere-ühendustee loomiseks, milline peale dessantvägede maandumist tagaks neile toiduainete, laskemoona jne. juureveo.

Edasi tähendab autor, et dessantoperatsiooni kava kokkuseadmisel tuleb erilist tähelepanu pöörata eelujuvabaasi, mille ülesandeks on dessantvägede maalesaatmise tegelik ettevalmistamine ja pärast nende varustamine kõige tarvilikkusega, ja sõjaväe-baasi moodustamine. Viimasesse koondatakse seljatagusest (metropolist) kõik dessantvägedele elamiseks ja sõjapidamiseks tarvisminevad abinõud. (Järgneb.)

„Serblaste võidud 1914. a.". (Vt. „Sõdur" nr. 13/14 — 1928. a.). Serblaste pealetung ja austerlaste taandumine 2.—15. sept. 1914. a. Lõppkokkuvõttes toonitatakse, et serblaste operatsioonid kuuluvat lahingtüüpide hulka, milliseid kutsutavat „kaitse-pealetung" ja missugust tegevust Glausewitz soovitavat vähematele sõjavägedele — võitluseks tugevamate vastu. Üldiselt peab tähendama, et käesoleva ajakirja mitmest numbrist läbikäinud kol. leitnant Desmazes'i ja major Naoumovitsch'i artikkel on ajaloolisest küljest vaadatuna huvitav uurimise-objekt, pakkudes mõndagi tulusat näpunäidet tegevuseks mitmekordselt tugevama vaenlase vastu.

„Õppiseid lennuväe alalt Marokko sõjas". (Järg.) Kolonel Armengoud teeb lennuväe kasutamisest Marokkos järgmisi järeldusi:

— Marokkos täidab lennuk saate-relva aset, tegutsedes oma kuulipildujatega ja pommide pildumisega;
— lennuvägi peab olema ja on ratsaväe täiendusrelv;
— lennuvägi on transport abinõu (vägede, haavatute ja varustuse transport).

Saksa alalised kindlused 1927. a." Prantslased olevat rahul, et Versailles rahulepingu §§ 180 ja 196 ning suurriikide saadikute konverentsi ja Saksa valitsuse kokkuleppe (31. 1. 27. a.) alusel on Saksamaalt võimalus võetud tulevikus, baseerudes alalistele kindlustele, luua seljatagusest uut sõjaväge ja asuda ootamata pealetungile.

Sõjakirjandust.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest.

R. Tck.

Poola.

„Bellona" — sõjaasjandusline kuukiri, ilmub Varssavis Poola sõjateadusliku kirjastus-instituudi väljaandel ja major M. Porwiti toimetusel. Ajakirja redaktsioonnõukogusse kuuluvad tuntumad poola sõjateadlased ja kindralstaabi ohvitserid.

Köide XXIX, nr. 2 — 1928. a. (X aastakäik):

Major M. Porwit — „Sõjaväe moraalse ettevalmistuse aluseid".

Major R. Starzynski — „Sõjaväe organisatsiooni põhiprintsiibid".

Kolonel-leitnant T. Zieleniewski — „Nüüdisaegse fortifikatsiooni tähtsus".

Kolonel-leitnant J. Sadowski — „Õppuste organiseerimine keskmiste üksustega".

P. Szandruk — „Ukraina sõjaväe organiseerimine Podoolias 1920. a. algul".

Mitmesuguseid teateid.

Möödunud kuu sõjaline ülevaade.

Sõja-erikirjandust.

Bibliograafia.

Lisa: „Bibliograafiline ülevaade" on Sõjaväe Keskraamatukogult kokkuseatud soovitavate sõjateaduslikkude, ajalooliste, tehniliste, arstiteadusliste jne. raamatute nimestik; ühtlasi refereeritakse siin ka tähtsamaid artikleid, mis ilmunud poola ja välisriikide sõjakirjanduses. E. M.

N.-Vene.

„Voina i Revoluutsia"—nr. 10 ja 11 okt.ja nov. 1927 kaksiknumber on Vene enamlise revolutsiooni 10. aasta juubeli number. Esiartikliks — Jem. Jaroslavski „Lenin proletariaadi vastuhakkamise juhina". Autor leiab, et Lenin on kõigi aegade mässude strateegias ja taktikas suurim õpetaja — kunstnik ja juht.

G.: „Mõtteid relvastatud jõul vastuhakkamistest." Näitena tuuakse enamlaste vastuhakkamine Petrogradis ja Moskvas 1917. a.

N. Kakurin: „Oktoobri päevad Moskvas aastal 1917." Mälestused.

P. Eideman: „Detsembri päevad Irkutskis.“ Mälestused.

I. Vatsetis: „Pahempoolsete sotsiaalrevolutsionääride mäss Moskvas.“ Mälestused.

S. Rabinovitsh: „Ajakirjandus sõjaväes ja võitlus armee meeleolu vallutamisel aastal 1917.“ Artikkel annab lühikese ülevaate Vene sõjaajakirjanduse arengust. Ajakirjandus Vene sõjaväes enne 1917. a. veebruari revolutsiooni, kui sõdurite jaoks ilmusid „Vestnikud“, „Ljetopisjid“ jne. Seda ajajärku iseloomustab autor: tähtis asi oskamatutes kättes. Siis autor toob pildi Vene sõja üldajakirjandusest peale veebruari revolutsiooni, kui hakati vallutama sõduri meeleolu mitmesugustelt parteidelt ja organisatsioonidelt. Seda ajajärku iseloomustab suur sõjaväele määratud ajakirjade ja ajalehtede arvu tõus. Mida kaugemale seljataha, seda mitmesuguste väljaannete arv suurem: tagavara-pataljonidel olid omad „Pravdad“. Autor ülevaate lõpul kriipsutab alla kuis enamlased oskasid tungida ajakirjanduse abil sõdurite massidesse ja luua seal omile ideaalidele vastava meeleolu, s. o. vallutasid armee.

I. Vatsetis: „Läti küttid oktoobri revolutsioonis“. Autor toob lühikese ülevaate Läti küttide kui rahvusliku väeosa tekkimisest 1915. a. Võitlused tsaari armees. Küttide osa revolutsiooni algpäevil, siis läti küttide ajalugu — seiklused, alates oktoobrist 1917. a. Autor lõpetab artikli „akordiga“, nagu mõni „burshui-lüürik“ — „Läti küttide lõpmatutest kangelastegudest võivad meile palju vesta laiad Volgatagused stepid, Urali mäed, mille vabrikud ja tehased veel tänapäev rõkkavad suurt kiituse hümni läti kangelastele ja külmad põhjamaa metsad ning Latvija vaiksed väljad ei unusta iialgi kangelastekküttide kõuele sarnanevaid lööke...“

Hiinakeelse artikli kokkuvõttena esineb artikkel „Shanhai mäss“.

Botsharov: „Saatuslikest päevist.“ Artikkel käsitab Bulgaaria kommunistide mässu 1923. a. Peatub pikemalt selle ebaedu põhjustel ja toob õpiseid.

S. Belitski: „Esheloni sõda“. Mõistet autor defineerib: „esheloni sõjaks nimetatakse ta sellepärast, et raudtee liikuv koosseis — „eshelon“ on sellel juhul mitte ainult ajutine väeosade edasiliikumise vahend, vaid ka alaliseks eluruumiks, toitlustuskohaks, evakuatsiooni ja manöövri abinõuks. Esheloni sõda iseloomustab asjaolu, et kogu tegevuse kestel puuduvad eshelonis tegutsevail osadel tavalised vooriosad“. Eshelonis tegutsevail üksustel on juurde antud soomusrongid. Seega on „esheloni sõda“ meie mõistes „soomusrongide sõda“ suurte dessantosadega. S.Belitski toob näiteid „esheloni sõjast Vene kodusõjas 1917.—1920. a.

F. Anulov: „Tänavvõitlus“. Teoreetilisi näpunäiteid tänavvõitluseks.

R. A. Estreiher-Egorov „M. V. Frunse ja õpetus revolutsioonilisest klassisõjast.“ Autor näitab M. V. Frunse't sõjateoreetikuna, esitades kokkuvõetult selle vaateid mitmesugustes SSSR sõjapolitikasse, strateegiasse ja punaväe organisatsiooni puutuvates küsimustes. Selgub, et Frunse ei mõelnud palju teisiti kui endisedki vene riiki ja sõjaväge juhtinud mehed. Venemaa olevat „okean zemli“, milles ka Frunse arvates uppuvat iga võõras jõud, kes tuleks väljaspoolt relvadega hävitama kommunismi. Mitte tehnika, vaid moraal võitvat tuleviku sõjas. Distsipliin on vajalik; selle loomisel ei tulevat loobuda välistest distsipliini avaldusist, vaid väliseid avaldusi ei tohtivat tunnustada distsipliini alusteks. Olevat tarvis suurendada igatpidi riigi sõjanduslikku toodangut, s. o. tarvis läbi viia igal alal „vojenisatsia“ jne. Sarnaselt mõtles Frunse.

M. Tuhatshevski: „Sõjaväe ettevalmistuse ülesandeid“. Artikkel on paigutatud juubeli numbrisse erandina, et võimaldada Punaväe staabi ülemal õppetöö kohta väljendada mõtteid punaväe uue õppeaasta algul. M. Tuhatshevski nõuab möödunud aasta manöövrite kogemustel, et punaväe juhte eeltulevail aastail õpetataks õieti hindama olukorda ja õieti otsustama.

K.

Bibliograafia.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

9735. 5. Bouchacourt. L'Infanterie dans la Bataille. Étude sur l'attaque. Étude sur la défense. Paris, 1927. 267 lhk.

9739. 2. Lebaud. Éducation morale du „Soldat du Demain.“ Paris, 1927. 134 lhk.

9849. 3. Полев, Н. Командный состав РККА и иностранных армий. Оргапизация, комплектование, подготовка. Лениград, 1927. 220 lhk.

9850. 8. Меликов, В. Марна—1914 г. Висла —1920 г. Смирна—1922 г. Москва. 1928. 468 lhk. + 14 skeemi.

9851. 7. Егорьев, В. Балтийское море. Военно экономический обзор. Москва, 1924. 195 lhk.+1 k.

9734. 3. Girod. Le Service d'un An. Pourquoi jè le desire et comment jè le vois. Paris, 1927. 23 lhk.

9745. 1. Portalièr, K. Le Métier du Capitaine. Paris, 1927. 272 lhk.

9732. 7. Cole, D. H. Imperial military geography. General Characteristics of the Empire in Rélation to Defense. London, 1928. 413 lhk.+10 kaarti.

9852. 6. Коханов, Н. Инженерная подготовка государств к обороне. Москва, 1928. 295 lhk.

9854. 5 Виноградов, Н. Тактика сенитной артиллерии. Москва, 1928. 135 lhk.

9855 5. Немцов, А. П. Руководство по дрессировке и содержанию военных собак Смоленск, 1928. 125 lhk.

9856. 8. Гранкур, К. Тактика на ближнем востоке. Пер. с франц. Москва, 1928. 125 lhk.

9857. 5. Сечеркранц, Н. Стрелковый полк. и артеллерия поддержке пехоты в обороне Москва, 1928. 116 lhk + 1 skeem.

9733. 3. Lindsell, W. G. Military organization and administration. Aldershot, 1927. 270 lhk.

9724. 6. Däniker, G. Einführung in die Waffenlehre. Zürich, 1927. 271 lhk.

9725. 3. Weberstedt, H. Laufbahnen in der Deutschen Reischswehr. Minden i. W, 1928. 120 lhk.

9742. 2. Altrock, H. Kleine Sportkunde f. Ärzte, Lehrer . . . und d. Leibesübungen. Leipzig 1928. 371 lhk.

9847. 3. Сулейман, Н Тыл и снабжение действующей армии ч II-я. фронт и армия. Москва, 1927. 544 lhk.

9858. 8. Приу. Конница в обороне. Перев. с франц. Москва, 1928. 48 lhk.

9848. 5. Меньчуков, Е. и Зотов, А. Рабочея книга по общей тактика. 2-ое изд. Москва, 1928. 326 lhk.

9853.6 Пржигодский, В, Капустин, С. Стрелково — артиллерийский задачник. Москва, 1928. 208 lhk.

9844. Lipinski, W. W'sród Lwowskych orlat. (Lvovi kotkate hulgas). Warszawa, 1927. 132 lhk. + 12 pilti.

9843. 8 Kulczycki, S. Dziennik dowódcy kompanji z walk w Malopolsce wschodniej i nad Dzwina w 1919 roku. (Kompanii ülema päevaraamat Poola Vabadussõjas 19.9 a.) Warszawa, 1927. 183 lhk. + 3 sk.

9842. 8 Kara, S. Polrecznik historji wojskowosci powszechnej. Grecja i Macedonia. (Muistse aja sõjakunsti ajalugu.) Warszawa, 1928. 89 lhk.

9846. 6. Розе, К. А. форсирование рек по опыту гражданской войны 1918 — 1920 г. г. Москва, 1928. 244 lhk.

9845. 6. Диденко, А. Маскировка. Москва, 1928 375 lhk.

9729. 3. Попов, В. Решение тактических задач по устройству тыла и снабжения. Корпус, дивизия и полк. 2-ое изд Москва, 1927. 195 lhk

9740. 8. Базаревский, А. Мировая война 1914—1918 г. г. Кампания 1918 г. во Франции и Бельгии. Тсм. II. Москва, 1927. 233 lhk + 19 sk.

9841. 6 Czarnecki, K. Podziemne roboty fortyfikacyjne w gruntach ciezkich. (Maaalused fortifikatsiooni (kindlustuse) tööd kõvas maapinnas). Warszawa, 1928. 133 lhk.

9840. 8. Laskowki, O. i Pawlowski, B. Polska historja woinskowa. (Poola sõjaväe ajalugu). Warszawa, 1928. 314 lhk.

9726. 6. Французский устав. Оборудование местности . . . Пер с франц. Москва, 1927. 95 lhk.

9727. 6. Кохенгаузен. Пособие для занятий с младишм и средним составам Задачи и военная игра на действія взвода, роты и батальона. Пер с нем. Москва, 1927. 130 lhk.

2728. 3. Попов, В Конница иностранных армий. Организация, вооружение, комплектование. Москва, 1927. 63 lhk.

9776. 8. Бѣлое Дѣло. Лѣтопись бѣлой борьбы IV. Берлинъ, 1928 228 lhk.

9751. 92. Coudenhove-Kalergi, K, N. Held oder Heiliger. Die Europäische Seele. Die Europäische Immoralismus. Wien, 1927. 240 lhk.

9778. Деникин, А. Офицеры. Очерки Париж, 1928. 140 lhk.

9723. 8 Frantz, G. Die Vernichtungsschlacht in kriegsgeschichtlichen Beispielen. Berlin, 1928. 139 lhk. + 34 skeemi

9721. 93. Dix, A Schluss mit „Europa!" Ein Wegweiser durch Weltgeschichte zu Weltpolitik. Berlin, 1928. 90 lhk.

9730. 6. Keller, P. Die Technischen Verbindungsmittel in Infanterieregiment. Zürich, 1927. 167 lhk.

9731. 8. Robertson, W. Soldaten und Staatsmänner 1914—1918. Berlin, 1927. 481 lhk.

Lugejatele.

Erakordsete olude tõttu trükitööde alal „Sõdur", et lihtsustada tehnilist tööd, ilmub ajutiselt suures kaustas kaksik või kolmiknumbrina, kusjuures on hoolitsetud selle eest, et lehekülgede arv üldiselt ei väheneks.

Toimetus.

SISUSTIK: Täna Poolas. Poola rahvuspüha, 3. mai, puhul. — Brigaadikindral Kudrzeba. Koalitsioonilise tegevuse edust. — Ed. Laaman. Sõjavägi Poolamaa uuestiloomisel. — Poola sv. leitn. H. Kindröpf. Jooni Poola sõjaväe ajaloost. — Poola sv. kol. Lodinsky. Poolasõjaväe keskraamatukogu bibliograafia osakond. E. M. Poola rahvuskangelane kindral Tadeusz-Andrzéj Bonawentura Kosciuszko. — J. M. kiri Belgiast. — V. Chwalevik. Pilk Poola kirjandusse. — Waclaw Knoll. Sienkewicz, Reymont, Zeromski. Poola kuulsaid kirjanikke. — N. Veel Eesti Vabariigi 10. aasta juubeli kajastusi Poola sõjaajakirjanduses. — Näiteid Poola kunstist. — Üleskutse. Poola ohvitseride aukohtu statuut. — Tõlk. G. Leets. — H. J. Lennukooli õpetegevusest. — J. J. Prantsuse sõjaväe peastaabi ajaloo osakond ja selle töö Ilmasõja ajaloo uurimisel. — R. Tomback. Sidetsentrumite võrgu arendamine riigikaitse seisukohalt. — Rühmatülemate töökavasid. — Kaitseväe elu. — Sõjakirjandust. — Sport.

Trükist ilmunud

Jalaväe eeskiri

II osa

Jalaväägi lahingus.

Hind:
Lihtköites — 1 kr., iluköites — 1 kr. 25 s.

Müügil
„Sõduri" talituses, Tallinn, Uus t. 10.

Vastutav toimetaja A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur", Tallinn, Uus tän. 10.
Toimetus ja talitus Uus tän. 10. — Kõnetraat: Sõjaväe 163. A.-S. „Ühiselu" trükk, Tallinn, Pikk t. 42.

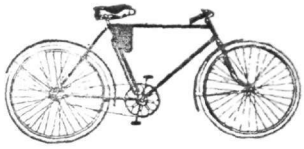

Püss, missugune nurgataha laseb,

on sama hädaohtlik, nagu nõrga ehitusega jalgratas, sellepärast valige hoolega, kui tahate head ratast saada (kes ei tahaks head ratast!).

Valige endile üks nendest:

„VANDERER", „DIAMANT", „COVENTRY" ehk „SVIFT".

Valides ja ostes vana, tuntud hea nimega jalgratta, jääte Teie enesega, rattaga ja ka meiega rahule.

Kerged järelmaksu tingimused, täieline vastutus.

K-m. LIER & ROSSBAUM.

Viru tän. 7. TALLINN Viru tän. 7.

Laskeinspektori poolt kinnitatud

Õppelaskmise märklauad.

Müügil „Sõduri" talituses, Uus t. 10.

Ilmus trükist — : — **Ilmus trükist**

kindralstaabi VI osakonna kirjastusel

Commandant GÈRIN

„Väikeste üksuste lahing"

Prantsuskeelest tõlkinud V. KRUUS. Redigeerinud kolonel-ltn. A. TRAKSMANN. Eessõna eestikeelsele tõlkele kirjutanud kindral N. REEK.

Hind 1 kroon 60 senti.

Raamat on müügil „SÕDUR'I" talituses, Uus tänav nr. 10.

Ilmusid trükist Kindralstaabi VI osakonna väljaandel:

AJUTISED JUHENDID

SUUSK-JALGRATTURITE ETTEVALMISTAMISEKS

I osa.

Riviline ettevalmistamine.

HIND 50 SENTI.

NIGOL HINDO:

KÄSIRAAMAT

Kaitseväe raamatukogude sisemiseks korraldamiseks

HIND 3 KROONI.

Kes raamatute hinna rahas ehk postmarkides ära saadab, sellele saadetakse raamatud postikuludeta välja.

„Sõduri“ talitus — Uus t. 10. Tallinnas, tel. sv. 163.

„Sõduri“

endised aastakäigud liht- ja nahkköites

1919 1920 1921
1922 1923 1924
1925 1926 1927

:: **Müügil „Sõduri“ talituses,** ::
Uus tän. nr. 10.